Ion Luca Caragiale

Publicistică. Articole sociale

Ion Luca Caragiale

Editura Bestseller

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Teatrul italian

Doi sergenți este, credem, piesa în care talentele comandorului Ernesto Rossi găsesc cea mai bună ocazie spre a se dezvolta și a ni se pune în vedere. Pentru aceea măestul a ales această piesă la reprezentația dată în beneficiul său.

Cele dintîi două acte sunt a admirabilă gradațiune de efecte [1]; sublim de la început pînă la sfîrșit, jocul maestrului, la încheiare, ajunge la culme și ne răpește mințile. Mai presus decît momentul în care Luigi se repede în mare, ca trecînd înot să-și facă datoria și să moară, mai presus decît acest moment nu e decît entuziasmul publicului. Cununile cad la picioarele marelui actor, întregul public se rădică, teatrul se cutremură sub bravele [3] pline de căldură; deodată, însă, de sus, din galerie, începe a cădea un pohoi de bucăți de hîrtie asupra oamenilor din parter.

Ce-o mai fi și asta?

Sunt versuri franțuzești, un sonet al d-lui Fr.Damé, tipărite, credem, cu cheltuiala autorului-poet.

N-ar fi fost, oare, mai bine ca, în loc de a fi scris acest stih, d.Fr.Damé să fi făcut scamă pentru răniți? iar în loc de a fi cheltuit pentru tipărirea lor să fi cumpărat cîteva sacale de apă rece și să le fi vărsat de sus asupra publicului entuziasmat?

Timpul, 1878, 19 februarie, la rubrica „Cronica”, fără semnătură. În Opere, V, 1938, la Addenda, p.468.

Concertele simfonice Peters

Câteva păreri

Noi, românii, suntem o lume în care, dacă nu se face ori nu se gândește prea mult, ne putem mândri că cel puțin se discută foarte mult. Asta e frumos din parte-ne — să lăsăm încolo orice modestie; căci e știut că din discuție răsare scânteia adevărului. Nu e vorba, adesea discutăm cam pe de lături; dar asta o facem tocmai pentru că voim să alimentăm continuarea discuției; dacă n-am da pe de lături, ar înceta poate discuția prea degrabă: ei! atunci de unde ar mai țâșni adevărul?

Așa, de exemplu, multe ilustrațiuni literare au discutat vreo cinci ani cu înaltă căldură asupra întrebărilor:

Artă pentru artă? sau artă cu tendență??

Rezultatul aprigei lupte a fost că fiecare dintre polemiști a rămas să împărtășească până la urmă opinia sa proprie. De ce? Pentru că și atunci s-a vorbit despre toate, despre toate, afară de un singur lucru, care, după părerea mea, ar trebui și el pomenit măcar în treacăt.

Mă rog, câteva întrebări:

Au tendență piesele lui Shakespeare? — Desigur, nu.

Dar Tacit?... dar Divina Comedie?... Ba bine că nu.

Dar Le Tartuffe? — Mai ales.

Dar discursurile lui Demostene, și, fără șovăire aș zice, toate discursurile celebre, începând cu cele antice și isprăvind cu ale d-lui Fleva? Se înțelege că au tendență, căci nu s-ar putea orator politic fără tendență.

Poeziile lui Byron? — nu; ale lui Goethe? - nici atât; ale simpaticului nostru academic Anton Naum? - și mai puțin. Dar ale lui Schiller, ale poeților noștri socialiști? — desigur că au.

Ei, asta e asta! Cui, între aceste două categorii de producători intelectuali, să acordăm stimă? Căreia dintre acele două feluri de produceri să dăm admirația noastră?

Care e artă și care nu?

Dacă, deși ești partizan hotărât al uneia din cele două teorii, ți-a rămas totuși olecuță de simțire estetică și de pătrundere obiectivă, este greu să răspunzi la această întrebare. Căci, presupunând că ți-a rămas acea olecuță: ești antitendenționist, să zicem — nu crez să aprinzi focul cu Le Tartuffe și cu Divina Comedie pentru ca să te delectezi la gura sobei cu volumul simpaticului academic d. A. Naum; — sau ești tendenționist, — sper, pentru d-ta, că în rafturile bibliotecii, alături de odele proletare sau novelele d-[n]ei Sofîa Nadejde, vei permite să stea, fără nici o deosebită pretenție, și L'Ecole des femmes și As you like it pe cari, oricât de proletar ai fi, numai să fii câtuși de puțin intelectual, n-ai să te înduri să le arunci în canal.

Dacă însă nu ești partizan al vreunei porniri sectare, poți foarte ușor răspunde la întrebarea de mai sus.

Care e artă și care nu din cele două categorii de produceri, de creațiuni intelectuale? Scurt: acele cari au fost opera unul talent.

Tâlharii lui Schiller sunt o piesă cam prea slăbuță, ca să nu zic prea mult, nu pentru tendențele generoase și umanitare care o inspiră, ci fiindcă Schiller este... este în Tâlharii un slăbuț dramaturg. Iar ticălosul de Falstaff, că nu-i poți zice mai bine, secătura aceea e un monument nepieritor al minții omenești, nu doar că nu profesează tendențe generoase, ci fiindcă e copilul lui Shakespeare, care era un tată zdravăn.

Ei! vezi, asta este lucrul pe care n-ar trebui să-l uităm niciodată când vorbim despre produceri intelectuale: ta-len-tul, și tocmai de el nu pomenim niciodată.

O operă de artă este o ființă, căreia insuflătorul

de viață nu este, nu poare fi decât talentul. Fără această flacără de viață, flacără mai misterioasă și mai nedefinită decât chiar razele lui Roentgen, poți căpăta lucruri artificiale, nu opere artistice, și nimic nu e mai altceva, față cu artisticul, decât artificialul.

Intre artistic și artificial este aceeași deosebire ca între madama care percepe la intrarea unui Panopticum taxa de 50 bani și figurile de ceară din năuntru.

*

Pentru a face o operă de artă, o operă viabilă, trebuie talent, talent și iar talent. Am zis într-adins viabilă, pentru ca dintru început să diminăm din discuție ideea de durabilitate, atât de străină în discuție. Adesea literații fac greșeala (după părerea noastră, mare) de amestecă, în cercetările lor despre creațiuni intelectuale, întrebarea: opera aceasta rămâne? Cât timp va rămânea? Așa întrebări sunt absolut afară din chestie. Întrebarea noastră, față cu o lucrare de artă, nu poate fi decât aceasta: opera aceasta viază? Căci, încă o dată, dacă are viață, aibă-o pentru azi, mâine sau pentru veacuri - ea va fi trăit, și asta e condiția ființei: viața, nu durata vieții.

Mă rog, între o insectă care trăiește o singură zi la umbra unei piramide eghiptene și piramida aceea, care este deosebirea cea mai adâncă? Dimensiunile? Densitatea și soliditatea structurii materiale? Durabilitatea în timp? Desigur, nu. Deosebirea cea mai adâncă între ele e că insecta e vie, iar piramida nu.

Piramida e de granit, insecta de niște țesuturi mucoase; insecta d-abia se vede, și piramida e piramidală; insecra, născută azi-dimineață, va muri deseară; iar piramida e o veche cunoștință a soarelui, și poate va sta neclintită și rece pe temelia ei până mult după ce soarele va fi încetat a-i mai putea trimite măcar o rază de căldură și de lumină. Da, dar piramida stă și va sta; iar insecta va muri,

însă trăiește.

Așa e și cu opera de artă. Ea trebuie să trăiască, să vieze, și, ca toate ființele[,] va avea și ea o durată în timp. Nu am putea, cu toate ascea, să ducem prea departe comparația aceasta, fiindcă ne-am lovi de o deosebire mare care există între ființa propriu zisă și ființa operă de artă.

E o ciudată deosebire!

Opera de artă are căpătată insuflarea de viață de la talent. Viața aceasta însă este numai latentă: pentru ca să devie patentă, trebuie concursul unei inteligențe, unei priceperi și judecăți ale altuia.

Într-un sâmbure viața stă ascunsă vreme îndelungată, pândind, cu o răbdare mai presus de multe încercări, condiția exterioară propice pentru ca să țâșnească la lumină, să încolțească, să crească, să dea roade și semințe altele pentru o mai departe viață. Ceea ce sunt căldura, lumina și umezeala pentru sămânță este priceperea și judecata omenească pentru opera talentului omenesc.

Precum un bob de grâu găsit peste cinci mii de ani în sicriul unei mumii eghiptene, semănat în pământ bun, reînvie ca și bobul cules anul trecut, asemenea o operă de artă viabilă, după o părâsire și uitare de veacuri, reînviază iarăși la căldura ochilor pricepuți. Sub cazmaua lucrătorului prost, care sapă să-și croiască un drum, sar țăndări de marmoră; el ar merge înainte cu fapta lui distrugătoare, dacă altcineva nu i-ar opri mâna; căci ființa în care lovește cazmaua doarme ascunsă, n-are încă glas să strige. Ea a adormit de când cei din urmă ochi pricepuți și-au întors privirile de la dânsa; dar la cea dântâi privire a altor doi ochi pricepuți, ea se va deștepta sigur și, cu o nouă și întreagă putere de viață, va chema la dânsa o lume.

Câtă vreme n-au dormit capodopere, atârnate într-un ungher pe peretele unei taverne, înecate în fumul lulelelor proletare! Doi ochi pricepuți le-au

redeșteptat la viață. Se scoate, se-nțelege, din discuție cazul de distrucție marerială completă. Cărțile unice din biblioteca Alexandriei, templul minunat de la Efes și altele s-au dus de-a binele fără putință de reîntoarcere, ca și boabele de grâu dintr-un lan dat pradă flăcărilor.

*

Dar să ne întoarcem la talent. Ce este talentul?

De! aceasta este nu prea ușor de spus, dar poate nu de tot imposibil. Mai întâi, nu trebuie să ne grăbim. Apoi, voi cere voie cititorului să amânăm răspunsul la această întrebare până după ce vom fi dat un răspuns la o altă întrebare, și anume: ce este lipsa de talent?

Orice suflet de om, fie acesta un gușat, fie cel mai rafinat artist, are o coardă întinsă, gata să sune, așa ca să-l mulțumească până la un grad ce s-ar putea numi fericire, la contactul unor anumite împrejurări.

Gușatul, mâhnit cine știe de ce, moțăie seara pe prispa colibii, cu ochii jumătate închiși, cu figura gravă, care n-ascunde, poate, nici un gând. Atunci, în față-i se ridică încet de peste coama dealului discul lunii, iar printre prunii din grădină pornește deodată recitativul amețitor al privighetorii. La aceste atingeri materiale, gușatul ridică fruntea, își pierde gravitatea normală, deschide ochii mari la lumină, apleacă urechea și ridică degetul către locul de unde vine cântarea, zâmbind luminos cu inefabila satisfacție a dobitocului pe care ai nemerit să-l scarpini tocmai unde-l mănâncă: e bine - e frumos!

A sunat coarda din năuntru, și el a auzit-o. Nu cântarea neînțeleasă a privighetorii, nu razele reci ale lunii i-au făcut mulțumirea, ci sunetul coardei din năuntru la lovirea acelora. Dar luna merge înainte pe calea știută, privighetoarea tace, și gușatul adoarme, - cântarea coardei din năuntru a încetat. Poate, oare, gușatul să ne arate cu vreun procedeu intelectual cam ce a fost, nu cântecul

privighetorii, nu razele lunii, ci acea cântare misterioasă interioară care l-a mulțumit atâta? Poate, cum am zice, să ne întoarcă în afară și nouă ceva din iritarea lui interioară, care pentru noi, oameni ca și el, cu suflet ca al lui, este cel mai important fenomen al naturii?

Desigur că nu. Oare de ce? Fiindcă, deși este înzestrat cu facultatea iritării aceleia, ca noi toți, nu are darul, virtutea, ca unii dintre noi, de a o răstoarce prin procedeu intelectual priceperii altora.

Într-un cuvânt, pentru că n-are talent.

Lipsa de talent este incapacitatea de a găsi formula de comunicare intelectuală exactă a simțirii ce ne-a produs-o împrejurările materiale.

Pe această cale, deși de ocol, credem c-am ajuns aproape de dezlegarea primei întrebări.

*

După mișcarea gușatului nostru, după fiorul de caldă mulțumire care l-a trezit din aromeală, noi am văzut destul de sigur că în sufletul omului s-a petrecut ceva minunat — ceva pe lângă care și razele de pe coama dealului, și cântecul din grădina cu pruni sunt ca arcușul pe lângă sunetul vioarii, niște simpli agenți brutali de iritare. Arcușul l-am văzut; coarda desigur a sunat — uitați-vă la figura iluminată a omului. Ce folos însă? Ea singură s-a auzit pe sine, fiindcă a sunat îngropată în adâncuri ascunse; calea de acolo până la noi este închisă; de acolo până la noi nu poate sosi cea mai mică vibrație. Dar nouă nu ne trebuie să vedem numai vioara și arcușul; ceva mai mult, nu ne trebuie chiar deloc să le vedem; nouă ne trebuie să auzim sunetele coardei. Gușatul este o vioară care nu se aude, arcușul nu e bun la nimic.

Să lăsăm dar la o parte instrumentele acestea inutile nouă și să căutăm altele. Să alergăm la o veche vioară, a cărei binefăcătoare sonoritate e totdeuna gata să ne mângâie sufletul până în cele mai profunde și tainice cute. Ia să vedem noi cum

răsună acest nobil instrument când îl atinge arcușul. Ia să auzim Sonata Lunii! Să ascultăm!...

Ei!? Strălucit-au vreodată așa de dumnezeiește razele reci ale lunii cum strălucesc aceste luminoase și calde sonorități? A înaintat vreodată discul ei pe calea eterată cu solemnitatea cu care curg valurile cântării acesteia?

Dar Sonata s-a terminat. Să lăsăm să se stingă dulce emoția înaltă ce ea ne-a produs-o și să trecem la altceva.

Într-o școală de mahala, se zbat claie peste grămadă o mulțime de mici cetățeni, unul mai rău crescut decât altul, făcând un zgomot haotic. Deodată, ușa se deschide, și D. profesor intră. D. profesor este un om foarte rău și are un nas foane comic. Copiii râd de nasul lui Domnul; dar dânsul mai are și o riglă în mână, și astfel, îndată ce d-sa își arată nasul pe ușă, zgomotul haotic, ca prin farmec, stă înțelenit locului, întocmai ca zbuciumul talazurilor la încruntarea lui Neptun, sau mai bine ca scârțâiala unui greiere pe care-l strivești scurt sub talpă.

E liniște acuma deplină. Ochii diavolilor joacă de pe cărți la nasul profesorului și înapoi. Nasul acela! Toți îl știu, toți îl admiră, toți simt nespuse încântări privindu-l. Cât au petrecut ei cu nasul acela! astfel că nu ar putea ei singuri spune cu siguranță ce vor simți mai mult când, trecând în altă clasă, nu vor mai avea pe Domnul: bucuria că au scăpat de rigla lui reglementară sau părerea de rău că i-au pierdut nasul?

Așadar, ce bine ar fi să poată — dacă s-ar putea — și să scape de riglă, și să păstreze minunatul nas! In adevăr, minunat! fiindcă acum îndată o să vezi, cititorule, că acest nas este ceva de o importanță colosală, de o importanță tot așa de mare ca și luna de pe cer. Cum asta? Fiindcă și el, ca și luna, poate fi un arcuș căruia nu-i trebuie decât o vioară bună ca să scoată o cântare uimitoare.

Toți, toți copiii din acea școală sunt încântați de nasul profesorului. Dar iată că unul dintre ei, jucându-se prin curte, găsește o bucățică de cărbune moale. Ce-i dă diavolului prin cap? Ridică binișor cărbunele de jos, merge furiș la zidul din dos al institutului, trage o linie, încă una, alta, mai șterge, rade, adaogă: e gata — un nas și o riglă.

Atunci aleargă, strânge repede pe toți camarazii împrăștiați la alte jucării și-i duce la o potrivită distanță de opera de artă. Toți rămân uimiți în fața ei, cu privirea țintă. Cu cât privirile s-ațintesc mai dinadins asupra semnelor negre de pe peretele alb, cu atât acestea devin mai calde, și cu cât acele priviri se adâncesc, cu atât urmele de cărbune înviază. Încet-încet, ele încep să miște, se dezlipesc binișor de perete, apoi se desprind de tot. Iată-le cum pornesc din loc cu putere deplină de viață, cum se apropie în fața privitorilor, cari râd, râd cum n-au râs niciodată: este Domnul! Domnul!! Acesta este Domnul adevărat!... fiindcă e numai ceea ce ne trebuie de la Domnul — el puțin ne importă - ce simțim noi la vederea lui, aceea importă, și aceea o avem aci întreagă. Coarda din sufletul cel mititel și rautăcios nu numai a sunat, s-a făcut și auzită.

Și astfel, copiii nu mai râd acuma în clasă ca mai nainte când văd pe D. profesor; nasul acela nu mai are vechiul succes; el a fost redus la importanța lui reală — un simplu arcuș. Băieții ard de nerăbdare să treacă ora, ca să meargă la zidul din dos; acolo e ce e, acolo se aude cântarea cea miraculoasă.

Ei! — ziceam adineaori, după terminarea Sonatei — strălucit-au vreodată așa de dumnezeiește razele reci ale lunii cum strălucesc aceste luminoase și calde sonorități? A înaintat vreodată discul ei pe calea eterată cu solemnitatea cu care curg valurile cântării acesteia?

Vă întreb acuma, în fața zidului mânjit cu cărbune: ei! fost-a vreodată rigla Domnului așa de

bățoasă și nasul d-sale așa de comic?

*

Care va să zică, pe câtă vreme sufletele omenești în genere sunt iritabile la atingerea naturii, numai unele alese sunt în stare să întoarcă în afară, ca un fenomen deosebit, pentru înțelesul altora, iritarea ce au suferit-o. Toți suntem iritabili; expresivi sunt numai unii.

Oricare ar fi materialitatea acestui deosebit fenomen, adică felul material al expresiunii, o conditie neapărată pentru ajungerea scopului ei este înțelesul uman.

Sunete, cuvinte, linii și colori, forme — viața nu consistă în ele chiar, în materialitatea lor, ci în intențiunea de a ne deștepta, prin înfățișarea lor, un înțeles. Intențiunea — aceasta este esența vieții; expresia este numai organismul ei material.

Precum vedem, trebuie iarăși să ne întoarcem la vechea noastră comparație între opera de artă și ființa vie.

La ființa vie, organismul material este așa întocmit, încât nici un organ în deosebi nu e independent și n-are niciodată o funcțiune de sine stătătoare; organele au importanță prin anumitul concurs ce-l dau pentru mânținerea întregului complex; oricât ar fi unul chiar absolut indispensabil și altul nu tocmai, mânținerea întregului complex este mijlocul, scopul este viața; fără de dânsa, organele nu mai au rațiune de a fi; ele se desfac, se risipesc și se topesc în largul naturii, dacă nu mai pot susține o viață deosebită.

Tot așa și cu opera de artă.

Expresia — adică forma exterioară, organele materiale — nu are rațiune de a fi dacă ea nu face să crăiască o intențiune.

Natura are o lege care o obligă să alcătuiască elementele așa potrivit, încât, din echilibrul și concursul organelor materiale, să se poată mânținea flacăra vieții. Atunci cândnatura, în zorul nepătruns al vastei sale fabricațiuni, scoate, din

distracție ori din pripă, o rea întocmire de organe, improprie intenției de funcționare, ea se grăbește să spargă exemplarul, aruncă fărămăturile monstrului neviabil în topitoare, pentru ca să le toarne mai târziu într-un tipar normal.

Aceeași lege pentru opera de artă ca pentru ființe.

Dacă expresiunea formală nu poate îmbrăca potrivit intențiunea, opera este un monstru neviabil; expresia se topește-n vânt, ea nu înseamnă nimica; fiindcă nu ea este scopul, ea este mijlocul, și ca atare, în cazul acesta, nu poate servi la nimic.

Așadar: potrivirea organelor cu viața, în natură — potriveala expresiunii cu intenția, în artă.

Precum dar viața nu poate în natură să îmbrace decât o structură de dimensii, de proporții și relații de economie intimă, supuse imperiului necesității, asemenea intențiunea artistică, pentru existența și mânținerea ei proprie, trebuie să îmbrace o formă de expresie, o structură materială cu dimen-siuni, proporții și relații de economie intimă absolut necesare.

De câte ori considerăm bine fenomenul ce-l numim viață, rămânem pătrunși de un adânc sentiment de uimire. Cea mai infimă creatură este o revelare a unei infinite puteri, a unei incomensurabile și eterne voințe — fie acel fenomen o râmă oarbă care se târăște lipicios pe un palmac de mocirlă în umbră, fie cuceritorul care, din înaltele zăpezi ale Alpilor, arată legiunilor de biruitori, cu degetul poruncitor, fericitele câmpii ale Italiei sclipind în razele soarelui.

Un sentiment analog ne cuprinde în fața unei opere de artă, fie ea cât de infimă sau cât de grandioasă, fie nasul și rigla de pe zidul din dosul școalei de mahala, fie Sonata Lunii — și una, și alta ne pătrunde prin revelarea unei infinite puteri, unei incomensurabile voințe.

Și pentru aceea, același atribut se cuvine să

acordăm și uneia, ca și alteia dintre aceste două puteri — pe amândouă le numim egal, și cu drept cuvânt, creatoare.

A crea — a apuca din haosul inform elemente brute, a le topi împreună și a le turna într-o formă, care să îmbrace o viață ce se diferențiază într-un chip absolut hotărât de tot ce nu este ea — aceasta este puterea naturii și a artistului.

Și această putere la artist o numim talent. Talentul este deci puterea de expresivitate ce o au în deosebi unii, pe lângă iritabilitatea ce o au toți.

*

Ni se întâmplă adesea să citim o carte, să ascultăm o dramă sau să privim o pictură, și, cu toată bunăvoința cu care căutăm emoțiunea binefăcătoare ce o așteptăm de la opera de artă, emoțiunea nu ne poate prinde. Este o lungă epopee sau o povestire extraordinar de îngrijită; este o dramă de un scenariu strict și de un lux de debitare superior; este un tablou colosal de o corectitudine de desen și de un colorit bogat și exact. Totuși, impresia ce ne-o fac este cu totul lipsită de puterea zguduitoare, de virtutea emoțională.

Din contra, auzim patru versuri populare, în cari prozodia este cu desăvârșire nesocotită, rima imposibilă; vedem o scenă de clovni de o simplicitate cât s-ar putea mai primitivă, ori un cap afumat de sfânt bizantin, care șeade bățos între două coloane, - și găsim la ele, fără multă osteneală, aceea ce nici epopeea sau povestirea, nici drama, nici tabloul, de cari am vorbit mai sus nu ne-au putut da.

Oare de ce? Fiindcă la aceste trei modeste produceri din urmă expresia materială a îmbrăcat exact o intenție, și astfel operele acestea sunt viabile; pe câtă vreme la cele trei de mai sus, expresia bogată, aparatul material exterior, a fost goală de intenție; în cazul cel mai bun, intenția a fost prea puțin puternică în raport cu covârșitorul aparat exterior; sufletul, dacă nu de tot nul, a fost

prea mic și organismul prea mare, ci între organism și viață trebuie să fie absolută potriveală.

Într-o scenă de clowni, a cărei intenție ar fi, de exemplu, o păcăleală puerilă, cei doi artiști întrebuințează salturile lor, vorbele lor, toate mișcările lor, numai și numai întru cât ele stau în legătură necesară cu intenția, cu păcăleala. Orice suprimare a vreuneia din părțile aparatului acestuia exterior ar fi păgubitoare, fiindcă fiecare parte e un organ necesar pentru comunicarea intențiunii, și prin suprimarea aceea s-ar trunchia înțelesul.

Pe câtă vreme dintr-o dramă a unui mare poet liric se por șterge multe șiruri, nu numai fără pagubă, ci chiar poate cu folos, din scena clownilor nu poți suprima vreo parte, precum nu poți cionti dintr-o ființă vie organele absolut necesare vieții; din drama marelui poet poți da afară foi întregi, precum dintr-o grămadă de obiecte neînsuflețite poți separa o parte fără a le strica esența.

Într-o scenă memorabilă a lui Victor Hugo, nobilul hidalgo Silva prinde la fidanțata si pupila lui, mândra Dona Sol, pe doi cavaleri. Pe toți sfinții Castiliei și Aragonului! Doi! Măcar unul! și tot era prea mult! Ce face nobilul Silva, bătrânul ofensat? Credeți că trage spada să pedepsească repede pe acei cutezători? Nu! El se gândește să-i pedepsească cu mult mai aspru: le citeste un lung discurs istoric moral, în care face lista cronologică a isprăvilor și vitejiilor marilor lui strămoși, a[le] căror portrete sunt atârnate în salonul unde s-au întâlnit cei doi rivali, regele Carlos și banditul Hernani.

Aceștia stau în picioare, împreună cu femeia vinovată, și ascultă... și ascultă; câteodată, unul din ei cutează să facă o mică întrerupere, să zică și el măcar o vorbă de scuză; — numaidecât, asprul Silva exclamă: „Taci, nu mă-ntrerupe!" și-și urmează mai departe pomelnicul.

Dar e Victor Hugo? Da. Dar versurile sunt

admirabile? Fără-ndoială. Însă ce are a face? Victor Hugo e un mare poet liric, un cugetător și mai mare, și versurile lui sunt minunate. Astea nu împiedică drama lui să fie lipsită de viața pe care scena clovnilor o are. Acea scenă trăiește, iar Hernani nu, și anume, fiindcă acea scenă nu poate fi trunchiată fără pagubă, iar din Hernani poți tăia — ba chiar cu folos și pentru dramă, și mai ales pentru auditorul priceput — patru din cinci părți, și Hernani tot Hernani rămâne.

Cât n-ar câștiga, de exemplu, dignitatea nobilului hidalgo, dacă dânsul ar avea buna inspirație să renunțe la academicul discurs, care prelungește din cale afară o situație atât de penibilă și umilitoare, și pentru el, și pentru nobilii castilani din pereți, și pentru publicul din sală!?

Cu cât mai mult spune el, în supărarea lui, și tot spune, cu atât noi înțelegem mai puțin; fiindcă noi nu înțelegem o operă de artă din mult, ci din ceva, înțelegem un ce dintr-un cum. Astfel, putem de la sunete căpăta impresia luminii de lună. Cine iubește muzica, și e deprins să o înțeleagă, are să vază desigur lumină la atingerea lui sol diez al melodiei după cele patru tacte introductive ale celebrei Sonate.

Când Othello turbă de închipuita trădare și se plimbă de colo până colo, ca o fiară nebună, mai are vreme să ție discursuri?

Închipuiți-vi-l pe „stupidul turc" venind în fața scenii, luând o poză demnă și începând să ne debiteze o tiradă în care să enumere mai întâi toate suferințele sufletului său și apoi toate torturile imaginabile cu care proiectează să pedepsească pe nenorocita Desdemona! Toate comparațiile între starea sufletului său cu torturile Tartarului, toate blestemele retorice, toate amenințările de lux poetic ne-ar face să dăm din umeri și să zicem:

„Maurul acesta nu e gelos ca un maur ce se respectă, e numai un lăudăros oriental!"

Și din momentul acela, n-am mai purta deloc

grije de soarta năpăstuitei venețiene.

Căci, din două una: ori e în adevăr gelos până la cumplita crimă, și atunci n-are vreme să mai țină discursuri, și mai cu seamă kilometrice, și încă în versuri distilate; ori, dacă le ține, și-a scos tot focul de la inimă, și n-are să se mai potrivească, la urmă, crima deloc. Prin urmare, ori crimă fără discurs, ori discurs fără crimă.

Othello, deși „turc stupid", o știe bine aceasta și, fiindcă lui crima îi trebuie, renunță la discurs, și foarte cuminte face.

O vorbă numai, o vorbă al cărei miez este mai substanțial decât ar putea fi conținutul a o sută de versuri alambicate: „Cum să-i omor?" Atâta numai poate scoate din gâtlejul înecat de turbare: „Cum?" Și din această scurtă întrebare noi vedem limpede ce tragică soartă îi așteaptă și pe ea și pe el.

Da, zic unii, dar stilul francezului e unul, și al englezului altul.

Iată greșeala mare: a confunda stilul cu maniera. Intre stil și manieră este aceeași deosebire ca între organismul necesar al ființei vii și structura voită a lucrului artificial.

*

Iată două piese de teatru, două tragedii. În amândouă avem aproape aceeași fabulă: doi frați — unul, bun, prostuț, onest, devotat tatălui și fratelui; celalt, rău, fățarnic, invidios, intrigant, urând de moarte și pe tată-său, și pe frate-său. Cel rău profită de buna-credință a naivului bătrân, țese o intrigă infernală și pierde pe cel mai mic în ochii tatălui.

Într-una din piese, horopsitul, victimă persecutată, o ia razna în lume și fuge în pădure, unde trăiește într-o vizuină, ca un pustnic nebun. În cealaltă, horopsitul, desperat, îș ia lumea-n cap și se face tâlhar de codru. Și-ntr-una și-ntr-alta, tatăl lesne crezător cade la rându-i victima mișelului intrigant.

Ia să vedem acuma ce fac cu această fabulă doi

artiști deosebiți.

Unul ne aruncă înainte persoanele fabulei și le dă drumul să facă orice vor voi ele, cum le-o tăia capul și cum le-o îndemna inima: să facă, în fine, tot ce sunt în stare să facă.

Celălalt ne prezentă persoanele dându-le misiunea imperativă de a ne spune cum sunt ele.

Primul, o dată ce le-a dat drumul persoanelor sale, nu se mai amestecă deloc, nu mai face nici o presiune morală asupră-le. El nu se mai interesează de soarta lor, de succesul sau pieirea lor: le lasă-n voia întâmplărilor, așa cum le-a făcut Dumnezeu, să-și împlinească fiecare scrisul ei.

Cel d-al doilea, din contră, e foarte gelos de soarta persoanelor lui: o singură clipă nu le slăbește; se ține pas cu pas de ele. Le ocrotește, le persecută, le laudă, le critică, le admiră, le ajută să iasă din încurcătură, să răspunză la enigme, să dezlege șarade, le recompensează și le pedepsește.

Dacă, la cel dântâi, doi inși se ceartă și cât p-aci să-și verse sângele, el se dă cuminte la o parte, lăsându-i să-și împarță părul cu furca. În cazul analog, cel d-al doilea, după ce că-i pune cu dinadinsul să se certe, apoi tot el se amestecă de-i împacă; ba, ori ajută pe cel mai slab ca să covârșească puterile celui mai tare, ori, dacă este mai simpatic acesta, îi mai dă ajutor pe dedesubt, ca să-l zdrobească pe acela cu desăvârșire. În fine, bietele persoane, bune-rele, cum ar fi, în loc să facă necontenit ce i-ar îndemna firea lor, sunt osândite să spună mereu aceea ce le suflă autorul. S-ar putea zice că persoanele acelea, dacă în adevăr ar exista, și-au găsit beleaua cu introducătorul lor în fața lumii.

Într-un cuvânt, la persoanele celui dintâi artist, avem o continuă confirmare a vieții; iar la ale celui d-al doilea, un torent continuu de afirmări exterioare, fără vreo confirmare interioară.

Oricine, credem, a înțeles că am vorbit despre Glocester cu fiii săi și despre bătrânul Moor cu

Franz și Carol.

Vorbeam de stil și manieră. Iată — la cei dântâi e stil; la cei din urmă, manieră.

*

Cine înțelege ce este arta, orice i-ar spune așa-numitele sentințe fără apel ale opiniei publice, nu se va putea un moment amăgi asupra deosebirii fundamentale dintre stil și manieră.

Să încerc a ilustra această propoziție.

Vedeți colo, pe câmp, în revărsatul zorilor, o umbră cenușie... Este un om... poartă la subțioară un baston ori cine știe ce, discret aplecat spre pământ. Vedeți-l... Cu ochiul umbrit de pălărie, țintă-nainte, caută să apuce o cât mai largă zare. Uitați-vă ce stângaci pășește, cum se furișează de domol și de sfios, cum evită orice pas precipitat, orice zgomot, orice atitudine amenințătoare care ar trăda cumva vreun gând rău.

Dar, ia să ne întoarcem privirea în partea astălaltă, între zarzavaturi. Iată o altă apariție. Foarte încruntat, un uriaș cu mânile întinse-n sus, ținând în dreapta un toroipan ridicat. Priviți-l cum stă mândru și țeapăn, hotărât să zdrobească pe oricine s-ar apropia... Poartă o legătură enormă pe cap și e drapat ca un suveran african în vestminte bătătoare de departe la ochi. Ce grozavă înfățișare!

Ce este acea umbră cenușie din câmpie? Ce este bățul pe care-l ține aplecat la subțioară? Ce este în capul de sub pălăria aplecată bine pe ochi? Bățul e o pușcă, și-năuntru-i moartea; sub pălărie e un gând limpede și rău. Umbra aceea stângace și sfioasă este un dibaci și îndrăzneț vânător. Vai de prima victimă pe care o va întâlni! cu cât mai târzie va fi întâlnirea, cu atât mai vrăjmasă și mai socotită lovitura!

Ia să vedem acuma și pe voinicul fioros care păzește zarzavaturile. Ia să avem puțin curaj. Să ne apropiem binișor de el, să vedem ce are să facă... Iată că nu face nimica... Ne lasă să-i luăm din mână toroipanul de scaiete, ne îngăduie să-l

dezbrăcăm de vestmintele lui pompoase, să-i smulgem de pe cap turbanul de paradă... Acum l-am despuiat de tot. Ce am aflat oare dedesubtul groaznicului aparat? — O cruce de prâjină cu brațele-ntinse, legate cu un crâmpei de funie de tei, purtând în vârf drept cap o veche oală spartă... Era un popondeț!

Ce ageamii trebuie să fie păsărelele ca, de veacuri după veacuri, să se mai sperie de aceeași oală spartă, de aceeași cruce de prăjină, de același primitiv artificiu!

Exact același lucru se petrece și în artă.

Ce ageamiu trebuie să fie spectatorul sau cititorul care nu știe să caute ce se ascunde sub aparatul exterior al unei opere de artă, și care cască gura cu bună credință în fața unui torent de afirmări fără o picătură de confirmare, — confundând astfel maniera cu stilul!

*

Un tânăr de umilă extracțiune, vagabond muritor de foame, om de un temperament exaltat și de un spirit de tot excentric, dar o inimă excelentă în fond, se înamorează din vedere, la o procesiune regală, de Regina — nu de regina nu știu care... de Regina Spaniei! Nebunul are curaj să înfrunte sentinelele, să sară noaptea zidurile parcului regal ca să depună, pe banca unde stă de obicei Regina, buchețele de niște flori cari a aflat el că-i plac cu deosebire strălucitei adorate. E un amor smintit, mortal!

Nebunul are noroc să ajungă, printr-o intrigă de curte, aproape de strălucita adorată, să devie prim-ministru al unui rege care vecinic lipsește de lângă Regina, umblând la vânătoare. Ce face înamoratul nostru?

Credeți că-și dă măcar osteneala să aibă o întrevedere mai de aproape cu femeia, care e foarte dispusă să nu-l trateze cu prea multă răceală? Aș! Lasă amorul pe altă dată și se apucă cu dinadinsul să stârpească abuzurile celorlalți miniștri. Într-o

ședință solemnă, prinzându-i cum se ceartă la împărțeala jafurilor din averea regatului, le face o grandioasă morală patriotică, maltratându-i în vreo două sute cincizeci de versuri. Precum declama, când l-am văzut întâia oară, că are să moară pentru Regina, așa declamă acuma că nu se lasă nici mort până nu va regenera finanțele compromise și administrația coruptă ale Spaniei.

A înțeles cititorul că vorbim de „ce pauvre ver de terre amoreux d'une étoile", celebrul lacheu al lui Don Salluste, mirificul Ruy Blas, care, ministru atotputernic, în loc să bage-n fundul pământului de viu pe infamul intrigant, cum îi era mai ușor decât a se șterge la nas, i se dă acestuia legat de mâni și de picioare, numai și numai de hatârul autorului!

Poftim acuma de ce s-apucă eroul nostru! Când era lihnit vagabondul, sărea zidurile castelului, sfâșiindu-și în țepele de fier carnea slabă de foame și primejduindu-și de mii de ori o viață păcătoasă, numai ca să aducă iubitei lui floricele. Acuma, e ministru magnific, și numai o ușe secretă îl desparte de femeia adorată, și totuși, nu vrea s-o deschiză, fiind ocupat să dea consiliului de miniștri flori de retorică.

*

A! sfântă retorică!

Cu multă pietate mi-aduc aminte de savantul Cours français de Rhétorique, prima țâță de la care am supt laptele științei literare.

Minunată carte! și ce bucurie mi-a făcut să aflu că principiile și metoda bătrânului meu curs francez, în a nu mai știu a câtea ediție, și, de astă dată, în limba noastră maternă, hrănește și astăzi, tot așa de bine ca pe vremuri, inteligențele tinerelor generațiuni de la noi, cari-și închină viața lor frumoaselor litere.

Din acest curs bătrân, dar totdauna verde, al cărui imperiu nu i-l poate uzurpa nici o inovație, am învățat și învățăm nenumăratele feluri de stiluri — stilul... clar, concis, pompos, ușor, măreț,

simplu, sublim, pateric, larg, ornamentat, chiar înflorit și alte multe. Tot dintr-însul am învățat ce sunt figurile sau tropii, cum se cheamă luarea totului drept parte și a părții drept totul, a omului drept locu-i, a locului drept omul șcl., în fine, toate subtilele deosebiri formale între sutele și miile de feluri a se exprima ale omului.

Toate stilurile le putem învăța din savantul meu curs francez, afară numai de unul singur, — dar poate că de acesta nu simt încă nevoie tinerele noastre generațiuni de literați.

Era o excelentă școală de croitorie cursul meu cu deviza clasică le style c'est l'homme, unde am învățat să croiesc fel de fel de haine, să le cos, să le brodez, la nevoie să le cârpesc, să le repar și să le scot petele; dar unde niciodată n-am aflat anume pentru uzul practic al cui sunt acele minunate și deosebite vestminte; și, necunoscând mușteriul, sențelege că n-am învățat nici cum se ia măsură. Am învățat croitoria fără a mă gândi o clipă că este o artă al cărei scop ar fi să îmbrace trupul cuiva.

Așa, când am ajnns și eu calfă și am voit să lucrez pe seama mea, când mi-a venit și mie un mușteriu, o idee, să-mi ceară o haină ca să se poată prezenta în lume, am pus mâna aiurit în grămada de vestminte, și am trântit în capul blond și buclat al unui copilaș de prințesă o mantie largă de pelerin nespălat, în spinarea unui arlechin șui o largă purpură imperială, iar pe umerii mândri ai unui tânăr Cesar, o cazacă pestriță de paiață cocoșată.

Și le-am dat drumul în lume așa, și lumea, care judecă pe oameni dupăvestminte, cum spune înțeleptul Nasr-ed-din-Hogia, a dat de pomană copilașului prințesii, s-a prosternat înaintea arlechinului, iar pe tânărul meu Cesar l-a fluierat și huiduit!

Ce succes!... De ce?

Fiindcă un singur stil a fost uitat savantul meu curs francez să mă-nvețe, unul singur - stilul

potrivit, tocmai acela care-mi trebuia, singurul care se poate numi stil.

Nu e decât unul.

Nu știu cine a zis odată în glumă că e foarte ușor să faci o statuă. Nu-ți trebuie decât o stană de piatră; în sânul ei, tocmai în mijloc, stă închis un Apollo, ca un miez viu care așteaptă să crape coaja lemnoasă. Ei! n-ai decât să o spargi tu și să dai drumul captivului... Iei o daltă și un ciocan, și scobești la o parte, încet-încet, țandără cu țandără, învelitoarea de prisos, și Apollo apare victorios și strălucitor. Bagă numai bine de seamă să nu-ți scape dalta și sa atingi miezul.

Acum poți să scoți pe Apollo păzind turmele și luminând pe ciobanii primitivi ai Tesaliei, conducându-și carul, învingând șarpele ori cântând pe lira cu șapte coarde după jertfirea cutezătorului satir; poți să scoți deci un Apollo simplu, maiestos, fulgerător sau sublim - asta e chestie de stil.

– Dar bine, zic eu, care am învățat pe de rost cursul francez de retorică; eu știu în câte feluri poate să mi se arate fiul Latonei, stilurile toate le cunosc, decât numai un lucru nu știu: cum să-i fac statua.

– Dacă nu știi, du-te de-nvață, îmi răspunde glumețul meu, și vei vedea (dacă vei fi fost chemat să poți învăța) că nu-ți trebuie deloc să cunoști toate stilurile; îți trebuie să cunoști numai un stil — stilul potrivit, care le încape pe toate spre a se putea potrivi, după nevoie, la orice intenție.

Așa că aceea ce cursul francez îmi spunea că erau deosebite stiluri, nu erau decât variația de atribute ale unuia și aceluiași stil, atribute cari trebuiesc ținute în dulap închise, și îmbrăcate numai la nevoie. Nenorocire aceluia ce va greși haina; acela va păți ce am pățit eu când le-am dat drumul în lume prințișorului, arlechinului și Cezarului schimonosiți.

*

Până să ne reîntoarcem la cercetarea stilului,

câteva digresiuni fără disciplină cred că nu strică.

Noi știm că, dintre toate fenomenele, acele ce ne interesează mai mult pe noi, oamenii, sunt mișcările sufletești ale omului. Un spirit paradoxal ar putea îndrăzni să spună că sunt două lumi întregi, două universuri. O picătură de rouă limpede ce cade din înălțimile senine, în drumul ei către pământul din care a fost sorbită-n sus, reflectă din pereți-i tot văzduhul larg. Ceea ce, de la pereții acestei infime sfere reflectoare, este fără margini în afară, se adâncește-n năuntrul ei, afundându-se iarăși fără margini. Acolo, în strâmtul fund, ca și afară-n larg, sunt iarăși toți sorii, toți luceferii, toate stelele și calea robilor. De la pereții ei în afară, o nemărginită lume, — o altă nemărginită lume înăuntru; margine nu e în afară și oriîncotro; asemenea în năuntru, d-a-ndăratele și oriîncotro, margine nu e.

Așa este și sufletul omenesc, ca bobul de rouă: o infimă oglindă sferică cu conștiința absurdei adâncimi proprii — în afară-i și-nainte-i, oriîncotro, infinitul mare; în năuntru și d-a-ndăratele, infinitul mic. Între aceste două infinituri, între aceste două lumi, e o ciudată și grozavă deosebire: pe când infinitul mare este ideal, deși palpabil, infinitul mic este singurul real, deși impalpabil. Căzând din înălțimi, oglinda de rouă, în drumul ei, schimbă perspectiva interioară după punctele liniei sale de cădere: asemenea și sufletul nostru, în trecerea-i, schimbă în adâncimile sale lumea din năuntru după schimbările lumii din afară.

Câți stropi de rouă între cer și pământ, atâtea oglinzi mișcătoare și atâtea ceruri; asemenea, câți oameni, atâtea suflete și t0t atâtea lumi.

Și iată dar de ce, mai mult decât tot universul cel mare ne interesează universul cel mic; fiindcă, cu cât cel dântâi se-nalță și se depărtează tot mai mult de noi, cu atât cel d-al doilea se adâncește și ne pătrunde; unul se-ntinde, celălalt se strânge;

unul este, celălalt suntem — estele acela e o idee numai, acest suntem ni-i singura realitate posibilă.

Așa, pentru înțelesul omului nu-i nimic mai important decât înțelesul omului, fiindcă, prin comunicarea înțelesului la înțeles, realitatea se potențează. Infinitul palpabil, dar ideal, se adâncește în oglinda sferică și devine infinitul impalpabil, dar real. Dar oglindit acuma dintr-o oglindă într-alta? O a doua adâncire, o altă lume și mai impalpabilă, dar cu atât mai reală. Să luăm două oglinzi sferice: soarele uriaș se strânge în adâncimile uneia ca un punct; din cea dântâi, acest punct se adâncește încă o dată în a doua, și când a ajuns ca vârful acului de albină, atunci aruncă în focarul de reflexie cea mai intensă lumină și căldură.

Toate aceste schimbări, toate aceste raporturi — între infinitul mare și infinitul mic, și apoi între acesta, devenit la rându-i mare, și cel d-al treilea, care-l potențează la rându-i — au totdeauna măsuri fatale din cari nu se iese. Fie oglinda imperfect sferică, neregulată, deformată, burdușită, oricum colorată, ea își va păstra ca atare un mod totdeuna același de oglindire — totdeauna va fi un echilibru, un chip constant de raporturi între ce și cum se oglindește.

Dar unde ne ducem cu atâtea ciudate digresiuni fără disciplină? Ne depărtăm prea tare de obiectul vorbirii noastre, de stil... Din contra, iată că am ajuns tocmai la dânsul.

Precum stropul de rouă cade, cade mereu, căutând odihnă, asemenea, căutând odihnă, trece, mereu trece sufletul omului. Și el e o oglindă sferică, vecinic în mișcare, rotindu-se pe axa ei și mergând prin spațiu ca și corpurile cerești. Schimbând mereu punctul de perspectivă, echilibrul nestabil și un chip constant de raport între cum și ce oglindește îi sunt neapărate ca să poată oglindi.

Pentru aceasta, — pentru a putea păstra

echilibrul, — trebuie atât în rotirea, cât și în mersul său, să stăpânească ritmul pornirii inițiale, ale cărui faze de accelerare sau domolire, de odihnă sau de precipitare să se facă gradat și oblu, iar nu smucit și zdruncinat, pentru ca să nu ne strice oglinda fără a-și putea îndeplini menirea... Numai așa poate comunica, la rându-i, limpede imaginile ce le primește din afară unei alte oglinzi similare, cu care în treacăt se-ntâlnește în această scurtă plimbare prin lumina vieții.

Ritmul — iată esenta stilului.

*

Mișcările lumii imprimă și sufletului nostru mișcări corespunzătoare, și, între aceste două serii de mișcări, raporturile trebuiesc să fie de un chip totdeuna constant; fără de acesta, echilibrul nestabil, de care am vorbit, nu s-ar putea mânține, iar înțelesul nostru, prin urmare, ar deveni imposibil.

Când ne aflăm în fața unei lucrări de artă, fenomenul mișcării noastre sufletești se îndoiește. Sufletul nostru este solicitat la o îndoită legănare și, deci, cu atât mai necesar devine echilibrul nestabil, cu atât păstrarea chipului constant de raporturi mai indispensabilă.

Pe complexa claviatură a unei imense orge, un titan maestru-organist lucrează, fară un moment de repaos, un preludiu haotic fără soluțiune. Toate tonurile majore și minore, toate modulările posibile și imposibile, cari n-au secret pentru dânsul, le perindează pe simțitoarele clape, și toate după niște fatale legi, pe cari el nu le poate călca niciodată dacă nu voiește să spargă minunatul instrument. În acel preludiu el își cântă sieși, se-nțelege și se place pe sineși.

Dar iată că un mititel gnom se furișează sub coatele maestrului. Printre degetele titanului, cari toate joacă de colo până colo pe complexa claviatură, mititelul își vâră și el mânile: nemerește deschizăturile și, atingând și el cu dibăcie clapele,

fără să supere câtuși de puțin, în fuga jocului, degetele marelui maestru, suprapune seriei de acorduri ale preludiului haotic o melodie care, fiindcă e rezultanta acestuia, se potrivește cu acesta, e realizarea lui posibilă și rațională.

Ce cuminte, ce dibaci, ce înzestrat și meșter mai ales trebuie să fie gnomul pentru ca să poată face fără greș un minunat tour de force!

Ei! sufletul meu e orga misterioasă; titanul, care preludează fără un moment de repaos până ce orga pierde puterea de a mai scoate măcar o notă, este lumea; iar gnomul eșd tu, tu, poetul, tu, artistul.

Ia seama bine, gnomule! Ia seama bine la tonul precis, la înțelesul adânc, la ritmul susținut al preludiului titanic, și improvizează-ți în consecință melodia clară. Mai ales, ferește-te nu cumva să atingi degetele foarte simțitoare ale maestrului tău acompaniator, care, necăjit că i-ai deranjat lucrarea proprie, s-ar răzbuna pe tine, făcându-ți cântarea ta, printr-un magistral acord ținut, monstruoasă, absurdă, imposibilă.

Te povățuiesc, dacă ești ageamiu, nu-ți încurca mâinile pe o claviatură așa de sensibilă, printre degetele unui așa de statornic și absolut maestru.

Când din sufletul meu, care e legănat vecinic de mișcarea lumii, tu, poet sau artist, voiești să scoți un acord nou, nu trebuie să uiți că eu nu te pot asculta, te arunc departe sau fug departe de tine dacă te-ncerci la ce nu poți bine, dacă mă silești să-mi stric echilibrul nestabil și astfel să-mi poticnesc înțelesul.

Care va să zică, gnomule, dacă asta ți-este datul tău; dacă tu, improvizatorul, ești legat de acompaniatorul cel mare, cu care sufletul meu are legături înainte de sosirea ta sub coatele lui, atunci improvizația ta melodică este în esența ei roaba acompaniamentului. Numai inventivitatea melodică este a ta; liber ești să-ți alegi tonul, acordul și momentul când să intri și tu cu mânile tale pe claviatură; liber ești să construiești, pe seria

eternă de acorduri ale preludiului, infinite jocuri, după generozitatea și temperamentul fantaziei tale; toate însă trebuiesc să nu iasă din ritmul lui. Aminteri, fie cât de torturată ca structură, cât de variată ca forme, cât de bogată ca întorsături, cântarea ta va fi monstruoasă, absurdă, imposibilă.

Când, în valurile de acorduri pe un ton, lente și solemne, ale preludiului, tu vei nemeri alt ton și vei precipita mersul melodiei tale; sau când, pe o cascadă precipitată a lui, vei voi să te oprești ca să faci o fioritură ad libitum, vei fi un gnom prost, care nu poate fi ascultat decât în bătaie de joc, și care merită luat de ceafă și aruncat cu dispreț departe pentru îndrăzneala și prostia lui, — fiindcă a avut neomenia să intervie cu un charivari în sublimul preludiu.

Acea dibăcie de a-ți strecura cu o potrivită mișcare, în mersul preludiului etern, potrivita ta invenție melodică de câteva tacte, acea virtuozitate este aceea ce numim stilul.

*

Un autor ne povestește istoria a doi prieteni, frați de cruce, cari se ceartă, se dușmănesc, se bat si se omoară peintru — o femeie, se-nțelege.

E o veche poveste; nu face nimica însă: daca povestitorul va fi un artist, o vom asculta încă o dată cu plăcere, precum ascultăm totdeuna un cântec din copilărie, numai să fie bine executat - lucrurile frumoase nu se-nvechesc niciodată.

Să vedem.

Artisul ne arată mai întâi ce legături strânse erau, încă din școala primară, între cei doi prieteni, Petru și Paul; cum niciodată nu s-a dezmințit devotamentul și stima unuia pentru altul; cum unul a scăpat de la moarte pe altul cu primejdia vieții sale proprii șcl... Dar iată că Petru, care iubește foarte gelos pe o femeie, Tincuța, începe a avea bănuieli în privința lui Paul.

Femeia e o femeie ca toate femeile cuminți: ea nu e nebună să lupte a risipi bănuielile lui; ba, prin

zâmbete cu două înțelesuri, prin protestații intenționat stângace, prin lacrime ostentativ picurate, hrănește sistematic acele bănuieli. Femeia își cunoaște bine arta: un bărbat, cu cât teme și bănuiește, cu atât e mai ușor de stăpânit. Ea știe că un prietin bun al bărbatului care o iubește este totdenna o mare primejdie pentru imperiul ei: o ruptură între cei doi prieteni, îndepărtarea importunului, este un triumf neapărat pentru politica femeii, politică de pacinică și neturburată stăpânire. Pentru a ajunge la acest triumf, femeia are un arsenal întreg dc arme; le poate rupe fără succes pe toate, afară de una, una supremă, dar absolut sigură.

Tincuța începe să vorbească cu Petru numai și numai de Paul: Paul în sus, Paul în jos; Paul e drăguț, glumeț, spiritual, nostim, charmant. Petre cam începe să țâfnească. Dar iată, intră Paul: Tincuța nu poate stăpâni un strigăt și o mișcare de mulțumire. Cu toate că Paul e foarte grăbit, ea nu-i dă voie să plece: trebuie neapărat să dejuneze cu ei. La dejun, Petru ceartă slugile, cât p-aci să dea cu farfuria-n cap jupânesei, pe când Tincuța și Paul râd și povestesc fel de fel de nimicuri. Seara, la masă, ea regretă că nu l-a poftit și pe Paul. N-are poftă de mâncare și stă pe gânduri, cu privirile pierdute; bate toba repede cu degetele pe masă; oftează; se scoală; e nervoasă; plânge tam-nisam fără să poată spune de ce. Apoi se culcă și adoarme sughițând. În fine, un cortej întreg de simptome alarmante. Peste noapte, se zvârcolește sub opresiunea unui vis urât; geme, dă un țipăt, și Petru aude clar, printre dinții ei care scrâșnesc, un nume... Grozav!... „Ah! Paul!"

Soarta lui Paul e hotărâtă acuma. Petru a mai avut cu amicul său oarecari mici împunsături; de astă dată, ruptura trebuie făcută cu toată pompa. Se-ntâlnesc. Petru, foarte-ncruntat, îl invită, ca după vechiul lor obicei, să bea o bere împreună într-un colț discret, pentru că are „să-i spună

ceva"... Acuzări categorice și violente de o parte... protestări de nevinovăție de alta; și, vorba înfierbântându-se:

„- Mișelule! Trădătorule!... pentru femeia mea...

– Neghiobule! pentru o..."

Atunci Petru se scoală drept în picioare, ia halba-n mână, o ridică dasupra frunții vechiului său prietin și... Câteva punte...

Și?... și?... zic eu în culmea neliniștii.

„Trebuie să spunem (urmează autorul) că Petru era una din acele naturi pasionate cari poartă în adâncul sufletului lor mai multe motive de turburare decât le poate da lumea de afară: ele sunt ca marea. Priviți-o sub cerul senin, sub pâcla apăsătoare a ecuatorului, când nici o suflare cât de ușoară nu adie dasupră-i, priviți-o cum începe-a fierbe; clocotește, se umflă, se ridică uriașă; se zbate, se smacină, tot mai tare și mai tare, tot mai iute și mai iute, vasta anarhie a talazurilor peste talazuri! Am omorât zeii! e mort Neptun! n-are cine să le mai înțelenească cu o singură-ncruntare, cu un singur semn. Uitați-vă ce zbucium satanic din chiar senin! Ascultați mugetul acesta zguduitor de ceruri! Corăbier, nu-ți pierde vremea, atât de prețioasă pentru mântuirea sufletului tău! lasă sforile velelor și închină-te: adâncul te cheamă nerăbdător! Uraganul năprasnic e în culme! Cine? cine l-a pornit cu așa grozave porunci? Marea însăși. Ea se chinuie din propriul și profundul ei neastâmpăr. Iată sufletul omului pasionat..."

– Ce frumos stil! ce minunat! zici d-ta. Iată un model de stil pompos, grandios, sublim.

– Mărturisesc, răspund eu, că n-am prea citit de mult un curs de retorică. Poate că în retorica d-tale oficială așa lucru să se numească stil sublim; să-mi dai însă voie să-l numesc, cu tot respectul pentru d-ta...

– Cum?

– Stilul prost.

– Ce? Dar ăsta e stilul tutulor poeților celebri, ca

Victor Hugo, Schiller, Lamartine, Bolintineanu...

– Poate și al lui sfântul Ion Gură-de-Aur, tot cum zic eu rămâne.

– Dar de ce? nu-nțeleg.

– Tocmai fiindcă nu-nțelegi... Dumneata ai uitat se vede că, pe câtă vreme noi am privit împreună panorama mirifică a mării numai de hatârul unei uzate și banale comparațiuni, ai uitat că, departe de acel impunător spectacol, într-un colț discret de berărie, amicul nostru Petru stă cu halba ridicată dasupra frunții închipuitului său rival. Dumneata nu bagi de seamă, pentru că ești distras, că cei doi vechi prieteni sunt osândiți să mai stea mult în aceeași atitudine, ca grupul lui Canova, Teseu răpunând pe Minotaur, fiindcă autorul mai are încă vreo treizeci de pagini de digresiuni, cari se numesc, în critica modernă, analiză psihologică.

– Dar atunci, vrei să reduci novela la proporțiile unui simplu fapt divers de ziar, și romanul la forma strictă a unui raport de agent polițienesc.

– Ba nicidecum; dar plimbă-mă pe mare la vreme și cu socoteală. Toate priveliștile mării și toată banala d-tale ingeniozitate de a-mi compara chinul sufletului omenesc cu al talazurilor îți sunt gratuite, și mie chiar nule. Eu voi s-auz pocnetul paharului spart în capul lui Paul... Mă smulgi de lângă el printr-un marafet uzat; îmi oprești brutal o mișcare pornită; mă plimbi pe la ecuator, pornind artificial o altă mișcare, de un ritm disparat, și, pe când eu port grije de soarta lui Paul, înghesuit într-un colț strâmt, d-ta cauți a mă face să plâng soarta unui corăbier pierdut în pustiul talazurilor. Dar ce sunt eu? Ce e capul meu, să te joci cu el ca un copil cu o minge, pe care o bate fără socoteală de toți pereții, lovind-o când cu mâna, când cu piciorul? Auzi d-ta! pentru ca să-ți numesc sublim stilul, d-ta să-ncerci a mă face să iau o halbă drept sabia lui Damocles, și o berărie, drept Labirintul, să confund pe Petru cu Teseu și pe Paul cu Minotaurul!

Ei, nu! stilul care vrea să mă prostească astfel nu-l pot numi sublim; îl numesc altfel.

*

Ți-aduci aminte, cititorule, de frumoasa poveste bătrână? Un socru avea doi gineri, unul cărămidar și altul zarzavagiu. Fetele moșneagului se rugau la Dumnezeu — una, să plouă din destul, ca să la crească mari zarzavaturile, alta, să fie secetă, ca să li se zbicească mai degrabă cărămizile. „Două sunteți într-o casă, a zis bătrânul, și nu vă mai poate Dumnezeu împăca!" Așa e lumea noastră, ca fetele acelea, peste putință de împăcat, pentru că are deodată nevoi diametral opuse: câștigul și mulțumirea unuia esre paguba si contrariarea altuia.

Iată minunata invenție a tiparului.

Ce n-ar putea spune un retor, un poet despre binefacerile descoperirii lui Gutenberg? Dar ea a dat umanității oarbe lumina ochilor! dar ea a rupt lanțurile sclaviei! ea a ridicat din uitarea și părăsirea seculară semințiile ce păreau blestemate la vecinic întuneric și nenoroc, chemându-le la dignitatea vieții istorice! ea a îmblânzit fiarele pustiilor! ea a consfințit Libertatea, Egalitatea și Fraternitatea! ea a întronat și apără drepturile sfinte ale omenirii și ale omului! Mă rog, ce n-a făcut?

Dar eu nu sunt nici retor, nici poet, ca să m-aprinz așa, din chiar senin, de entuziasm pentru invenția tiparului, și spun d-a dreptul, fără nevoie de punte de exclamație, că ea a fost un mare noroc pe de o parte, dar pe de alta și o mare pagubă. Acestei invenții, e adevărat, îi datorim o însemnată parte a progresului material, prin dezvoltarea științei, prin împrăștiarea multiplă și repede a cunoștințelor pozitive; dar tot așa de adevărat este că pe calea artei literelor, invenția tiparului nu numai că n-a făcut vreun mare bine, dar a făcut chiar serioasă stricăciune. Iată cele două fete așa de greu de împăcat ale moșneagului: a plouat din

belșug — castraveții uneia au crescut mari și frumoși, dar s-au fleșcăit cărămizile celeilalte.

Invenția tiparului a dat naștere unei colosale erori, anume: a făcut pe oameni să creadă că literatura este o lucrare de utilitate pipăită, că arta literelor este o necesitate imediată pentru societatea umană, că este menită să aducă foloase imediate, practice și pozitive.

Așa, s-a confundat cântecul fără folos cu o rețetă de leac sigur, s-a confundat floarea inutilă cu rodul util. Toată lumea s-a pus cu furie pe cultura florilor; n-a rămas palmac de pământ neînflorit, și turma omenească, dând năvală în vasta livede, s-a apucat să pască cu nesațiu la flori — flori, flori și iar flori.

Așa, nu se mai știe astăzi deosebi floare de floare; toate sunt bune de păscut: laptele-cucului, ca și rara floare a alunului, trandafirul de Siras, ca și floarea scaietului de pe marginea drumului. Și nu e gură care, rumegându-și ce a păscut, să nu aibă mica sa exclamație de mulțumire ori de dezaprobare, în orice caz de afirmare a competenții, sensibilității și autorității gustului său personal... Asta-i bună! excelentă! îmi place! asta n-o înțeleg! asta nu are gustul destul de picant! Asta trebuia mai coaptă! asta e veștedă! asta e numai pârguită!

Și asta se cheamă vastitatea literaturii moderne și popularizarea artei literelor; toți o cultivă, toți o pasc, toți o rumegă.

Așa, s-au născut stilurile infinite, și școlile, și autoritățile, și curentele, și modele, și reputațiile. Așa, precum se zicea odinioară că, pe fața pământului, nu e o clipă fără o moarte și fără o naștere, putem zice astăzi că nu e o clipă fără născutul a două flori și păscutul a trei.

Din vârful munților și până-n fundul văilor, sfârâie roatele tipografiilor fără minută de odihnă, vărsând clăi de flori pentru turma rumegătoare, și tot nu-i pot birui teribila poftă de mâncare, cu atât

mai nepotolită cu cât procesul digestiunii este mai zadarnic și mai fără folos de hrană: o simplă iritare de funcțiuni fiziologice fără urmă de câștig pentru organism — sacâz morfolit și murdărit degeaba în bale.

De aci, rezultă apoi că florile rare, cari trebuiau să înfrumusețeze livedea, se pierd înăbușite în belșugul vast al bumienilor, cari trebuiau plivite și distruse. De aci, rezultă că atunci când vrei o floare, de la care, ca om cuminte, ceri ce poate să-ți dea floarea, frumusețe si miros, iar nu gust și hrană, trebuie să te-ntorci la câteva glastre vechi de-acasă; în livede e foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să găsești ce-ți trebuie.

„Coetera desiderantur", astea sunt cuvintele cari țin loc de „sfârșit" după ultima fraza neisprăvită a operei clasice, ce ne-a rămas, din nenorocire, trunchiată. Coetera desiderantur! precum se doresc brațele pierdute ale Venerii, precum se dorește restul grupului. Unde e tânărul și ușuratecul Paris? unde e nobilul braț care primea mărul? unde o fi coetera acelea, magistrala încheiare a lui Tacit?

– A! vezi? tiparul! Daca ar fi fost tiparul, îmi zice cineva, nu ai mai dori-o, pentru că ai avea-o.

– Ba nu, răspunz eu; deloc.

Fără tipar, am avut-o, o am măcar până la coetera desiderantur, și mă mulțumesc cu atâta, cu tot regretul pentru cele pierdute. Dar dacă era tiparul, o pierdeam toată: floarea se pierdea, cufundată pentru vecie în vastul noian al buruienilor. N-am încredere în judecata mea până într-atâta, și cu atât mai puțin în a altora, încât să crez că, dintr-un ocean imens de buruieni, mi-ar putea denunța o floare nobilă înecată în umbra deasă.

Așa, încă o dată, rezultatele tiparului pe calea practică și utilă sunt incontestabil fericite; pe calea frumoaselor litere, însă, ele sunt nenorocite: pe calea dântâi ne ajută să găsim la sigur; pe cea d-a doua ne face desigur să pierdem.

*

Dar ce are a face invenția tiparului cu cestiunile estetice? Are mult a face, și despre aceasta s-ar putea scrie mai multe de câte pot încăpea într-un cadru strâmt ca al notițelor de față.

Oricât ar fi cineva de înaintat în vederile politice, oricât ar crede că, numai din ridicarea necontenită a nivelului intelectual și moral al unei societăți, și numai din treptata egalizare a condițiilor de trai al indivizilor, poate rezulta ordinea ideală a statului și culmea de înflorire a speței umane, — trebuie să recunoască un lucru, că niciodată nu se vor egaliza puterile și virtuțile particulare ale indivizilor. În lumea viitoare, în lumea pe care cel mai extrem utopist o poate visa, vor fi diferențe de închipuire, de judecată și de gust de la individ la individ.

Cel mai extrem utopist nu și-ar putea, credem, închipui o lume compusă din indivizi absolut deopotrivă la spirit, o lume în care toți indivizii să fie egal de talentați sau lipsiți de talent, egal de inteligenți sau egal de proști. Mai înțeleg să nu crează cineva că la un moment dat domnul Voltaire poate fi mai de spirit decât toată lumea; oricine, care se simte singur zicând noi decât zicând eu, are dreptul să se mândrească de concursul anonim ce el îl dă lumii ca să o facă mai de spirit decât celebrul bărbat. Dar ceea ce n-ar fi de înțeles ar fi să-și închipuie cineva o vreme când, în toată lumea, fiecare să aibă tot atâta spirit ca domnul Voltaire.

Așa, fiind, talentele, mai mult sau mai puțin numeroase la un moment dat, vor fi în lumea aceasta vecinic niște excepțiuni; asemenea, și cei ce le vor înțelege acele talente vor fi iarăși niște excepțiuni mai mult sau mai puțin frecuente; totdeuna, însă, imensa majoritate a lumii va fi compusă din oameni normali, cari nu văd cu gândul decât până în vârful nasului, și văd cât le trebuie. Generații după generații de imense

majorități se vor strecura fără să lase în urma lor ceva deosebit una pentru gândirea alteia; cu păstrarea patrimoniului de gândire și cu continuarea speculării lui, vor fi însărcinați totdeuna numai câțiva, un foarte restrâns număr: aceia vor însemna cultura și progresul lumii întregi, aceia vor putea să dea un înțeles altul continuității speciei umane decât al continuității altor spețe animale.

Și pentru acestea, ei trebuiesc, în afară de tot ce e vanabil, local și trecător, să penetreze în lumea aceasta, adică în raportul dintre ea și om, ceea ce este constant, general și vecinic.

Trebuie să înteleagă dar orișicine ce grea e sarcina acestor puțini, — sarcina artiștilor și gânditorilor, — si cum trebuie ea să se îngreuneze cu cât mai multe generațiuni se succed, pentru că, cu cât mai târziu e venit artistul sau gânditorul în lume, cu atât îi trebuie mai multă originalitate și mai mare putere de concepție pentru a covârși capitalul din ce în ce sporit de gândire umană, și pentru a găsi forma nouă.

Ce se-ntâmplă de când cu tiparul?

Frumoasa sarcină a gânditorului sau artistului găsește mijlocul de răspândire și de păstrare sigur în această minunată invenție, e prea adevărat; dar de aci a rezultat zadarnica și pernicioasa închipuire că orișicine, numai buna-voință să nu-i lipsească, se poate înscrie voluntar în rândurile nobilei falange, din momentul ce arma s-a găsit. Orice cap sec, orice minte săracă, și, ce e asemenea rău, orice om cu bun-simț sau exemplar de duzină a renunțat la onorabila stare de simplu fiu și apoi de tată de familie, pentru a juca un rol distins în umanitate. Toți fiii și tații din milioanele de duzine au înțeles pe semenul lor mai bine decât pe un altul, și astfel s-au ridicat de jos legioanele de moraliști generoși, poeții și criticii umanitari și șarlatanii ideologi, mistici, simboliști, naturaliști și profeții sociologi etc., cari au înecat în valurile lor zgomotoase

glasul a doi-trei inși aleși de sus, aiurind mintea lumii întregi, ce nu s-a prea arătat de astă dată să aibă mai mult spirit decât domnul Voltaire.

Și n-are a face invenția tiparului cu arta literelor? Dar pe toate foile de papirus și pe toate fâșiile de pergament nu s-a făcut atâta artă în două civilizații antice întregi câtă se face într-un an numai pe hârtia de la Letea!

*

Și acum să ne întoarcem iar la talent.

Cea mai mare supărare ce un om poate face altuia e sa-i tăgăduiască talentul de care acesta se crede, pe nedrept, înzestrat. Niciodată cu lauda și cu stima nu vei ajunge să mulțumești pe un om lipsit de talent atâta cât îl poți mâhni cu tăgăduirea sau nesocotirea talentului pe care nu-l are. Un poet închipuit nu se va măguli atâta de aplauzele unanime ale cunoscătorilor pe cât se va irita de critica sau indiferența unui singur amator.

E ciudat. Omului înzestrat cu adevărat talent îi este absolut indiferentă judecata altuia despre operele sale; el are atâta încredere în puterea lui de expresie, încât, și când se aude lăudat, și când se aude criticat, în fața și a aplauzelor, și a bârfirilor, și a indiferenții, el își râde în barbă, sigur fiind că foarte rar îl poate pricepe cineva mai bine și-l poate apreția mai exact decât se pricepe și se apreciază el însuși. Din această siguranță rezultă nealterarea personalității adevăratului artist, cu toate stăruitoarele păreri multiple și varii ale criticei și ale amatorilor; din această neclintită încredere în sine rezultă neîncovoiarea lui la vreuna din mode, particularitatea susținută a stilului, disprețul pentru gustul contimporanilor și, prin urmare, pentru o manieră simpatică acestora — manieră care i-ar garanta un succes facil — și disprețul pentru orice imitație a vreunui model anterior sau contimporan. În fine, pentru adevăratul artist, opinia publică nu există mai mult și nu-i poate inspira mai multă considerație decât

animalele fabuloase.

Rareori, foarte rare, adevăratul artist va asculta cu oarecare încredere părerea cuiva în privința-i. Acea părere trebuie să fie îndelung încercată de el până să capete autoritate. De aceea, îmi pare atât de ridicul amatorul care tam-nisam își dă artistului părerea sa asupra cutărui sau cutărei lucrări a acestuia — fie că-i găsește cusururi, fie, mai ales, că o admiră.

Dar ia să vedem pe omul care-și închipuie a avea un talent pe care nu-l are. Pentru el opinia publică e suverană. El, după ce dă la lumină o producere, umblă zi și noapte să strângă sufrajele amatorilor cari, toate, pentru el sunt valabile; cele cari-l aplaudă îl încântă; cele cari-l condamnă îl amărăsc. El discută bucuros cu oricine despre producția propriului său talent, și, atribuind lipsa de admirație numai și numai nepătrunderii, e gata totdeuna să facă amănunțite explicațiuni asupra operii sale. Părerile altora despre talentul său sunt o hrană de carc el nu se poate sătura oricât s-ar îndopa; așa, dacă nu-l admiri, măcar batjocorește-l; dacă nu-l aplauzi, măcar fluieră-l; dă-ți însă numaidecât o părere. Consideră-l orișicum, numai consideră-l: el n-are încredere în sine, și astfel, sufletul lui, care mereu șovăie, are nevoie de o proptea, fie aceea într-o parte sau în alta.

După părerile pe cari le adună de prin toate răspântiile, el își modifică judecata despre propriile lui produceri; după curentele opiniei publice, își face o programă; după succesele obținute de alții, își croiește o manieră ce i se pare sigură. Și astfel, deși sunt atâta de rare-n lume talentele originale, avem atâția artiști! Pentru aceea, toate fenomenele, atât cosmice, cât și sufletești, cărora le-a fost dat un curs valabil de către un talent oarecare, ajung foarte curând demonetizate prin năvălirea valurilor de falsificări.

Așa s-a întâmplat cu frumoasa antiteză a „trandafirului cu spinul"; așa a ajuns dezgustătoare

tânăra „Primăvară" și nesărate dulcile zile ale lui mai; așa, luna, mai întâi, din luminoasă ce era, a ajuns întunecoasă ca „un glob de aur", pentru ca, mai apoi, „stăpână a mării", să fie cu desăvârșire compromisă.

Tot așa și cu libertatea, cu patria, cu amorul, cu pesimismul șcl... stilul omului de talent a fost considerat de mulțimea secăturilor numai în partea lui externă. Acestei părți externe fac ele greșeala să-i atribuie succesul talentului, și acestei greșeli datorim potopul producerilor de manieră în arte și-n litere.

*

Îl prinde sau nu-l prinde — iată două expresiuni populare românesti foarte ciudate, în cari încape tot înțelesul frumosului: în ele se cuprinde tot ce poate cineva spune asupra artei, asupra talentului și stilului.

Vedem într-un teatru de stat un actor vechi și experimentat, cu o reputație consacrată de întreaga opinie publică, jucând un rol imponant. Tot ce se cheamă aparat teatral e întrebuințat cu o perfectă pricepere și dibăcie după regula strictă a școalei — costum, plastică, declamație. Omul își pune toată bunăvoința, se repede, se-nțepenește maiestos, țipă, sforăie, ori sare, țopăie, face toate contorsiunile și strâmbăturile, după cum rolul e tragic sau comic — în zadar, ne lasă reci; pentru ce? — pentru că nu-l prinde.

Pe câtă vreme, colo, în circul ambulant, tăbărât pentru câteva zile în mijlocul bâlciului, vedeți pe acest nenorocit clown, cu făina groasă lipită pe sudoarea feții, cu atât mai zdrențeros și mai murdar, cu cât prin acoperișul sfâșiat al circului inundă de toate părțile lumina soarelui. Domnișoara, prima și ultima călăreață de forță a companiei, dă târcoale în arenă pe veteranul ei armăsar alb, care numără atâtea succese. Clownul îi face o curte stăruitoare, urmărind-o în toate mișcările. La un moment, curtizanul găsește prilej

s-o ciupească de brațul ei foarte roșcat, care n-ar fi pierdut mult din admirația publică dacă era îmbrăcat. Atunci mândra călăreață îi trage un bobârnac în nas, care pocnește ca un pistol; apoi numaidecât dă o biciușcă bătrânului armăsar, și dispare în galop. Indrăznețul pedepsit a căzut, și clasica bășică a făcut ecoul nasului; înamoratul se ridică și pleacă orbit, ținându-se de amândouă părțile lovite, plângând și strâmbându-se într-un chip oribil. Râsul publicului e irezistibil: l-a prins.

Așa e în toate artele, dar absolut în toate.

Iată pe bulevard o statuă enormă. Marmora e de preț și figura pe care ne-o înfățișează este a unui bărbat ilustru. Este o operă foarte scumpă a unui artist de mare reputație. Ilustrul răposat e înfățișat în postura unui orator care salută cu modestie publicul, pe când acesta, entuziast, îi încoronează un discurs superb cu aplauze unanime și prelungite. E o operă de execuție, cum ar zice amicul meu Gion, impecabilissimă. Asemănarea cu răposatul este izbitoare, deși, se-nțelege, tipul e idealizat; în fine, o operă fără cusur. Toare bune: și postură, și asemănare, și idealizare, și orice poftești; dar - nu-l prinde pe răposatul deloc.

Iată însă că găsesc în grădina marelui om, la Moși, cu cinci bani, un popă de turtă dulce. Minunatul părinte! e așa de cuvios — cu barba și sprâncenile lui albe de zahăr, — cu ochii lui, două cofeturi albastre de colivă, îndreptati în sus, către cer, ca si cum ar invoca iertare pentru păcatele oamenilor răi și zavistnici, — cu dreapta ridicată, gata a blagoslovi ca un mucenic pe cel care are să-l mănânce! E de turtă dulce părintele, nu de marmoră; e ieftin de tot, și de o execuție pecabilissimă; dar n-ai ce-i face — îl prinde.

Pe o pânză de respectabile dimensiuni, vedem o intrare triumfală a unui strălucit împărat — oameni de arme, burgheji, popor, figuri alegorice etc., o splendidă punere-n scenă. E o compoziție magistrală și savantă. De la vârful pintenilor până

la vârful penelor, totul e studiat cu scumpătate; nici o aluniță istorică nu lipsește de pe vreo figură, fie chiar alegorică, și toate chipurile acelei multiple lumi sunt penetrate de solemnitatea circumstanței. Ceva mai mult: minunata pânză poartă iscălitura unui artist pe care opinia publică l-a consacrat — Makart... Toate bune, dar numai de un lucru e păcat: de la impunătorul împărat țeapăn pe calul lui tot așa de țeapăn și până la cel din urmă dobitoc din mulțime — pe nici unul nu-l prinde.

Pe câtă vreme ia să vedem acest alt triumf. Iată un cățel, un Dackl, care a căpătat premiul întâi la concursul primei internaționale expozițiuni canine, și care, încărcat de coroane, trece printre toți concurenții de speța lui cu o legitimă mândrie suverană (Fliegende Blätter, no. 2.646, pag. 148). Toți îl privesc cu deosebite sentimente, de la invidia cea mai vânătă până la cea mai sinceră admirație, pe când el, abia plecându-și ochii, aproape închiși de fumul gloriei, înaintează încet și măreț. Iată un triumf... Sunt niște câini, e adevărat; e un desen pe o pagină mică, semnată de un caricaturist obscur, A. Roeseler — dar pe toți îi prinde.

Așa e și-n arhitectură, așa și în muzică. Înșiră cât poftești colonade după colonade; așează-le dasupra domuri și domulețe; îngrămădește pretutindeni decorații; întrebuințează zece contrabase, opt tromboane, patru tobe mari și patru sute de voci — degeaba, dacă nu te prinde.

Așa e și-n literatură. Toarnă sute de mii de versuri ori de rânduri de proză; cântă toate stelele, luna, soarele, patimile, nimicnicia, eternitatea — degeaba, dacă nu te prinde.

Așa e și-n filosofie și-n critică. Clădește cele mai trans-ce[n]dentale, cele mai profunde și mai nalte tractate, cu tot aparatul posibil de erudițiune; combină cele mai ingenioase teorii despre artă, artă pentru artă, cu tendență, cu teză, cu sau fără mai știu eu ce — degeaba, dacă nu te prinde.

Tot așa și în teatru. Poți pune să declame pe toți eroii generoși, toți martirii extatici, toți intriganții mizerabili, toate femeile sublime ori infame, toate închipuitele împrejurări ce pot rezulta din ciocnirea patimilor și caracterelor omenești, — degeaba: dacă nu te prinde, nu te prinde.

*

Rezumând cele de mai sus, zic: condiția esențială a operei de artă este insuflarea pe care nu i-o poate da decât talentul. Fie de orice școală, de orice gen, de orice dimensiune și proporție, aibă tendență sau nu, urmărească sau nu vreo teză — dacă e insuflată de un talent, opera va fi și va trăi, puțin importă cât: o clipă, un veac, ori mai multe. Oricât va fi trăit, daca a trăit e destul. Între a nu fi și a fi, e o nemărginire, față cu care deosebirile de durată a ființelor sunt reduse la nimic.

A zecea muză

În depărtata anticitate, — spun unii eruditi —, nu se știa să fie decât trei muze: Mneme (Memoria), Melete (Gândirea) și Aoide (Cântarea). Cum s-au ridicat ele la pătrat de au ajuns nouă?

Se zice că odinioară într-un oraș din Pelopones trebuiau, pentru un templu al lui Phoibos, statuele celor trei muze. Ctitorii templului au comandat la trei sculptori cu renume să lucreze cele trei statue până la un termen anume, rezervându-și dreptul să aleagă pe cele mai reușite. Ce s-a întâmplat însă?

Cei trei artiști celebri au venit la termen cu câte trei muze, dar fiecare dintre ei le reprezentase în deosebite feluri, cu deosebite atribute. Fiindcă toate erau minunat executate, au fost primite toate și așezate în templu... De trei ori trei, nouă.

Încetul cu încetul, lumea a uitat acea întâmplare, și închipuirea meridională a mulțimii elene s-a stabilit asupra realității de nouă muze. A venit apoi Esiod și a fixat pentru urmași, se-nțelege după credințele contimpuranilor săi, numărul celor nouă surori divine.

Ele erau fiicele lui Zeus și ale Mnemosinei, zeița Memoriei. Iată cam ce zice bătrânul autor al Teogoniei, după ce le-a spus pe nume și le-a arătat fiecăreia în parte funcțiunile și atributele:

„În Olimp stau ele și cântă isprăvile minunate ale zeilor nemuritori; ele cunosc trecutul ca și prezentul și ghicesc viitorul, iar cu cântările lor măiestre înveselesc tot soborul zeiesc."

O, naive bătrân, în ce vremuri copilărești ai trăit tu! Tu nu știai că are să vie o vreme când, pentru locurile și funcțiunile la cari vor fi chemate, muzele tale n-or să mai poată a se-mpărți și ajunge! Ție nu-ți trecea prin minte despre așa-

numita „diviziune a travaliului", principiu mare și larg pe care repauză astăzi tot progresul uman!

Ele trebuiau înmulțite, era o cerință modernă neînlăturabilă. Și astfel, orice ar zice Esiod, muzele sunt astăzi în număr de zece - adică:

Întâi, Clio, a Istoriei; a doua, Melpomena, a Tragediei; a treia, Talia, a Comediei; a patra, Euterpe, a Muzicei; a cincea, Terpsichora, a Danțului; a șasea, Erato, a Poeziei erotice; a șaptea, Caliope, a Poeziei epice și a Elocuenței; a opta, Urania, a Astronomiei; a noua, Polimnia, a Poeziei lirice și a Mimicei, și... a zecea...

A zecea: 1.200 franci, muza specială a Teatrului Național din București.

În adevăr, dacă cele nouă muze nu au vreme să se ocupe și de daraverile noastre naționale, și se refuză să inspire și pe vreun român a face o piesă de teatru, - noi să stăm cu mâinile în sân și să nu inventăm a zecea muză ad-hoc?

Ar fi o lașitate din parte-ne! — Și astfel, onor. Direcțiune Generală a Teatrelor publică anual un concurs cu un premiu de 1.200 de lei și cu termen de trei luni, — muza, care va să zică, vine câte 100 lei pe lună, — pentru o muză modernă si pentru o mică națiune ca a noastră, e deja foarte frumos! — un premiu, zicem, de 1.200 lei pentru o piesă de teatru, anume: „trasă dintr-o baladă națională, fie tragedie, fie dramă, melodramă, comedie, feerie, fie ce-o fi, numai să fie lungă, ca să ție o seară întreagă spectacolul".

1.200 de lei trebuie numaidecât să inspire pe câțiva inși a deveni poeți, și devenind poeți să devie anume poeți dramatici, și devenind poeți dramatici să scrie câteva piese lungi și bune, din cari una să fie „foarte lungă și foarte bună".

Cât suntem noi modernii de metodici pe lângă antici! Ba, pentru mândria noastră națională, nu mă sfiesc a spune: cât suntem de metodici noi românii pe lângă moderni!

Nu vrea Melpomena să dea și pe la noi? Face

nazuri Talia? Atâta pagubă! 1.200 lei... și curg capodoperile.

Nu avem talente pentru poezia dramatică? nu-i adevărat! 1.200 lei — și să vedeți cum răsar talente de la Tisa pân' la mare.

Și mai întâi, cărui june nu-i trebuiesc 1.200 de lei? Și apoi, care june român nu poate face o piesă de teatru și bună și lungă?

O cetate mai puțin apărată este o cetate în care se poate pătrunde mai ușor decât într-o cetate mai bine apărată. Așa e?... N-aveți teamă; n-am să vorbesc despre fortificațiile capitalii noastre — destul și foarte bine le apără d. ministru de război, care când este. Vreau să fac numai o apropiere de idei, și adică: un cap fără păr, un cap chel, este un cap mai puțin apărat decât un cap înzestrat cu această podoabă... nu-i așa? Ei! este ceva care, cu cât e capul mai puțin apărat, cu atât mai greu pătrunde în el, anume convingerea că doftorie pentru chelie nu se află.

Dar dacă este peste putință a mai crește părul acolo unde ar fi să crească, ce greu trebuie să fie a-l face să crească acolo unde nu crește niciodată. La călcâie, de exemplu, or în palmă, or pe cerul gurii... De unde știm însă?

Închipuiți-vă că citiți următoarele:

„Muzeul Național de Curiozități Naturale din orașul *** publică printr-aceasta un concurs cu un premiu de 1.200 lei, între acei ce, de astăzi până în trei luni, vor avea crescute mustăți în palmă. Mustățile vor putea fi groase sau subțiri, negre, bălane sau castanii, sau văpsite în orce față va voi concurentul, numai trebuie să aibă o lungime de cel puțin cinci centimetri una. La concurs pot lua parte și chiar acei ce n-au păr unde ar trebui să aibă."

Concurs!...

Care va să zică atâta trebuie pentru ca să se nască și ce nu se poate naște de sine; atâta trebuie ca să se poată naște și acela cui nu-i e dat să dea

naștere. Atunci am făcut o mare revoluție în filosofie: am pus mâna pe cauza primară. Ex nihilo nihil?...[1] Mofturi! Lumea n-a fost făcută prin concursul... împrejurărilor?

Dar nu mi-e dat mie, un biet cronicar, să fil osofez... și mai la urmă mă importă foarte puțin cauza primară: o chestie mult mai modestă mă necajește pe mine, și pentru că rezolvarea prin concurs se impune astăzi ca cea mai metodică, am să public și eu unul.

„Eu, având în vedere că am început să-mi constat apariția câtorva fire albe în barbă;

Având în vedere că pestrițătura ce mă amenință mă supără foarte mult;

Având în vedere că pe de o parte m-am convins, prin experiența altora, că văpseaua pe dinafară lasă multe lacune regretabile la rădăcina firului, iar pe de alta că coloarea se schimbă după variațiile timpului, așa că sunt poznași cari prezic ploaia și vremea bună pe unele bărbi mai sigur decât dumneata și mine pe cel mai sensibil aneroid;

Având în vedere că aplicația doftoriilor exteme e mai belalie și cere prea mult timp;

M-am hotărât a da un premiu de 1.200 lei aceluia care va inventa până în carnaval o văpsea de păr de luat pe dinăuntru.

Mă mulțumesc cu orce nuanță, numai durabilă să fie și să-mi permită a dormi nelegat la cap."

Ce credeți?... Eu sper să obțiu ce-mi trebuie. Premiul este egal, termenul meu mai lung, și ce doresc eu tot e mai ușor de căpătat decât ce cere onor. Direcție a teatrelor.

Am un amic farmacist care, între hapuri și unguente, găsește timp să și rimeze și face și piese de teatru. Sunt foarte curios să văz pentru ce o să concureze; pentru văpseaua pe care o doresc eu, sau pentru piesa pe care o cere Teatrul Național? Dar cum e un băiat foarte activ, o să concureze poate pentru amândouă... Atât mai bine! De n-ar greși numai adresa: te pomenești că vine la mine

cu cine știe ce tragedie lungă si la Teatru merge cu văpsea de păr internă.

---

1. Din nimic [nu se naște] nimic. (lat)

Cronici literare

Voiți cronică literară?...

Ați cunoscut, mă rog, pe celebrul Christorian, acel geniu rătăcitor, flagelator în versuri al viițiurilor, ce, din nenorocirea umanității, au bântuit și vor bântui etern societățile?

L-ați cunoscut?... Da?... Așa este că era nostim cu verva lui detractoare?

Ce geniu! Ce monstru de geniu!

Uite, vă asigur că peste câteva sute de ani, când cine știe ce va mai fi prin aceste locuri, unde astăzi se rădică mândra noastră cetate, micul Paris al Orientului, când se va omeni de Pasagiul Român și de admirabila lui arhirectură, cum se pomenește azi de Grădinile Suspinse ale Semiramidei[1], poate că amintirea se va datori în mare parte celebrității lui Christorian și atâtor alții de specia sa.

Da, doamnelor și domnilor; Bucureștii — dacă nu mă-nșel — este fericita lui patrie.

– Cum se poate, — vor striga depărtatele generațiuni cârcotașe și neîncrezătoare - Bucureștii era patria acestui Homer al satyrei?

– Da, amabili descendinți — va răspunde Chronica, — așa era măreața cetate binecuvântată de Omniputintele[2]: fecunda mamă a geniurilor, și drept probă vă voi da și un alt esemplu:

Era pe atunci, în Francia, un poet, nici prea-prea, nici foarte-foarte, anume Lamartine, care voia cu orice preț să treacă de geniu. El moare după ce dotează literatura țărei lui cu nenumărate volumini. Patria îl glorifică. Universul îl admiră. Pentru nenorocirea lui însă, iată că cetatea Bucureștii, geloasă de gloria francesului, scoate la lumină pe Aamsky[3], un geniu cu picioarele strâmbe, vorbind pe nas într-un dialect cât se poate

mai curat românesc, și d-o dulceață de caracter estremă.

Aamsky - care mai târziu muri în floarea tinereții, prăpădit de fatigele[4] infernali ce-i impuseseră redacțiunea ziarului „Dâmbul" (nume împrumutat de la un fluviu ce curgea la marginea cetății Ploiești, numai când ploua 6 săptămâni d-a rândul), sacrificându-și precioasa lui viață pentru mărirea politică a patriei - Aamsky, zic, publică o cărticică de poesii sub titlul de Primele gângâneli ale puiului mamei... Acum, așa este că astăzi, peste atâtea mii de ani de atunci, nici nu v-ar fi plesnit prin cap că a esistat vrodată un anume Lamartine, care, drept vorbind, nu plătea mai nimic; în timp ce numele de Aamsky răsună și va răsuna cât lumea de la Soare-Răsare până la Soare-Apune.

Nu uitați, bunii mei cititori, că cele de mai sus nu sunt decât numai și numai o convorbire ce va avea loc în anul grației 12.714.

Să revenim la Christorian. Deși am început cu dânsul, voiam să termin prin altcineva.

Saltă de bucurie, fericită cetate Pitești!! și nu fi geloasă deloc pe celebritatea Bucureștilor căci, dacă Cetatea-Capitală se glorifică de versurile lui Christorian, tu te vei înălța cu proza unui alt geniu pot zice d-aceeași forță, însă de un alt genere[5].

Geniul din Pitești este sumbru, nervos, concis, sentențios, mușcător, răutăcios. El nu scrie în cărți sau în foi periodice; el scrie în foi volante. Voiți un specimen din scrierile lui nemuritoare, domnilor? Da?... Ei bine, vi-l dau, cu condițiunea ca doamnele să nu se supere. Îmi promiteți, doamnelor, că, orice s-ar zice despre domniele-voastre, veți fi așa de bune și nu vă veți supăra? Primiți? Atunci primesc și eu, însă pentru respectul ce se datorează geniului, reproduc scrierea cu inovațiunile de ortografie și punctuare ce autorul voiește a introduce în literatură; căutați de vă obicinuiți cu dânsele, căci poate, pe venitor, vă voi face plăcerea a vă mai da și alte producțiuni d-ale

geniului din Pitești. Iată d-astă dată acea despre care am vorbit:

COCURI ȘI RĂSCOCURI

Această pernicioasă șl ridiculă coaffură, diformă cele mai simpatice și gracioase mine feminene june, representândule cu câte 2 capete la un loc ca emblema cesaro-regală.

Pernicioasă zic că, multe capete ce le au purtat au dobândit inflamațiune din părul ce s-au zis a fi de la repausare, în fine au lepădat bărbații işlicele și sub oarecare altă formă și materie, le au luat sexul faible[6] din slăbiciunea consorților — încât pentru esageratele și degutantele[7] sacuri atârnate de robe zise jupe, și pentru nu mai puțin esagerata și nesuferita șhosură[8] polonă, am să vorbesc mai la urmă.

Pitești (15 aprilie) 1874"

Thoma Conțescu

Comentariele sunt de prisos.

Cronică literară [Desigur, știți ce va să zică...]

Desigur, știți ce va să zică un autor de predilecțiune; asemenea nu mai încape îndoială că fiecare dintre d-voastre are unul.

D-ta, iubite cititor, ai pe Aristotele; vecinul d-tale are pe Voltaire; amicul d-tale, pe Racine; fratele vecinului, pe Lesage; nepotul său, pe Alfred de Musset; vărul lui, pe Dante... D-ta, amabile cititore, ai pe Lamartine; verișoara d-tale are pe Petrarca, și fiie-sa, pe d-na de Staël... și așa mai încolo.

Fiecine, deci, își are autor de predilecțiune pe câte unul din cei trecuți la lista ființelor escepționali cari au făcut onoarea generului uman și al căror nume este, mai mult sau mai puțin, cunoscut de lume sau de o parte din lume.

Ei bine, eu - permiteți-mi o clipă să vă vorbesc de mine — fac prinsoare că nimeni nu ar fi-n stare să ghicească pe autorul meu de predilecțiune.

Trăiește; este în floarea tinereții, tocmai când se coace talentul.

Fiți buni, mă rog, și m-ascultați; despre dânsul am astăzi să vă vorbesc. Voiți să-i faceți cunoștința?... Îmi faceți o nespusă plăcere dacă-mi dați voie a vă servi în aceasta de intermediar.

Iată:

Ca fizic, închipuiți-vă un băiat cât se poate de bine, afară de o cam prea dezvoltată porțiune de cărnuri, ce[e]a ce, cum zic unii, denotă, în rațiune dreaptă, lipsa substanței neponderabile care, dupe metafisiciani, constituie, împreună cu materia, ființa umană completă.

Ca morale, este un june plin de talent și viitor, o stea care promite, un soare pentru cerul întunecat al literaturei contimpurane, un fel de cap de școală, o producțiune fenomenale a timpului nostru, atlet în stil și revolutionar în Republica literelor. Este adevărat că n-a studiat decât vro patru clase primare, dar tocmai aceasta este marele cuvânt pentru care dânsul e revoluționar în astă Republică nenorocită.

Da, doamnelor și domnilor, el a fost unul dintre acei ce au împlântat cu triumf în librăriile noastre stindardul nelimitatei libertăți literare. Pot încă susține că dacă nu ar fi esistat el și alte capete de specia lui, am fi avut, poate, nefericirea d-a vedea domnind și astăzi, în toate producțiunile noastre literarii, absurda tiranie a Gramaticei și stupida supunere la datele și spusele Istoriei.

Autorul meu de predilecțiune-și publică operele numai o dată pe an, în volume cari, pe lângă toate cele necesarii unui Calendar, mai conțin și o mulțime de poezii populare și anecdote foarte amuzante... Copiez testual frasa subliniată dupe frontespiciul ilustrat al uneia din anualile lui producțiuni.

Ce stil are băiatul ăsta! ce vervă! ce invențiund ce concepere! ce originalitate! ce noi resorturi literare!...

Și să nu turbezi de mânie când cugeți că sunt guri rele, invidioși și ignoranți cari spun că

romanurile lui istorice și sociali sunt niște nefericite traducțiuni, schiloade plagiaturi?! Au inventat fabule nedemne ca să-l discrediteze; au spus că este ieșit din sărite, că-i lipsește ceva, că pare a fi capiu; și toate astea, pentru ce? pentru că umblă cu gâtul cam strâmb și privește cu ochii jumătate închiși, clipindu-i cam prea des.

Ce calomnii! Auziți cum cutează profanii să vorbească de autorul meu de predilecțiune?!

Nu aibi teamă, favoritul meu autor, grație darului cu care te-a hărăzit sântul hram al bisericei Icoana, unde se zice că ai priimit botezul, tu te-ai rădicat mai presus de orice critică sau calomnie.

Va veni, te asicur eu, timpul frumos când, pe cea mai mândră dintre piețele cetății noastre, se va rădica bustul tău... Uite! pentru admirațiunea ce-ți port, lasă-mă să fac eu, în treacăt, proiectul viitoarei tale statue:

Bustul tău — în grăsimea naturale cred că e destul — așezat pe un pedestal superb de marmoră antică galbenă; de jur împreju[ru]l pedestalului, spre amintirea servicielor enorme ce ai adus pentru progresul Almanchului în România, să se vadă, săpate în litere de aur, cele douăsprezece semne ale Zodiacului împărțite pe anotimpuri, împreună cu sărbătorile și târgurile principali de peste an, precum și cu tasele telegrafo-postali. În față, un calendar perpetuu de carton a la maior Papasoglu[9], edițiune de lus, care, prin un ingenios resort mecanic, să arate cu 140 ani înainte, fasele lunare, eclipsele și schimbarea timpului...

Da, grațioșii mei cititori; nimic mai meritat și mai nemerit, și mă felicit că am conceput proiectul de mai sus; eram dator s-o fac, pentru că numai eu știu câte momente de fericire m-a făcut să gust autorul meu de predilecțiune când am cetit picantele lui nuvele și nuvelete...

De ace[e]a am ținut să-i aduc sincera-mi omagine în aceste modeste rânduri de cronică

literară, cărora grațioasa ospitalitate a „Ghimpelui" le permite a vă ocupa câteva momente.

– Toate bune, veți zice; însă ai uitat să ne spui numele autorului d-tale de predilecțiune.

– Mii de scuze, doamnelor și domnilor; vă mărturisesc că, din distracțiune numai, mi-am uitat această datorie, pe care, dacă nu mi-am împlinit-o de la început, țin mult a mi-o împlini terminând.

Voiți să aflați numele lui?...

Se numește Popnedea.

Cronică literară [jurasem că nu voi mai lua...]

Jurasem că nu voi mai lua peana-n mână pentru a scrie umilitele mele cronici, spre a nu rădica asupra capului meu, ca mai zilele trecute, urgia nu știu câtor perechi de rime tot una și una.

Am pățit-o și n-aș mai voi s-o pat.

Mărturisesc că eu am fost culpabile. Într-un moment de uitare, am cutezat să arunc o glumă profană asupra numelui său. Înțelegeți bine că este vorba de tânărul Aamsky.

Recunosc deci că sunt dator să fac o amendă onorabile contelui de Geniadevsky. Nu vă mirați, doamnelor și domnilor, de acest nume nou; este numele lui; un nume pe care l-a luat de nevoie în călătoriile lui sentimentali, în espedițiunile lui byroniane. Nu ne-ar fi permis să ne închipuim că dânsul, care este tipul modestiei încarnate, a alergat la titula de nobilitate pentru paradă sau ciocoism. Din contra, zic ceva mai mult: poate nu și-a zis comte decât pentru a proba lumei, înc-o dată, că titulele de nobilitate nu opresc pe tinerii de calibru său a fi liberali sau democrați. Da! Mirabeau si Rochefort au avut fiecare titule nobili, și aceasta nu i-a împiedicat d-a fi ceea ce toată lumea știe: tribuni iluștri ai poporului.

Și-apoi, chiar dacă n-ar fi așa, trebuie să i se ierte totul pentru frumusețea numelui: Comtele de Geniadevsky.

Vedeți, doamnelor și domnilor, ce bine este să-și serve cineva singur de naș, dupe nopți întregi de

meditare și combinațiune asupra numelui ce trebuie să-și dea. Ba nu, zău, să lăsăm și glumă și tot; aflați-mi ceva mai nemerit. Sfidez pe toți comții de pretutindeni s-aibă o titulă mai nobile, mai sonoră, mai poetică, mai caracteristică și cu o semnificație mai vastă.

Ia bine seama, iubite cititor, cum, prin o coincidință fericită, — care te face să presupui neapărat amestecul Providinței la făurirea acestui nume — primele trei silabe ale comției arată, scurt și coprinzător, ce-i plătește osul contelui: Geniadevsky... Genia... Geniu!

Dupe această incroducere esplicativă neapărată cititorului — fiindcă mai nimini nu te cunoștea pe aci de comte, — permite-mi, nobilele și genialele meu gentilom de Geniadevsky, a m-adresa d-a dreptul ție. Ascultă-mă cu atențiune; voi să-mi repar o culpă pentru care am fost teribile pedepsit citindu-ți versurile ce mă flagelează fără pietate.

Sunt criminale, o recunosc. Știu c-ai avut dreptate să te-nfuriezi asupră-mi, văzând că te numesc june geniu cu picioarele strâmbe; însă nu meritam aspra-ți sentință; oricât de gravă mi-ar fi fost crima, tot trebuia să admiți în favoare-mi și oarecari circumstanțe atenuanți. Îți jur că figura de retorică cu care te-am rănit și care m-a făcut condamnabile am întrebuințat-o, numai prin o eroare funestă, la propriu, pe cât timp eram decis a o întrebuința la figurat. Am voit să spui că aripele geniului tău june sunt strâmbe, cum sunt aripele tutor puilor de curând ieșiți din ghioace, iar nicidecum să atribui fisicului tău această calitate rară în climatul nostru.

Dupe ce, în sentința ce mi-ai dat, te dai frate de cruce și suferință cu reposatul Lord Byron, mă numești invidios. O! iubitul meu de Geniadevsky, cine dracul ți-a vârât în minte ideile astea betege[?] Tu să fi invidiat! Cine ar cuteza să te mai invidieze? Eu? Să mă păzească toți sânții din calendar! n-am gândul tatii. Tu ești mai presus de

invidie. Mărirea geniului tău, comte, nu mai dă loc nici chiar invidiei. Zi admirațiunea, respectul, venerarea, dar nu invidia, care, șchioapă și neputincioasă, nu te poate urma acolo unde te duc aripele geniului.

Și, chiar așa d-ar fi! Admit, pentr-un moment invidia - nu însă din parte-mi, te rog s-o crezi! — Cu ce-ar putea invidioșii oare să mi te atingă?

Să-ți împute că nu știi gramatica, ortografia, punctuarea? Dar nu știu dânșii că lucrurile astea nu se-nvață în clasile primare, ci pe pământul clasic al țării lui Tasso, de unde ți-ai datat neasemuitele tele bucățele poetice?

Să te tracteze ca p-un poet de contrabandă, intrat, fără știrea lui Dumnezeu și a sânților, în Republica literilor, ca mulți alții, în un timp când astă sărmană republică nu posede nici o vamă? Să-ți spuie că poesiile tale sunt niște nefericite fleacuri, niște proveninţe nesărate de bucătărie poetică, niște nimicuri debitate în dialect meschin și în un metru hodorog? Însă nu recunosc dânșii că nu vor trece nici două secole și vei fi tradus în toate limbele globului și dat spre studii în Universități ca model non-plus-ultra de clasicitate?

O! nu invidiez geniul tău măreț, cum îți place să crezi; poate că dacă n-ar fi așa de măreț l-aș invidia! Ce[e] a ce invidiez eu la tine, ilustre comte, este modestia ta proverbiale, care te face să-ntrebuințezi, în câteva linii din „Dâmbul" tău, de câte trei ori fiecare caz al pronumelui de persoana întâia singulară. Cu ce simplicitate în adevăr atică zici tu: „Eu, domnilor, lupt, căci pentru mine, ideea mea... "sau „poesiile mele inedite", ori „eu mă sacrific, domnilor, c-așa-mi place mie; așa sunt eu, pentru patria mea..."

Convinge-te deci c-ai fost prea aspru pentru mine când m-ai numit invidios. Eu, vezi, sunt sincer; n-am spus tot. Mă muncea conștiința, mă-mpingea să-mi repar culpa. Mi-am reparat-o. Mă ierți?... M-ai iertat?... Da? Sunt foarte fericit. La

revedere, dar, în curând, nobilele meu gentilom de Geniadevsky.

Cronica [își pune gazeta sub teasc...]

Își pune gazeta sub teasc, - înțelegeți bine, iubiți cititori, că vorbim despre un gazerar - satisfăcut până-n fundul sufletului de câteva rânduri pe care le-a tradus ciat-pat dintr-un ziar francez și le-a potrivit, ca nuca-n părere, în revista lin d-asră seară; plin de-ngâmfare cugetând că lumea, dupe ce va citi acele rânduri de fine considerațiuni politice, are să-l creadă, un moment, că este... acea ce, din păcatele lui, nu este gazetarul nostru se gătește a merge să prânzească la madamu (el, din obicei curat, scrie cu u scurt toate cuvintele franceze terminate în silabă mută), se gătește, ziceam, a merge să prânzească la madamu Y...

*

Madamu Y..., tânără bandită, fugoasă creatură, bătăioasă eroină ambulantă, pe lângă un chignon apelpisit si d-o formă exclusiv berbantă, posede un caracter escesiv nervos si romantic.

De multe ori, — cu iertăciune, doamnelor șl domnișoarelor - dânsa a ținut, nu în Ateneu, ci-n locuri dcschise mult mai spațioase, conferințe publice de parosismu amorosu și de furoarea gelosiei.

Madamu Y... (permiteți-ne să mânținem pentru acest cuvânt ortografia francesă inaugurată de gazetarul nostru), madamu Y...., ca temperament, este numai fosfor, numai vâlvoare, numai chibrituri Pollak; este, în fine, iarbă de pușcă. E capabile să facă o esplosiune sentimentale, în stilul tragic susținut, față c-o pacifică și numeroasă societate, care n-așteaptă decât astfel d-esplosiuni pentru ca să-ți toarne pe dată câteva pagine nostime de istorie contimpurană.

*

Gazetarul nostru, din contra, este tot atât de slab de înger pe cât e de slab și de carte, și de elocință, și de stil. Ca să vă faceți o justă idee de acest

individ, închipuiți-vă un fel de creatură călită moale, povestea vorbei; un fel de mamăliguță pripită a gazetăriei.

Cum vedeți deci, gazetarul nostru trebuie să se afle foarte încurcat în dispoșițiunile lui sentimentali față cu madamu Y..., acest monstru feminin de energie firească. Este-namorat lulea de dânsa.

Ea, Doamne ferește nici habar n-are de el. Veți întreba: pentru ce atâta cruzime din parte-i? O! domnilor; d-apoi ea are nevoie de emoțiuni și comoțiuni, și el d-abia este capabile de locomoțiune.

*

Este pe seară, pe la 6 ore, ora prânzului.

Madamu Y... a fost în ziua trecută pentru o afacere la o instituțiune română. Afacerea nu i-a mers bine, și, dupe un leșin improvisat, însoțit de căscături isterice și zbuciumări nervoase, s-a întors acasă făcând jurământul solemn d-a-și rizbuna.

Acum, răsturnată pe canapea, cu un petec de flanelă muiat în unt-de-lemn, curățâ de rugină, întocmai ca Saltabadil al lui Hugo, un pumnal italian antic cu prăselele de sidef. Poartă un costum negligé cam prea-prea.

Orologiul sună 6.

Gazetarul nostru, în acest moment, dupe ce a intrat în curte, ajunge la scară; își șterge cu respect picioarele pe papura de la intrare și stă puțin afară voind să-și stăpânească emoțiunea. Dupe ce se remite, cutează a străbate în sală și-ncremenește văzând ușa camerei deschisă.

Madamu Y... aude pași și, crezând, d-o-dată, că este vrun slugoi puțin respectuos, strigă cu accentul cocoanelor de pe timpul celor trei invasiuni:

– Ce dobitoc umblă p-acolo?

Gazetarul nostru, încoragiat de acest început măgulitor, își ia inima-n dinți și intră zicând:

– Sărut mâna, madamu, eu sunt.

Ea surâde grațios și-i face semn să șadă; el înghite în sec de trei ori și se supune.

*

Scutim pe cititori de conversațiunea ce are loc între aceste doă ființe legendare, conversațiune pe atât de stupidă, pe cât de scandaloasă. De ajuns să spunem că se termină prin îndatorirea ce-și ia gazetarul de a sfărâma, în una din revistele lui cele mai apropiate, instituțiunea română, ai cărei administratori au rezistat, reci ca marmora, la toate farmecele seducătoare la cari, în van, a recurs madamu Y..., spre a le-muia gravitatea lor administrativă.

*

A doua zi, seara, răzbunarea eroinei se săvârșise. Insrituțiunea română era mărdăgită si feștelită în un articol al gazetarului, articol plin de eresii gramaticali, dar sec de bun simț si decință.

*

Articolul gazetarului nostru fu un adevărat scandal public. În aceeași seară, Cotzaro Cotzarovici vestitul, ce-a dat semnalul luptei contra instituțiunii de care vorbirăm (cu scop d-a câștiga secretariatul ei ca trofeu), bătea în palme-n o grădină publică strigând cu triumf:

– Iacă, domnilor! nu vă spuneam eu că nu merge; vedeți că și alți gazetari sunt de ide[e]a mea și fac causă comună cu mine în lupta ce-am întreprins? ce mai vreți?

— Ce vrem? zise un domn. Voiești să știi ce-am vrea? Am vrea să-nceapă lumea din țara noastră a fi mai puțin indulginte cu onorabilitățile de specia d-tele și a celor cari te secundează.

Cronică?...

Găsiți-mi o posițiune mai tristă, în epoca noastră stearpă, când în totul ne merge după pofta inimei, decât a unui om care și-a propus să scrie o cronică. Ce fel de cronică? despre cine și despre ce?

O cronică teatrale? Și ce s-ar mai putea zice? Ce-aș mai putea-nșira în această coloană, când

atâtea condeie ilustre, atâția maeștri celebri ai criticei din București, cu o deplină onestitate literară și în cunoștință de causă, și-au publicat producțiunile lor pline de erudițiune, gust, stil și justă punctuațiune în ziarele de la noi, spre luminarea desăvârșită a înaltei nobilimi și onorabilului public? Și apoi, dați-mi voie să-mi aleg o soartă mai bună decât ace[e]a d-a vă-ndopa cu câteva rânduri în cari, umflat de pedantism, aș căuta să fiu esclus din concertul criticei locale, fără ca mai-nainte să fi fost admis în sânul său și uns de capii respectivi ai acestei nobile corporațiuni.

O cronică sociale? și la ce ar servi, când publicul nostru, sânge nobil și curat, este foarte dispus a nu se lăsa nici mort de ce știe și a merge cu regularitatea și iuțeala drumului de fier pe șinele pe cari-l împinge buna lui dispositiune? Cu ce m-aș alege de m-aș apuca să vă trântesc un paragraf monstruos de morală, în care, cu întristare adâncă și cu tonul profetic al reposatului Ieronim Agathanghel de la Sânta Agora, să vă spui că lumea merge de-a-ndoasele, că este așa și că ar trebui să fie aminterea? Pe onoarea mea, nu! Nu voi să mă-ncarc de Doamne-ajută ca mai zilele trecute, când mi-am tras asupra capului nemulțumiri și supărări gratuite[,] dar motivate[,] pentru că vorbisem cu puțin respect de cafenelele concertante. Și mi s-a cuvenit una ca asta. Datoria mea de cronicar era să relatez fapte, iar nu să spui în vileag considerațiunile mele intime, cari, în această privință, diferă cu totul de ale unora din cele mai cunoscute condeie contimporane.

O cronică literară? Nu voi să mâhnesc atâția juni dintre cari fiecare, deși până acum o stea modestă, promite un luceafăr cât soarele de mare pe cerul literaturei române. Un cer cu atâția sori — că sunt mulți — cum Dumnezeu să nu fie luminos; și profanele mele rânduri de amator nu l-ar întuneca întru nimic. Oricâte mi-ar plesni prin cap să spui, Critica și publicul sunt d-acord în a susține

fierbinte că literatura nu va să zică știința de carte, învățătura, ideile juste, sănătoase și frumoase, îmbrăcate în haine de sărbătoare și date omenirii spre luminarea minților și înălțarea inimelor.

Cu toate astea, dați-mi voie să vă spui ceva care de mult îmi stă pe inimă. Mai rotdeauna s-a luat la noi pasiunea drept talent. Așa, de pildă, cutare băiețoi, de mult somn palid și cu ochii în fundul capului, puțin cam sărit, pentru că, tot studiându-și chipul în oglindă, într-o zi i s-a părut că are în obraz ceva cam așa din trăsăturile lui Lamartine, suferă grozav de patima poeziei. În toate diminețile și serile, în pat, la masă, pe strade, în trăsură, în cafenea, în prăvălia lui Surzian, încercându-și o părechie de ghete, în locuri publice și private, el are condeiul de plumb gata spre a-și așterne pe carnet, fără voia lui Dumnezeu, a propos de fiecare ocaziune, câteva strofe pline de dulceață. Se scoală dimineața; slujnica îi aduce de spălat; e frumușică; el o privește, lasă săpunul din mână și-i trântește un sonet dulceag, care, dupe ce face omagini darurilor firești ale slujnicei, culminează cu versul:

„Dar ce folos, iubito! Păcat că ești servantă!!!"

Iese din casă și, trecând pe bulevard, firește trebuie să-l ia pe Mihai Viteazul la refec: Strofe la marele Mihai cel mare. Dacă merge seara la cafenea și se înfierbântă de discuțiuni politice, stropite cu bere, în furoarea lui, aci, pe loc, dăruiește posteritatea cu o bucată aleasă: La țeara patriă și mamă dulce și iubită.

Pe fiece zi face câte cinci bucăți. Socotiți și vedeți că pe an, dacă Pythagora merită crezământ, produce câte o mie opt sute douăzeci și cinci.

Dar talent!...

Critica a găsit cu cale că băiatul merită un jeț în Parnas lângă a lui Alecsandri, decanul din partea locului; și publicul a rămas uimit de solemnitatea faptului, recunoscând, fară să știe cam de ce e vorba, că Critica are dreptate.

Și închipuiți-vă că nu s-a găsit până azi nimini care să facă critica Criticei, și că ți-o ia la frecuș țeapăn, și să-i tragă o învârtitură să pomenească morților.

Am să mă gândesc d-aproape la asta și poate să i-o trag chiar eu.

Până atunci, însă, reclam indulgența dv., doamnelor și domnilor; permiteți-mi a-mi termina cronica pe care n-am început-o încă. Nu prea e politicos din parte-mi, dar comptez pe bunătatea dv. Cu altă ocaziune desigur voi fi mai corect.

Note

1. Grădinile atârnate ale Semiramidei, regină legendară, întemeietoare a Babilonului. Suspinse e un latinism (suspendate).
2. Atotpuetrnicul - alt latinism.
3. Al. A. Macedonski.
4. Oboselile (lat).
5. Gen (lat.).
6. Slab (fr.).
7. Dezgustătoarele (fr.).
8. Încălțăminte, după chassure (fr.).
9. Dimitrie Papasoglu (1811-1893), istoric al Bucureștilor

Teatrul cel Mare – „Urâta satului"

Joia trecută, 22 decembre, pe scena Societății dramatice naționale s-a jucat cu succes Urâta satului, piesă cu muzică în două acte.

Subiectul acestei piese este tras din un roman de George Sand, Petite Fadette dramatizat în franțuzește de un fabricant vodevilist cu un nume puțin cunoscut și localizat pe românește, încă de mult, de d. Carada, același d. Carada (fost redactor al Românului, fost deputat, fost consilier municipal al capitalii, fost general de brigadă în garda națională, fost poet dramatic și liric național român) care acum, dupe retragerea din viața politică și literară, ține negustorie de spirtoase și face pe samsarul la Paris. Nu-i vorba, omul de treabă, fie ce-o fi, tot om de treabă rămâne.

Astfel, prin urmare, George Sand — Mr. Chose — D. Carada: se deslușește prea ușor cum subiectul acestei piese este foarte frumos, planul sec și ordinar, iar stilul, sau, cum am zice, redacția... este— este d. Carada.

Urâta satului s-a mai jucat de multe ori în București. Nu meritul literar sau noutatea piesei, ci genul ei, foarte rar de la o vreme încoace pe scena Teatrului mare, și noutatea chipului cum a fost jucată au făcut mulțumire publicului.

În adevăr, pentru nenorocirea ei, Societatea dramatică națională, încă de la constituire-i, a ales ca director de scenă pe d. M. Pascali, în condiții foarte avantagioase pentru d-lui. D. Pascali se bucură de foloasele de societar clasa I-a, foloase în tot cazul pozitive, căci dupe lege, chiar dacă negustoria Societății iese rău la primăvară, societarii nu pot pierde nimica; apoi ia deosebit 400 franci pe lună ca director de scenă, plus procente la fiece reprezintație a traducțiilor sau

operelor (?) dumisale. Astfel dar, pentru întreitul scop: de a avea dumnealui singur role de căpetenie, de a nu-și da osteneala cu punere de piese noi în scenă și de a lua cât se poate mai des procente pentru lucrările dumisale (??) literare — d. Pascali, ca și mai-nainte, îndoapă pe bietul public cu tot soiul de producții păcătoase, ieșite din fabricele melodramatice ale Parisului. Schilozii, bețivii, pungașii, desfrânații, spânzurații, nemernicii, prostituitele, tuberculoșii și toate spurcăciunile și lăturile parisiane, înscenate de industria teatrală franceză, apoi traduse ori localizate în românește de oameni ce nu se pricep nici la românească, nici la franțuzească, ce nu știu nici ce e românul, nici ce e franțuzul, ni se dă ca producții literare și artistice pe scena întâiului teatru din țară, menit, cum se zice, a fi „înaltă școală națională de estetică și morală" pentru publicul român.

Afară de asta, răul tot n-ar fi așa de grozav dacă chiar aceste ticăloșenii exotice s-ar juca cumsecade. Dar...

Un Don Juan despre care basmul povestește că era un ștrengar atât de nostim și de gingaș încât se prăpădeau fetele și nevestele dupe el, iese pe scena noastră ca un destrăbălat pletos, se bocește, zbiară ca un capiu la urechea drăguței sale, pretinzând că-i vorbește de dragoste, o smuncește și o zgâlțâie, pretinzând că o mângâie și o dezmiardă, și, după atâta zel dramatic, sfârșește prin a se duce în iad așa de răgușit, că nu-și mai poate da seama prin grai de ștrengăriile lui de pe pământ. Un rege, pe care istoria îl dă ca ghebos, urât, bătrân, șiret, buhav, roșu și creț la păr, spân la mustăți și barbă, iese pe scenă ca un băiețandru înalt, frumușel, spițelat, cam prostănac și peltic, cu barba mică neagră și cu chica soioasă atârnându-i pe ceafă; și altele, și altele: exemplele se pot înmulți la nesfârșit.

Încalte, artistele n-au decât trei rochii, toate de

lux, de la d-na Briol, spre a se costuma în orișice rol din fie orice piesă; iar chipul — tot neschimbatul și drăgălașul dumnealor chip, gingaș, vesel, bine afistolé și plin de inteligență artistică.

Nici nu se mai pomenește de manierile, obiceiurile, tradițiile locale: toți, de orice vârstă, de orice neam, din orice vreme, din orice loc, eroii de pe scena noastră se îmbracă, mănâncă, umblă, se mișcă, trăiesc și mor după un singur tipar.

Părinții sunt mai tineri ca copiii și copiii mai bătrâni ca părinții; stăpânii sunt îmbrăcați prost și slugile poartă haine strălucite; oamenii din veacul de mijloc se poartă și se îmbracă ca cei din ziua de azi, iar anticii poartă mănuși, umbrelă și galoși.

Apoi scena înfățișează un palat bizantin din veacul XV, iar acțiunea piesei se petrece, dupe închipuirea autorului, într-un sat din Elveția în zilele noastre; o dramă orientală se joacă într-un vestibul de catedrală gotică — și altele și altele: exemplele se pot înmulți la nesfârșit.

Mai pune apoi că nici un „artist” nu-și știe nu rolul, dar nici măcar intrările și ieșirile.

Și toate astea din lipsă atît de știință, cât și de bunăvoință din partea direcției de scenă, care peste măsură abuzează de indulgența publicului.

Se înțelege dar ușor întipărirea plăcută ce a pricinuit asupra spectatorilor reprezintația Urâta satului, în care subiectul este de o închipuire mai senină și mai sănătoasă (cel puțin nu avem nici un bolnav pe scenă), în care jocul actorilor a fost mai aproape de natură și punerea în scenă a fost mai îngrijită oarecum.

Rolele de căpetenie, Ileana (urâta satului), Florea și Moș Nicolae au fost jucate de trei tineri artiști, elevi ai Conservatorului din București, d-ra Dănescu, dd. Mateescu și Hagiescu.

D-ra Dănescu, societară în Teatrul cel mare, d-abia acum iese pentru întâia oară în această stagiune pe scenă. Are un organ plăcut și cânta cu multă gingășie și gust, așa că, de la întâiele măsuri,

s-a arătat a fi vrednică elevă a d-lui Ștefănescu, profesor de canto la Conservatorul de muzică, și a fost răsplătită de public prin călduroase aplauze.

Mateescu cântă bine și joacă și mai bine.

Hagiescu nu cântă, dar joacă.

Toți trei sunt elevii d-lui Velescu, profesor de declamație la Conservator, și cum că nu sunt luați de nu se știe unde și aduși fără voia lui Dumnezeu pe scenă, cum că jocul lor este hotărât și stăpânit de gândire și gândirea statornicită de studiu conștiințios, aceasta se vede de la întâii pași ce-i fac în scenă. D. Velescu are, prin urmare, dreptul la jumătatea laudelor ce capăta pe adevărat merit acești trei elevi talentuoși ai d-sale. Portul, vorba, mișcările, chipul li sunt pline de adevăr, și în orice zic, în orice fac se vede o intenție artistică.

Publicul are așadar dreptul, în urma primirii călduroase ce le-a făcut joia trecută, să ceară a i se da cât se poate mai des prilejul să aplaude pe acești trei tineri, cărora noi, din parte-ne, nu uităm a le da chiar aci folositoarea povață că, cu tot talentul și succesul lor, nefiind încă desăvârșiți, să nu înceteze a lucra și a se instrui necontenit pentru a face din ce în ce mai bine.

D-lui Panu, care a jucat rolul lui Dumitru, recunoscându-i talentul, îi amintim că ceea ce se cheamă în franțuzește drôle nu va să zică comic și nici caricatura nu însemnează tip.

Coristele, ca țărance de la munte, după calapodul dramatic al direcției de scenă, au ieșit, și joia trecută ca întotdauna, împanglicate, înmalacovate, înfoiate cu fuste scrobite ca hârtia și încălțate cu poloneze, spre a face publicului iluzia desăvârșită a unui bal la „Pomul Verde” sau „Tomis”. Ar fi bine ca Direcția generală a teatrelor să nu mai îngăduie barem coristelor de a-și bate joc de un public ce se zice a fi cel mai inteligent din țară .

Muzica Urâtei satului este de d. A. Flechtenmacher; aceasta ne scutește de orice

laudă: toată lumea cunoaște îndeajuns arta și talentul acestui maestru.

Vodevil în 2 acte, prelucrat de d. E. Carada, muzica de d. A. Flechtenmacher

Cercetare critică asupra teatrului românesc

CRITICA TEATRALĂ ȘI PRESA NOASTRĂ

De zece ani și mai bine, presa românească se bucură de o libertate aproape, ca să nu zicem cu totul nemărginită — stare binecuvântată, ce poate încă n-o visează cel mai democrat dintre democrații Apusului. Nu aci este locul să judecăm daca aceasta spre folosul sau paguba publicului românesc a fost, ori să cercetăm daca presa românească, bucurându-se de o așa desăvârșită libertate, a binemeritat-o prin înțelegerea misiunii culturale ce are presa în societățile moderne.

Negreșit că aceste întrebări sunt, din punctul lor de vedere general, de un interes politicesc prea înalt, așa că nu se poate trece repede și ca ușurătate asupră-le în o introducere la o cercetare critică asupra teatrului. Cu toate acestea, dintr-un punct de vedere parțial și de un interes destul de însemnat, obiectul acestei introduceri trebuie să fie o cercetare în treacăt asupra răspunderii ce are presa de la noi de starea actuală a teatrului românesc, ce, împotriva firii lucrului, mai-nainte de a-și atinge culmea — către care, prin niște bune începuturi, pornise de la întemeiarea lui — de vro câțiva ani încoace, dând mereu înapoi, a ajuns astăzi în desăvârșită decădere.

Înrâurirea puternică ce o are critica adevărată asupra mersului lucrurilor publice, în o societate deprinsă oarecum cu citirea ziarelor, este netăgăduită; de aceea ne-am gândit că bine ar fi să dăm cititorilor o critică în cunoștință de cauză, cum am zice, o critică „cinstită” asupra teatrului

nostru, și credem că n-am putea începe mai nemerit decât căutând a ne da seama de cum s-a făcut până astăzi îndeobște la noi critica teatrală prin presă.

Să nu ne mai întrebăm câți din gazetarii nostri sunt prin firea lor „chemați" și "aleși", și prin știința lor vrednici a face meseria de care s-au apucat; să nu mai cercetăm câți dintre dânșii au obiceiul cinstit și omenia de a nu scrie nimica, decât numai și numai în deplină conștiință și în cunoștință de cauză; mai bine să ne punem streaje condeiului, deoarece scopul nostru nu e, Doamne ferește, să rărim cumva sin-iubirea imensei majorități — cum se zice parlamentaricește — a confraților publiciști, ci să căutăm a ne deslușì cât se poate asupra întrebării: cum se face critica teatrală la noi?

Pentru ca să ne ajungem acest scop cu mai puțină bătaie de cap, mijlocul cel mai practic este să purcedem pe calea constatării faptelor simple.

Așa și facem...

Orice gazetar, de obicei, se bucură vecinic de o intrare liberă și mai totdeauna de un scaun gratis în teatru, ba pe la soroace — după cum și gazeta respectivă este mai mult ori mai puțin însemnată prin popularitatea ei — se bucură și de câte o loje, tot fără bani.

Apoi, gazetarul mai are ușa deschisă la toate repetițiile teatrului, precum și liberă trecere printre culise și pe scenă, unde se poate găsi foarte de aproape cu multe ademeniri.

Mai pune la urmă că, îndeobște, gazetarul se află în strânsă legătură de prieteșug cu actorii, cu actrițele și mai ales cu întreprinzătorii și speculatorii de teatre, cu cari adesea, dupe sfârșirea spectacolului, merge la souper: acolo, ca și în teatru, gazetarul are scaunul său gratis; iar in urma petrecerii, lui i se încredințează gingașa sarcină de a ocroti onoarea și reputația cutărei artiste, conducând-o până acasă...

O corupție sistematică a oamenilor presei de către oamenii teatrului.

Astfel, prin urmare, lesne se poate deslușI cum, afară de foarte rare deosebiri, critica teatrală, în gazetele de la noi, scrisă de așa condeie, trebuie neapărat să fie așa cum este.

Ba încă să nu uităm a spune ceea ce este și mai caracteristic: cele mai multe din acele rânduri de pretinsă critică sunt scrise de chiar autorii dramatici, actorii sau speculatorii de teatru despre tocmai ale căror producții se dă seama prin ele.

Teatrul național este adus de speculatorii din urmă, mulțumită lipsei de orice control din partea locurilor competente, în stare de tot păcătoasă, precum oricine are ochi îl vede; cu toate astea, o critică împotriva mersului stricat al acestei instituții cu cât va fi mai obiectivă și mai insuflată de adevărat gust, cu atât va avea mai multă greutate să-și găsească o coloană de ziar în care săpoatăvedea lumina tiparului.

Ba dimpotrivă...

O piesă stupidă a unui scriitor bătut de toți sfinții, plăsmuită fără cap și coadă după un tipic franțuzesc, scrisă într-o limbă nemaipomenită, și care ne falsifică istoria națională, ne molipsește simțirea și spiritul public, din tinerețea lor, de boalele bătrânei vieți apusenești, în presa noastră se cheamă “un adevărat monument literar, menit a arăta străinilor că și românii noștri știu a lucra pe tărâmul dramatic și că sunt alături și în talente mari, ca în tot progresul, cu frații de ginte de la Sena”.

Un actor, mai puțin decât o mediocritate, lipsit de către vitrega fire de orice daruri, un om ce de-abia poate să citească, și care s-a apucat de meseria aceasta pentru că în nici un chip nu era vrednic de alta, este “iubitul nostru artist, al cărui talent admirabil în atâtea ocazii ne-a încântat prin vestitele lui creațiuni de gener”.

O actriță, ridiculă, necioplită, care nu poate

vorbi pe scenă două vorbe de înțeles, care nu știe carte de loc, a cărei chemare în lumea aceasta era poate să fie o harnică cusătorească, sau și mai prost decât atâta, se numește "gingașa și eleganta Cutare, ce prin grațiile, talentul și arta sa precoce a știut a ne smulge lacrimi în rolul cutare, care este cea mai prețioasă piatră din diadema talentului ei".

Iar un speculator necinstit, care este în stare, spre a-și umple punga, să jure publicului, prin un afiș-monstru, că în cutare seară are să aducă în scenă pe Ucigă-l-toaca de coadă, și care are obiceiul de a mânca lefurile actorilor, este proclamat ca "inteligentul și neobositul nostru director, care a știut atât ca artist, cât și ca diriginte al companiei să ridice arta română la prestigiul la care numai el, cu onestitatea lui proverbială, o putea ridica..."

Și câte și mai câte, care mai de care...

Oricine, prin urmare, poate pricepe cât este de vinovată aceasta purtare a presei în privința teatrului, care este un factor foarte însemnat al culturei publice - purtare cu atât mai vinovată astăzi, după ce din averea publică s-a cheltuit aproape o jumătate de milion pentru restaurarea clădirei, deasupra căreia stă scris în litere de aur: Teatru Național.

Credem că nu e de prisos să aducem vorba aci că sistema de corupție de către oamenii teatrului s-a întins nu numai asupra presei, ci și asupra autorităților întemeiate prin legi tocmai spre priveghiarea și cenzurarea mersului Teatrului Național. De prisos e, însă, a mai spune ca izbânda sistemei a fost aci și mai ușoară ca cu gazetarii: fireste că nici aci nu se putea face abatere de la principiul nostru statornic că noi facem în țara aceasta legi numai și numai spre a avea ce să călcăm și că autoritățile noastre sunt întemeiate nu spre paza și aducerea la îndeplinire, ci tocmai spre nesocotirea și batjocura legilor.

Încheiem această introducere, ce ne era

neapărată, arătând cum că, din parte-ne, am pus de gând a da aci asupra teatrului românesc un șir de articole critice, pe cari ne vom sili a le face cât se va putea mai obiective, întru speranța că nu puțin bine vom aduce prin ele acestei instituțiuni.

LITERATURA ÎN TEATRUL NOSTRU

Ne-am făgăduit către publicul cititor să-i dăm aici un șir de articole critice asupra teatrului românesc și ne grăbim a ne ține de făgăduială.

După cum am pus de gând, vom cerceta de-a rândul, întocmai cum urmează, punctele: literatura, arta, scena și administrația în teatrul național. Să lămurim, însă, că zicând teatru național vrem să zicem teatrul de astăzi, iar nu teatrul de altădată; că zicând literatura în teatru înțelegem repertoriul teatrului nostru de la o vreme încoace —și astfel, firește, critica de față nu se poate întinde la o dezbatere asupra literaturii dramatice românești — care a cam existat odinioară — nici are de obiect a intra în istoria teatrului la noi. Și ca să nu acoperim zadarnic spațiul foarte prețios al gazetei, să și începem prin "literatura în teatrul nostru", făcând o dare de seamă categorică asupra repertoriului acestui teatru.

În acest repertoriu, piesele se împart în trei mari categorii: localizări, plagiate și traducții. Afară de acestea, mai este încă o categorie foarte mică, pierdută în grămada celorlalte trei, dar pe care, pentru interesul obiectivității cercetării de față, nu trebuie s-o dăm uitării — categoria pieselor originale, cari sunt așa de puține că le-am putea număra pe degete.

E de neapărată nevoie, pentru a fi deslușiți, să privim în parte fiecare din aceste categorii: așadar,

să urmăm astfel, luând mai întâi categoria cea mică.

Un străin cu minte și cu cunoștință de ce va să zică cultură omenească, picat de curând în București, și care ar fi văzut clădirea, frumoasă pe dinăuntru, ca și pe dinafară, a teatrului nostru, ar crede că glumim sau ne batem joc de dânsul daca i-am spune că în limba românească, afară de o singură deosebire, și aceea nu tocmai-tocmai, n-avem nici o piesă originală cumsecade — adică nici una.

Acelei singure deosebiri — fiindcă e singură — i se cuvine o luare-aminte în parte, și de aceea ne oprim asupra piesei Răzvan-vodă , acte în versuri, de d. Hăsdeu, împotriva căreia sunt destule de zis.

Mai întâi, această "poemă dramatică", cum o numește autorul, nu este clădită pe un plan de dramă, ci pe un plan de poveste, și cum că între aceste două feluri de plan deosebirea este însemnată, nici mai încape vorbă. În o poveste, catastrofele se petrec și se înșiră neatârnate unele de altele, neavând altă rudenie între ele decât că sunt mai mult ori mai puțin atingătoare de ființa aceluiași subiect — întocmai ca niște mătănii: boabele între ele înseși fiind neatârnate, sunt numai petrecute și înșiruite pe același fir; putem tăia firul ori în ce parte și lăsa să cază oricâte boabe: daca înnodăm firul la loc, mătăniile, deși cu mai puține boabe, sunt tot mătănii. Altfel, însă, trebuie să fie planul unei drame; aci, catastrofele atârnă una de alta, curg una din alta, se țes una cu alta pentru același sfârșit, adică pentru pregătirea catastrofei celei mari, a încheierii sau a deznodământului — întocmai cum celulele organice atârnă una de alta și se țes între ele înseși pentru a forma organele, cari lucrează toate spre același sfârșit, adică spre constituirea și iconomia ființei; aci nu mai putem, ca la mătănii, să smulgem sau să ciuntim organele ori de unde și oricum, fără ca să nimicim ființa sau cel puțin să-i

zdruncinăm toată iconomia.

În poema dramatică a lui d. Hăsdeu, scene întregi, un act sau și mai multe chiar se pot scoate fără a jicni iconomia întreagă a clădirii; scenele și actele rămase vor fi de sine stătătoare și ne vor da o înfățișare, deși mai restrânsă, totuși, însă, deplină a unei cutare părți din viața eroului.

Un alt cusur oarecum însemnat în Răzvan este și felul versificației. În mai nici unul din versurile acestei poeme nu s-a ținut seamă de cerințele accentelor: pretutindeni accentul firesc al vorbirii este răsturnat, astfel că rare sunt cuvintele cari, în citirea ritmică a versului unde se găsesc, să sune așa cum se aude sunând în vorbirea obicinuită.

Cu toate astea, însă, Răzvan este și va rămâne o bucată "cinstită" în literatura noastră, pentru că în această scriere închipuirea este sănătoasă, caracterele sunt originale și în mare parte bine păstrate, și multe scene sunt cu adevărat dramatice și vrednice a mișca sufletul privitorilor; iar mai presus de toate, pentru că în Răzvan sunt gândiri curate, spuse limpede cu vorbe frumoase românești, de ți-e dragă lumea să le auzi.

Afară de Răzvan — nimic.

La tot ce s-a produs ca literatură originală de teatru, câtuși de puțin nu i se cade acest nume.

...Încercări mai puțin decât copilărești, lucruri ciudate și vrednice de râs, minunății de absurditate — adevărate bazaconii literare... Și nenorocirea fu pentru noi cu atât mai mare, deoarece subiectele mai tutulor acestor producții au fost trase din istoria națională.

Istoria națională — care pentru noi trebuia să fie un izvor nesecat de poezie sănătoasă, un șir de icoane sfinte de unde să căpătăm totdeauna învățătură de adevăr și insuflare de virtute, și căreia, spre cinstea noastră chiar, trebuia să-i dăm cinstire adâncă — a fost, tocmai la filele ei cele mai strălucite, falsificată și mânjită în așa-zisele "drame naționale cu mare spectacol", produse de

niște închipuiri sterpe sau bolnave, de minți strâmbe ori șubrede, de capete goale de dar și sărace de lumină.

Astfel, în o piesă ce purta mărețul titlu Mircea cel Bătrân, s-a văzut pe scena noastră eroul mare dar nenorocit al creștinătății, vrednicul cavaler și domn al românilor, "încărcat de ani", chiar în ajunul unei bătălii hotărâtoare cu păgânii, umblând noaptea prin mahalale și fundături după... dragoste nelegiuită cu fete mari, însoțit, spre mai bună ispravă, de un mare și mai bătrân ca el boier, stâlp al țării, care cunoștea mai bine cotiturile și răspântiile pe unde se găseau frumușelele.

În Moartea lui Brâncoveanu , apoi, s-a văzut de atâtea ori părintele și martirul redeșteptării naționale, căpitanul viteaz al pandurilor de peste Olt, Tudor Vladimirescu, zugrăvit în caricatură pe un petec de mucava, străbătând scena ca tablou alegoric, tras cu sfori pe rotile, în o aureolă de focuri de Bengal.

Nu ne trebuie deocamdată să căutăm a ști care a fost scopul acestor lucrări, și nu avem aci nevoie să ne întrebăm daca, pe de o parte, autorii, iar pe de alta, speculatorii de teatru, de bună sau de rea-credință, au batjocorit ochii și urechile "inteligentului public" — cum zic ei — cu asemenea producții; este destul pentru acuma să constatăm că ele, în capitală, în miezul unei nații, ce se zice a fi oarecum înaintată pe calea culturii, au trecut ca literatură dramatică.

Care a fost cea dântâi producție de acest soi dramatic nu se poate spune sigur, însă cea din urmă o văzurăm în zilele trecute. Cel din urmă nume de înregistrat la pomelnicul trist al monștrilor "născuți morți" în această așa-zisă literatură este piesa Oștenii noștri, prin care s-a înfățișat înaltei nobilimi și onorabilului public bucureștean panorama strategică a Plevnei în "mărime naturală", cu epizode din isprăvile oștenilor români în tablouri comice.

...Plevna nu se luase încă; pe pământul Bulgariei, mlaștine calde de sânge românesc fumegau; picioarele și mâinile cari ne muncesc țarinile în vreme de pace degerau în șanțurile redutelor; oștenii români n-aveau drept hrană decât o fărâmătură de pesmete negru muiat în văgașul săpat de roata tunului; Curcanii — poate singurul "ceva" ce încă nu-i "putred" în țara aceasta — secerați de focurile vrăjmașe, de ger și de foame, din atâtea mii rămăseseră atâtea sute—și noi, autori de spirit, știind că în capitală sunt mulți iubitori de priveliști plastice și de senzații, le dam "Oștenii noștri, dramă națională de ocazie cu mare spectacol".

Ce mai trebuie zis, prin urmare, împotriva acestui din urmă păcat dramatic "de ocazie"?

Astfel, categoria pieselor originale la noi este cu totul nimica; de aceea și repertorul teatrului românesc se compune îndeobște numai și numai din celelalte trei categorii mari.

Nu trebuie, cu toate astea, să uităm că mai este și a cincea categorie, foarte minunată prin aceea că se poate amesteca și contopi deopotrivă de nemerit cu fiecare din celelalte patru. Aceasta e categoria lucrărilor ieșite din îmbelșugatul condei al d-lui V. Alexandrescu-Ureche; însă despre aceste lucrări — fiindcă nu ne putem dumiri și statornici în ce anume categorie din cele patru să le așezăm — lăsăm a vorbi mai bine, pe de o parte, istoria literaturii spaniolești, iar pe de alta, un oarecare spiritual biograf al multiscusitului Cosmuță Popovici.

Avem deci: localizări, plagiate și traducții. Cum și ce fel sunt și aceste producții îndeosebi, vom cerceta și vom vedea în articolul următor.

O jumătate aproape din repertoriul teatrului românesc se compune din cele două mari categorii, a localizărilor și a plagiatelor, și toate producțiile de aceste soiuri sunt plăsmuite după piese franțuzești de școalele moderne: melodrame de

bulevard și comedii de moravuri.

De la o vreme încoace, localizarea și plagiatul au ajuns a fi niște adevărate boale cronice în teatrul nostru. Câțiva oameni, cărora, Dumnezeu știe cum, le-a trăsnit prin cap că sunt "chemați" a scrie pentru teatru, și cari nici nu cunosc istoria țării, nici nu și-au dat seama vreodată de moravurile noastre sociale, lucrează pe întrecute a dărui scena românească, în fiece an, cu fel de fel de producții de aceste două soiuri dramatice, una mai ciudată ca alta.

Fiecare dintre acești scriitori minunați ia o piesă franțuzească, o traduce ciat-pat, îi preschimbă numele proprii originale în nume proprii românești, și apoi, vorba ceea, potrivească-se, nu s-o potrivi, în trei zile localizarea e gata. Adevărul este că mai totdeuna localizarea se potrivește ca nuca-n perete; dar nu face nimic — repertoriul teatrului național s-a mai înavuțit cu încă o "dramă istorică cu mare spectacol" sau cu încă o "comedie de moravuri locale".

Astfel — pentru ca să luăm un exemplu — în o asemenea dramă istorică, anume Patrie și domnitor, localizată după o melodramă franțuzească, Le Tisserand de Ségovie, un vodă român, de pe la leat 1500 sau și mai-nainte, osândește la moarte pe cel mai viteaz și mai credincios al său căpitan, care tocmai se întoarce biruitor de la bătaie. La această faptă de nerecunoscător, bietul vodă este împins de zizaniile și uneltirile unor curteni mișei și pizmași, cari l-au făcut să crează că vrednicul oștean are de gând, la intrarea lui în capitală ca biruitor, să facă o răscoală militărească și, răsturnând pe m.-sa, să-i ia tronul...

Deși acel vodă s-ar părea peste măsură lesne crezător la vorbele curtenilor — calea-valea, să zicem că până aci lucrul se cam potrivește; însă ceea ce nu se mai potrivește de loc este urmarea istoriei, adică: oșteanul credincios, văzându-se

osândit pe nedrept, fuge în fundul munților— ghiciți, pentru ce? — pentru ca să clădească acolo (cu ce capital nu se spune în piesă) un așezământ industrial, o fabrică de pânzărie, în care lucrează zi și noapte, ca un cinstit fabricant, cu atâta sârguință, încât ajunge vestea până la curtea domnească despre calitatea produselor lui industriale, și vodă, pentru încurajarea industriei naționale, îi trimite — ghiciți, ce? — un "brevet s.g.d.g." făcându-l "furnizor al curții domnești".

Judece fiecine: așezăminte industriale, fabrici, încurajarea industriei naționale cu brevete s.g.d.g. și furnizori ai curții în regulă — în țara românească la leat 1500 fără ceva!

În așa chip se fac mai toate localizările numite "drame istorice". Și e lucru foarte firesc, nici nu se poate altfel; căci, deși între două întâmplări ce ar fi avut loc în deosebite locuri și vremuri se pot găsi mai multe ori mai puține trăsuri de asemănare; deși oricând și oriunde omul este om și lumea, lume; însă, precum alte țări, alte zile, alți oameni — asemenea și alte datine, alte gândiri, alte simțiri.

Poezia este, precum cu drept cuvânt s-a zis, ca și pictura, și mai cu seamă poezia dramatică.

Bine — omu-i om oricând și oriunde; dar și Stan, ca și Bran, e om; cu toate astea, și la chip, și la stat, și la port, altu-i Bran și altu-i Stan. Daca spun unui zugrav să-mi zugrăvească pe Stan, nu-mi zugrăvește pe un om oricare o fi, nu-mi zugrăvește pe Bran, ci anume pe Stan, leit el, cu chipul lui, cu statul lui, cu portul lui.

Apoi, Louis XI al francezilor și Vlad-vodă Țepeș al nostru au fost stăpânitori fiecare pe vremea și în țara lui; unul prin streang, altul prin țeapă aveau obiceiul să amuțească pe nemulțumiții supuși și pe protivnicii lor politici; însă pentru aste singure cuvinte, în o scriere teatrală aceste două icoane istorice se pot oare confunda, contopi sau lua una drept alta numai și numai prin preschimbarea numelor? Nu, fiindcă poetul dramatic e ca și

zugravul: icoanele pe cari ni le arată nu după cum dânsul le botează, ci dupe asemănarea lor cunoaștem anume ale cui sunt.

Prin urmare, a lua cineva, mai ales când e lipsit de darul poeziei dramatice, a lua o piesă istorică străină, a cărei acțiune se petrece în Spania la începutul sutei XVII, și a face, fără altă schimbare decât a numelor proprii, să se petreacă aceeași acțiune în țara noastră, pe la leat 1500, este tocmai ca și cum un zugrav, d. C.I. Stăncescu, spre pildă, ar lua o icoană veche a lui papa Clement VII și, atârnând-o pe un perete al muzeului nostru, ar scrie dedesubtul ei: "Aceasta este icoana preasfințitului mitropolit al Moldovei, Dosoftei — localizată de d. C.I. Stăncescu".

De prisos a mai spune că și în al doilea soi de localizări, cari ni se dă cu titlul de "comedii de moravuri locale", deși acțiunea se închipuie că ar avea loc la noi, deși numele proprii le auzim a fi românești, ni se înfățișează niște personaje cu moravuri ce, la dreptul vorbind, chiar în Franța, afară din raza Parisului încetează de a mai fi locale.

Închipuiască-și cineva români, localnici din București, Buzău ori Târgoviște, cu moravuri și apucături de — de Sport, de High-life, de Scating-Rink, de Bursă, de Quartier Latin ori de Café Tortoni și altele.

Multe din piesele localizate, drame ori comedii, nu tocmai rele în original, cu mult mai nemerit ar fi fost, lipsind altele mai bune, să ni se dea curate, ca simple traducții, în loc să ni se dea scâlciate și pocite de boala cronică a localizării cu orice preț — și mai ales după ce s-a văzut că o bună localizare e aproape tot așa de grea ca și o lucrare originală.

În adevăr, între toate localizările din repertoriul teatrului românesc, una singură se poate numi o lucrare cumsecade: Amorul doctor de d. Obedenaru, după piesa cu același nume a vestitului

Molière. Această localizare produce asupra cititorului sau privitorului acelaşi efect ca şi lucrarea clasicului franţez, prin meşteşugirea cu care pe izvodul franţuzesc s-au aplicat caractere de la noi curat locale, şi prin limba românească în care s-a făcut traducţia.

Sfârşirăm cu despre localizări; să trecem, aşadar, la a treia categorie.

Plagiatele, cu toate că dintru început le-am pus într-o categorie deosebită, sunt îndeobşte tot localizări. Deosebirea între un plagiat şi o localizare este numai formală, şi adică: la plagiat meşterul localizator uită să spuie pe afiş cum că piesa, cu tot planul şi amănuntele lui, cu toate ideile şi stilul ei, este ieşită din închipuirea şi condeiul autorului adevărat; uită meşterul localizator să mărturisească cum că dânsul alt n-a făcut decât a luat piesa franţuzească, a tradus-o cum a putut şi, potrivit-nepotrivit, a preschimbat numele proprii, şi, nemulţumindu-se a trece în ochii publicului ca croitor bun-rău al piesei, ar vrea să treacă, daca se poate, ca născător al ei.

În ţările culte - dintre cari ne tot fălim că facem parte — când vreun asemenea meşter încearcă să dea ca producţie a lui aceea ce este lucrarea altuia, îşi săvârşeşte meseria aceasta, deşi cu multă meşteşugire, totuşi cu frică grozavă; rar, foarte rar, se găseşte câte un cutezător care să răpească cuiva proprietatea literară; căci în partea locului plagiatorul este nu numai înfierat amar de opinia publică, dar încă e şi tras la grea răspundere de către legile de drept comun respective. La noi, însă, plagiatul se săvârşeşte des, foarte des, de-a dreptul, făţiş şi cu o linişte sufletească vrednică de o mult mai cinstită faptă; căci adăpostul cel mai bun pentru plagiatori, adevăratul "pământ făgăduit" al acestui soi de industriali este ţara noastră — pe de o parte, fiindcă n-avem cu ţările străine, pe ai căror supuşi îi plagiăm, nici o convenţie privitoare la respectul reciproc al

proprietății literare; iar pe de alta, fiindcă în publicitatea de la noi, ca în toate ramurile vieții publice, cu cât cineva are mai mult toupet, vorba franțezului, cu atât e mai sigur de izbândă și de popularitate.

E trist, dar e neapărat, cu prilejul acestor rânduri, să aducem, spre susținerea ziselor noastre, câteva exemple de plagiaturi. Așa, pe afișele Teatrului Național, din cari se pot găsi încă mustre la caz de vreo tăgăduință, s-a citit: "Păcatele bărbaților, comedie locală de d. M. Pascali", pe câtă vreme această "comedie locală" era o simplă localizare (ca toate, nu tocmai potrivită) după piesa franțuzească, anume, Les amendes de Timothée. Apoi "Răposatul dumnealui, comedie locală de d. M. Pascali", era numai o localizare tot din franțuzește, după Mon premier!; iar "Căzăturile, tot comedie locală, tot de d. M. Pascali", nu era decât Les Invalides du mariage. Pe urmă "Gheșeftarii, comedie locală de d. Fr. Damé" și " Țara și Mihnea, dramă istorică tot de d. Fr. Damé", nu erau decât, întâia — Mercadet, le faiseur de Balzac, iar a doua — Patrie! de Victorien Sardou.

Plagiatul, prin urmare, se practică în literatura dramatică, la noi, ziua namiaza mare, fără nici o teamă; ba încă, daca făptuitorul e prins cu ocaua mică și apucat să dea socoteală de păcatul său literar, deocamdată îl tăgăduiește fără... clintire, ca să nu zicem altfel; însă, văzându-se până în sfârșit înfundat, răspunde, fără a-și vedea halul, că „toate geniile mari așa au urmat, ca dânsul: Molière a plagiat pe Aristofan și pe Plaut, Goethe, pe Shakespeare, și nu mai știu cine, pe cutare..." Apoi, ca să se apere și mai bine, după părerea lui, meșterul sfârșeste prin a declara că dânsul a făcut aceea ce Heine zicea despre Dumas, adică "a luat monede vechi și, topindu-le, le-a prefăcut, ca: să le puie din nou în circulație, fiindcă în literatură și în artă proprietatea nu trebuie respectată".

Cu toată cinstirea ce, ca niște oameni de rând,

datorim ideilor unui om ales ca răposatul poet citat, nu ne putem opri a răspunde chiar aci împotriva acestor foarte greșite păreri ale lui. De către oricine orice s-ar zice, în toată lumea proprietatea artistică și literară, ca toate: proprietățile, este și trebuie respectată; cu cât cineva scoate la iveală sau apără mai mult părerea primejdioasă că plagiatul ar fi legitim, desigur cu atât trebuie să fie mai sărac de proprietate literară — iar oamenii cari se îndeletnicesc a topi monedele vechi ale altora și a le preface în monede noi spre a le cheltui dânșii se numesc în piață calpuzani și în literatură plagiatori.

Încheind aci cu despre categoria a treia, ne rămâne a vorbi despre a patra și cea din urmă în articolul viitor.

Articole despre teatru

Teatrul italian

Doi sergenți este, credem, piesa în care talentele comandorului Ernesto Rossi găsesc cea mai bună ocazie spre a se dezvolta și a ni se pune în vedere. Pentru aceea măestul a ales această piesă la reprezentația dată în beneficiul său.

Cele dintîi două acte sunt a admirabilă gradațiune de efecte[2]; sublim de la început pînă la sfîrșit, jocul maestrului, la încheiare, ajunge la culme și ne răpește mințile. Mai presus decît momentul în care Luigi se repede în mare, ca trecînd înot să-și facă datoria și să moară, mai presus decît acest moment nu e decît entuziasmul publicului. Cununile cad la picioarele marelui actor, întregul public se rădică, teatrul se cutremură sub bravele[3] pline de căldură; deodată, însă, de sus, din galerie, începe a cădea un pohoi de bucăți de hîrtie asupra oamenilor din parter.

Ce-o mai fi și asta?

Sunt versuri franțuzești, un sonet al d-lui Fr.Damé, tipărite, credem, cu cheltuiala autorului-poet.

N-ar fi fost, oare, mai bine ca, în loc de a fi scris acest stih, d.Fr.Damé să fi făcut scamă pentru răniți? iar în loc de a fi cheltuit pentru tipărirea lor să fi cumpărat cîteva sacale de apă rece și să le fi vărsat de sus asupra publicului entuziasmat?

Teatrul romînesc

Deschiderea stagiunii 1878-79

Dumineca trecută, 1 octombre, Asociația dramatică și-a deschis stagiunea cu reprezintația Fiica lui Tintoretto, melodramă în 5 acte.

Ca toate melodramele “de boulevard”, după cum se zice în termeni de teatru, și Fiica lui Tintoretto este un spectacol interesant, în care o intrigă încâlcită și presărată cu situații enigmatice ține loc de tot: patimi umflate câte vrei, dar la caractere să nu te aștepți, minuni închipuite destule, dar adevăr lumesc de loc. Eroii se nasc, trăiesc și mor, umblă, se mișcă, intră și ies, totdeuna ex machina[5], fără altă noimă decât spre a sluji încâlcirii melodramatice. Un intrigant, cet puțin un om mârșav și spurcat (după fapte numai, că aminteri, după vorbele lui naive, se vede a fi băiat bun), încurcă și turbură fericirea și liniștea a o sumă de alte persoane cinstite, ori din ambiție, ori din dragoste, ori din “sfânta foame” a banilor, ori din cine știe ce altă netrebnică pornire, sau, și mai bine, din toate deodată, ca să fie melodramă și mai grozavă. Ba încă, mulți intriganți de melodramă, daca i-ai întreba la o adică, nici ei n-ar ști să spuie pentru ce fac atâtea mișelii și supără pe oamenii de treabă, buni-nevinovați; dar îi supără pentru că-i supără; aminteri, ce fel de melodramă ar fi aceea fără un “infam intrigant”? Intrigantul umblă ce umblă, patru acte d-a rândul, dar în sfârșit, în actul al cincilea, i se înfundă și lui; ori că-l ia și-l duc la poliție; ori că victimele lui chiar îl răpun; ori că se ucide el însuși de mustrarea cugetului; ori, dacă nu i se întâmplă una din astea, apoi trebuie neapărat să-i cază apoplexie sau tavanul în cap, pentru satisfacția, înaltei nobilimi și onor. public.

Acesta e calapodul literar pe care e turnată și Fiica lui Tintoretto, și în adevăr, în această melodramă, mișelul Arezzo , după ce a făcut atâtea ticăloșii, moare la sfârșit trăsnit de o încurcătură galopantă de intestine, și astfel se descurcă toată comedia.

Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru național, nouă ni se pare că alegerea unei bucăți de soiul cam rococo[6] al

melodramelor “de bulevard” nu este tocmai nemerită.

Traducția melodramei Fiica lui Tintoretto se datorește unei pene strălucite, ce nu pentru întâia oară păcătuiește numai de hatârul muzelor românești. (Vorba ceea: — El iubește muzele românești. — Dar muzele pe el? — Și el pe ele.) Și se poate zice într-adevăr că e o traducție minunată, de vreme ce traducătorul, anume d. Frideric Damé, nu știe, nu poate să știe românește.

Onor. comitet teatral are în frunte-i, ca director general, pe d. Ion Ghica, prezidentul Academiei Române, și în sânu-i, pe d. G. Sion, membru în aceeași Academie; nu mai pomenim și de mult iscusitul d. Pseudo-Ureche[7], membru și în comitetul teatral, care se zice c-a părăsit jetul academic fiindcă, din nenorocire și din potrivă cu speranțele-i legitime, nu s-a dat premiul “Năsturel” operelor d-sale spurii[8], tipărite ad-hoc. Prin urmare, de la acest onor. comitet teatral, bucățică ruptă din Academie, suntem în drept a cere puțin respect pentru limba românească. Întâiul teatru românesc din țară , cârmuit de membri din Academia românească, pe a cărui scenă se vorbește o limbă ce numai românească nu-i, e cam ciudat lucru, ce-i drept. Și de aceea nici nu putem crede că onor. Direcție generală a avut ceva în știre despre traducția minunată a d-lui Fr. Damé, cu care s-a deschis alaltăieri seara stagiunea teatrală.

Deschiderea unei stagiuni nu e tocmai un prilej pentru a se critica fiecare actor în parte, mai ales când toți sunt cunoscuți din trecut publicului. Însă o observație sau două, chiar de pe acum, întrucât priveste aceea ce în franțuzește se zice l’ensemble[9], credem că și-ar găsi loc în această dare de seamă.

Este elementar într-un teatru că toți actorii trebuie să vorbească tot intr-un glas, adică să aibă cu toții un diapazon statornic. Duminecă seara multe scene s-au jucat așa încât părea că un actor

vorbește din pimniță și altul din podul casei; iar când vorbeau mai mulți era și mai ciudat. La o întrebare șoptită, un actor poate răspunde într-un glas cât vrea de tare, însă nu într-un glas mai înalt sau mai adânc decât glasul căruia-i răspunde.

Apoi ar mai fi de dorit ca figuranții, coriștii și rolele de a doua și a treia mână să se arate ca făcând parte vie din comedia ce se înfățișează pe scenă; adică, la moartea vreunui erou, jalnici să fie, iar la nuntă, cheflii; și daca s-ar putea să nu mai stea drepți și la rând, soldățește, că doar disciplina dramatică se deosebește de cea de la cazarmă. Un erou zelos asudă în fața scenei în agonia ceasurilor din urmă; iar tovarășii lui de luptă, chip și seamă, pe cari el îi conjură cu limbă de moarte să-l răzbune și să scape patria de vrăjmași, voinicii lui, stă drepți la linie, fără să-l asculte, și se gândesc: unul, că s-apropie Sfântul Dumitru, altul, că n-are palton ori că s-a rupt ghetele, altul, că n-a plătit abonamentul la birt — fel de fel de nevoi, mă rog, cum are tot omul, măcar corist să fie. Toate aceste nevoi, însă, fiecare și le știe, și nu privesc de loc pe public, care ar dori să vază pe "tovarășii de luptă" ai eroului ce moare puțin mai mișcați de pierderea căpitanului lor.

Direcția de scenă ar trebui să se cam gândească la îndreptarea acestor cususuri înveterate în teatrul românesc.

Sfârșim, sperând că la locurile competente din teatrul românesc părerile criticei cinstite vor fi citite măcar cu aceeași luare-aminte cu care se citesc măgulirile și laudele banale, gratuite sau nu.

„Ruy Blas"

Reprezentația marți 17 octombrie

Pe cine să lăudăm? cui să-i mulțumim pentru plăcerea la care am fost părtași în seara aceasta?

Locul întâi s-ar cuveni aceluia care a urzit ideea acestei reprezentațiuni și după îndelungată lucrare

a ajuns să vază opera genialului poet francez vărsată în cea mai amăgitoare limbă românească. Măiestrul traducător nu și-a pus însă numele pe afiș; se vede că nu râvnește la cuvintele noastre de laudă; se vede ca e mulțumit de mulțumirea publicului; se vede că mai mult dorește să facă înainte de a zice: "Am făcut eu însumi!" Ne mărginim deci a-i dori noroc la alegere și spor la lucru.

Punem în locul întâi direcția teatrului, care a știut să puie scena română pe calea artei adevărate și să dovedească tutulor că, la urma urmelor, este cu putință ca și teatrul român să-și găsească public în capitala României. Nu vom uita pe aceia cari au stat de pază la altarul Thaliei române în timpul când toată lumea îl părăsise; nu vom trece cu vederea dreptul de vechime al acelor actori, ocărâți poate, care au stat la locul lor și atunci când aproape nimeni nu mai venea să-i asculte; nu vom micșora meritul acelora care, lipsiți de povață bine-voitoare și de sprijinul publicului, s-au jertfit pe sine din iubire pentru arta dramatică; nu vom uita, în sfârșit, nici pe aceia care au voit să facă mult bine, dar n-au izbutit decât a pregăti izbutirea urmașilor lor în lucrare: nu vorbim însă de cele petrecute, ci de cele ce se petrec; nu voim să dăm răsplată, ci ne bucurăm de succesul zilei de astăzi, și pentru aceea ne mărginim a lăuda punerea în scenă a tragediei Ruy Blas.

Ruy Blas însemneaza o nouă opocă în viața teatrului român. Lucrarea începută acum câțiva ani pentru regenerarea toatrului român, sprijinită de școala dramatică a d-lui Velescu[11], ajunge în Ruy Blas la cel dintâi succes deplin. Întorcându-se după reprezentație acasă, chiar și pizmașul a trebuit să-și zică: "în sfârșit, bine".

Tocmai "bine" nu a fost reprezentația tragediei Ruy Blas; a fost, însă, mai presus de așteptarea celor ce cunosc teatrul nostru.

Vedem, în sfârșit, o împărțire de roluri potrivită

cu aplecările firești ale deosebiților actori; vedem actori care și-au învățat și studiat rolurile; vedem oameni care grăiesc în o limba frumoasă și rostesc cuvintele limpede și răspicat, încât auzul nu pierde un singur sunet; vedem, mai presus de toate, actori tineri, vestea unui viitor mângâicios.

Despre Iulian și Mateescu nu vom vorbi. Oricine îi știa mai presus de rolurile pe care le aveau în Ruy Blas, și nimeni nu se îndoia că vor da strălucire hainelor în care se îmbracă. Nu putem, însă, trece cu vederea că este un actor român făcut oarecum anume pentru rolul lui Don Guritano, atît de binecunoscutul Chicicovici, Hagiescu[12]. Nu voim să zicem că Plagiescu juca mai bine ori mai rău decât Iulian; constatăm numai cu viuă părere de rău că el lipsește din pleiada tinerilor actori ai capitalei. Pentru ce lipsește nu știm. Destul că această lipsă este o pierdere pentru public, pentru teatru și chiar pentru d. Hagiescu însuși: publicul capitalei a pierdut un actor pe care-l privea cu plăcere; teatrul a pierdut o putere prețioasă și partea de public ce-și avea pe Hagiescu de actor predilect; iară pentru d. Hagiescu nu este și nu poate să fie indiferent dacă joacă alăturea cu semenii săi ori cu alții.

Patru sunt care au fost în Ruy Blas mai presus de așteptarea publicului: d-șoara Vasilescu, d. Velescu și d. Petrescu, apoi d. Manolescu.

Un dar se părea că-i lipsește d-șoarei Vasilescu, întocmai ca d-lor Velescu și Petrescu[13]: mlădioșia. Și în adevăr în actul II d-șoara Vasilescu abia putea să poarte rolul reginei, care, îndeosebi în acest act, e foarte greu, fiindcă nu e tocmai bine scris. În actul V ne-am încredințat, însă, că d-șoara Vasilescu este o actriță care știe să fie purtată de rolul ei fără să-și piarză stăpânirea de sine.

Tot astfel, d. Petrescu la început nu se mișca decât foarte anevoie, dar în actul al treilea și de aici înainte ne-a încredințat că sunt roluri pe care

poate să le joace spre deplina mulțumire a privitorilor, și nu putem decât să ne bucurăm de progresul despre care a dat dovadă în rolul lui Salust.

Despre d. Velescu ce să mai zicem!? Toate sunt în lumea aceasta cu putință. Erau odată oameni care îl luau drept un actor imposibil: acum însă trebuie să ne închinăm cu toții înaintea unui succes adevărat. Don Cesar de la început până în sfârșit a ieșit de minune.

Dar greutatea întregei reprezentațiuni era așezată pe umerii unui tânăr cu o voce moale, simpatică și aproape copilărească. Ruy Blas! Ce are a face Ruy Blas cu această făptură atât de mlădioasă și oare-cum fragedă? Când intră în scenă, Manolescu ne face impresia unui băiat care voiește să poarte sarcina titanilor, și îl vedem parcă strivindu-se sub greutatea pe care o poartă.

E prea tânăr Manolescu pentru rolul unui om care, după ce a vânturat țara , se pune să reîntemeieze o împărăție surpată. S-ar putea face mai bătrân, dar vocea îl vinde; în zadar pune mustață groasă, căci tot flăcăiandru rămâne. Aceasta nu e vina actorului, e însă un lucru pe care nu trebuie să-l trecem cu vederea când judecăm despre efectul și valoarea jocului. Jocul, fie cât de frumos, dacă nu e tocmai potrivit, multora le pare greșit.

Niciodată nu s-a pomenit un actor român care să zică versurile atât de bine ca Manolescu și, dacă e vorba, pizmuim peOlănescu de mulțumirea pe care trebuie s-o fi avut auzindu-și versurile zise de Manolescu. Când Manolescu le zice, ele curg ca izvorul limpede, încât nu o silabă, nu un sunet, dar un hiat nu se pierde, și urechea rămâne amăgită de plăcuta înșirare a sunetelor. Astfel, când tirada lungă din actul al treilea se sfârșește, auzitorii constată cu părere de rău că a fost prea scurtă.

Gesturile și mimica d-lui Manolescu nu-i sunt mai prejos de avântul și claritatea dicțiunei.

Fieștecare moment în parte e desăvârșit, ori cel puțin destul de aproape de desăvârșire.

Dar este un lucru pe care junele nosbru trebuie să-l învețe: stăpânirea de sine. Nu știe să menajeze efectele; o ia prea repede și cu prea mult zel de la început; își cheltuiește toate puterile înainte de vreme, și pentru aceea întregul joc face impresia unui lucru resfirat și lipsit de unitate.

Ce frumos e începutul actului întâi! Pe la sfârșit, însă, el cade, și nu cade fiindcă actorul joacă în urmă cu mai puțin avânt, ci fiindcă își dăduse prea mult avânt la început. Începând de la actul al treilea, d. Manolescu își poartă apoi rolul cu măiestrie și îl duce, rădicându-se mereu, până în actul V, când pare obosit, și tocmai prin aceasta produce un efect puternic. Scena între regina, Salust și Ruy Blas este ceamai bine jucată dintre toate, și îndeosebi d. Manolescu în această scenă ni se dovedește de [sic] un actor cu talente extraordinare. Tocmai, însă, bunul cumpăt cu care îl vedem jucând în acest act dă întregei scene o deosebită înălțime estetică.

Legea artistului trebuie să fie stăpânirea asupra pasiunilor pe care le înfățișează.

Teatrul romînesc

Societatea dramatică națională în anul acesta a mai căpătat în sânu-i o nouă societară de mina întâia, al cărui [sic] nume este destul de cunoscut publicului românesc, și care cu drept cuvânt, între toate femeile din Teatrul Național, se poate numi o artistă eminentă: voim a vorbi despre d-na R. Stavrescu, pe care în zilele astea publicul o va vedea pentru întâia oară în această stagiune. D-na R. Stavrescu se va arăta în Comediana, unul din rolele sale de predilecție. Celor ce au mai văzut pe artista română în acest rol este de prisos să le mai atragem atenția asupra afișului ce va anunța, precum aflăm, în curând întâia reprezentație a Comedianei. Celor ce n-au mai văzut-o ne credem datori a le atrage serios atenția, ca să nu scape

acest spectacol din toate punctele de privire interesant. Comediana este o piesă în care cele mai frumoase sentimente, caracterele cele mai interesante, unele înalte, altele triviale, sunt cu mult meșteșug țesute ca să dea naștere la o acțiune foarte dramatică, plină de situații teatrale. D-na R. Stavrescu joacă rolul artistei. O altă societară, nu mai puțin simpatică publicului, d-na Sarandi, joacă rolul falsei artiste. E foarte interesantă împletirea acestor două existențe — una, reflexivă, plină de sentimente mari, și a cărei viață jumătate stă în domenul idealului;alta, ușoară, neroadă, plină de patimi comune, ai pentru care tot ce nu e realitate, tot ce nu-i pipăit nu are ființă. Opoziția acestor două caractere și situațiile dramatice ce se nasc din ciocnirea lor este resortul de căpetenie al acestei drame.

Marți, 21 n., va fi întâia reprezentație a Comedianei. Lângă numele unei artiste de atâta merit, cum este d-na R. Stavrescu, nu pot să treacă laudele banale cu cari cronicarii teatrali încarcă, prin anticipare, unele nume ce nu strălucesc decât numai prin lipsa de merit a celor ce le poartă. Meritul și adevăratul talent sunt mult mai presus de nevoia reclamei, și de aceea ne mărginim numai a anunța reprezentația de reintrare a artistei R. Stavrescu.

—

Note

1. În Timpul, 1878, 19 februarie, la rubrica „Cronica”, fără semnătură. În Opere, V, 1938, la Addenda, p.468.
2. În original: „afecte”
3. Strigătele de „bravo”
4. În Timpul, 1878, 6 octombrie, fără semnătură. În Opere, V, 1938, p.258.
5. În alt înțeles decât acela al expresiei deus ex machina; în sensul unei sforării dramatice.
6. Ciudat, straniu, lipsit de firesc.
7. Așa îl poreclise Eminescu pe istoricul V.

Alexandrescu, care și-a adăugat numele marelui cronicar.

8. Alt epitet eminescian. Spuriu înseamnă în latinește: nelegiuit, bastard, fals, calp.

9. Nu se încetățenise la acea dată în limba noastră cuvântul ansamblu.

10. În Timpul, 1878, 20 octombrie, fără semnătură. În Opere, V, 1938, p.261.

11. Ștefan Vellescu, artist dramatic și profesor la conservator.

12. N. Hagiescu, actor comic, pe care autorul, ca director al Teatrului Național, în 1888, îl va angaja în trupa întâiei noastre scene.

13. În original Petreanu.

14. În Timpul, 1878, 12 noiembrie, fără semnătură. În Opere, V, 1938, p.470.

Cronici teatrale

Teatrul Național a intrat cu stagiunea aceasta într-o eră de adevărat progres. Din toate punctele de vedere, această instituție a luat acuma un avânt îmbucurător, care ar fi de dorit să meargă tot înainte. Producțiile nouă ale stagiunii (Copila din flori, Hamlet, Scrisoarea pierdută, Boccacio și, în sfârșit, cea mai importantă dintre toate, Ovidiu al eminentului nostru poet d. V. Alecsandri) au fost în genere bine interpretate, și, potrivit mijloacelor încă neîndestulătoare ale teatrului nostru, bine puse în scenă. Precum se vede, lipsa relativă de mijloace provine în parte și din mărginirea activității Societății dramatice la numai trei reprezentațiuni pe săptămână, și aceasta tocmai în lunile de iarnă. Un teatru așa de mare, cu atâta personal artistic, cu un aparat de scenă și de administrație atât de numeros, nu poate face bune afaceri și prin urmare nu poate nici artisticește progresa într-un chip normal — fiindcă mai ales în teatru cestiunea artistică este strâns legată de cea financiară — pe câtă vreme produce sistematic numai trei din șapte părți ale timpului. Pentru a produce bine, trebuie să câștige mult, și pentru a câștiga mult, trebuie să producă mereu. Trebuie dar neapărat adoptată sistema reprezentațiunilor fără întrerupere în toate serile; asemenea, trebuie adoptată și sistema seriilor: o piesă pusă pe afiș trebuie jucată necontenit, și șirul ei nu trebuie întrerupt decât atunci când ar da un deficit. Spre a pune o piesă în scenă, mai ales una originală, se cere munca autorului pentru a o scrie, munca actorilor pentru a o studia și munca întregului aparat al regiei de scenă pentru a o monta. Această muncă multiplă trebuie plătită din produsul piesei. Cu cât piesa rezistă mai mult, cu atât aduce mai

multe foloase: economicește poate plăti mai îndestulător cheltuiala de puteri ce ea a necesitat; artisticește, dă pas actorilor să prepare mai în ticnă alte producțiuni, îi deprinde a studia mai bine rolurile, iar pe public a nu cere de la reprezentațiile pieselor alt decât o exhibițiune cât se poate mai îngrijită și mai proprie de artă teatrală, iar nu o serie variată de romanuri ori de povești în acțiune, dintre cari una ar înceta să mai fie interesantă o dată ce el ar cunoaște-o, trebuind numaidecât altă nouă spre a-i mai deștepta interesul pentru teatru.

În teatru este, sau trebuie să fie, mai puțin importantă întrebarea ce se joacă, decât cum se joacă. Că trebuiesc amândouă elementele, literatură și interpretație, să fie bune pentru a produce ceva perfect mulțumitor pentru public nu încape vorbă; dar tot asemenea nu încape vorbă că între două teatre dintre cari unul ar juca foarte bine o piesă destul de mediocră, iar altul ar juca foarte rău un cap-de-operă, cel dintâi este un teatru mai bun. Era un timp, nu demult, când întreprinderile teatrale, curat private, având o existență nehotărâtă și provizorie, nu puteau subsista decât apelând numai la o infinită varietate de spectacole, mai toate melodrame franțuzești de senzație; toate romanurile de bulevard, toată literatura de industrie, dramatizate, treceau una câte una într-o stagiune de patru luni. Publicul îndărătnic la citire găsea la teatru romanul gata în acțiune; într-o seară vedea desfășurându-se înainte-i, cu toate fabuloasele ei peripeții, o poveste viu ilustrată, care ar fi costat cu mult mai mult timp și atențiune pentru a fi citită. Piesele montate într-un mod absurd se jucau într-un mod ridicul, pentru că într-o săptămână trebuiau cel puțin două cu totul nouă: era un fel de muncă silnică artistică, făcută cu oameni de strânsură, și care trebuia să ucidă și rarele talente ce din întâmplare se iveau între

aceia. Din norocire, timpurile acelea au trecut; Teatrul Național este astăzi o instituție de stat, cultura se lățește tot mai mult, publicul încebul cu încetul se deprinde a privi teatrul ca teatru, si astfel, câtuși de puțin interesantă să fie piesa, numai bine să fie jucată, totdeauna munca artiștilor va fi potrivit răsplătită. Cu bucurie constatăm că se face de amândouă părțile un progres paralel: de o parte teatrul a început a lucra în sensul cel adevărat, de altă parte publicul, fără deosebire de clase, a dovedit, mai ales în stagiunea aceasta, că susține Teatrul Național cu toată bunăvoința.

Este de dorit și sperăm că atât Societatea dramatică, cât și publicul să continue pe calea cea bună pe care în fine au apucat. Fără îndoială că o instituție tânără cum e Societatea noastră dramatică, deși compusă în mare parte de artiști plini de talent, nu poate da producțiuni necriticabile; de altă parte, administrația Teatrului Național, neavând încă o tradiție stabilită, nu și-a putut până acum fixa bine o sistemă de vederi, cum au toate instituțiile de același fel mai vechi din străinătate; însă prin mai multă disciplină, tragere de inimă și cunoștință de cauză din toate părțile, Teatrul Național, cu elementele de care dispune și cu situația de stat ce i s-a creat, va putea ajunge la o stare mai înaltă de dezvoltare. Se înțelege că pentru această înaintare, mai mult decât pentru orice, competența este neapărată, și fără a contesta deocamdată niminui această competență, vom face din vreme în vreme sub această rubrică, asupra mersului Teatrului Național, observațiile noastre, cu încrederea că o părere bună niciodată nu strică și este oricând bine primită de către aceia cari, daca nu le ajunge totdeuna competența, îndoplinesc lipsa prin o mai mare bunăvoință. [...]

Cronica teatrală

Direcția generală a teatrelor a voit să dovedească în stagiunea aceasta că și cu băieți și tinere de la noi se poale face ceea ce odinioară făcea papa Franchetticu ragazzi italiani — și a dovedit-o cu prisos: ragazzi bătrânului impresariu au rămas cu mult pe jos.

Sâmbătă, 28 septemvrie, s-a deschis stagiunea Teatrului Național cu Lucia de Lamermoor, preacunoscuta operă lirică a lui Donizetti.

Rugăm pe cititori să nu ne ia în nume de rău că-i scutim de notița de rigoare despre viața melancolicului compozitor și despre circumstanțele în cari s-a produs și executat întâia oară această operă. S-au făcut de atâtea ori acele notițe de câte ori s-a dat la București Lucia, și de câte ori s-a dat Lucia la noi nu se mai poate număra: nu e cucoana de mahala, nu e ștrengar de uliță care să nu cunoască întreaga partițiepe de rost.

Și apoi, unde mai pui flașnetele! flașnetele, flagelul capitalei tânărului nostru regat. Sâmbătă seara, când mergeam la teatru, o flașnetă cânta de vale, la “Gambrinus”, aria finală, “Tu, che al ciel spiegcisti...”, foarte încet și tânguios. Uite, acum, când scriu aceste rânduri, în biuroul redacției noastre, casele Lempart pe bulevard — de aceea și zic unii confrați “foaia de bulevard” — pe onoarea mea! a început să cânte o flașnetă în curte — e tot cea de la berărie: “Tu, che al ciel...”

Dacă Nazarineanul ar propovedui cuvântul astăzi la București literatura biblică s-ar înavuți cu încă o fericire, a opta:

„Fericiți cei fuduli de urechi, că aceia n-aud flașnetele!”

Asta e partea grozavă a capodoperelor populare și ieftine! Mi-e rușine, dar trebuie să mărturisesc că pe mine multe capodopere de soiul Luciei, de

care sunt infectate toate răspântiile și toate clavirele din mahalale, mă vâră într-un fel de furnicătură de nervi foarte neplăcută — o senzație analoagă cu efectul ce ți-l produce dulceața de vișine după ce ai luat cu ea multă vreme hapurile lui Morizon.

Am dreptul, prin urmare, să crez că unul dintre cei mai mari șoviniști sâmbătă seara la Teatrul Național am fost eu. Daca Lucia era cântată de nu știu care Biscottina sau Biscottini din lume, nu mergeam. M-a apucat însă șovinismul pe dinainte și am înghițit-o românește de la inceput până la partea flașnetii; și mergea încet, domol de tot, așa că șovinismul meu a fost pus, probabil, la vreo zece minute de încercare în plus peste vremea cerută de tempo obligato al partiturii.

Dar nu face nimica, nu-mi pare rău: când e vorba de așa încercări naționale, fiecare e dator să se sacrifice — chiar Donizetti.

În condițiile în care s-a deschis stagiunea aceasta, este aproape peste putință cuiva, după părerea mea, să facă o critică teatrală amănunțită. În cinci seri am avut: o operă italiană, o tragedie englezească tradusă din franțuzește, după mai multe texte, cam în românește, o piesă-antichitate — cum ar zice elegantul Gionîn stilul lui tigheluit — și o operă bufă franțuzească...

E cea mai prodigioasă productivitate ce o poate da un teatru, cu atât mai prodigioasă cu cât toate patru producțiile acestea s-au bucurat de un succes nemaipomenit.

Patru succese nemaipomenite la București însemnează ceva !

Publicul nostru este, poate, cel mai cunoscător de pe continent. Nu știu cum se face, dar în orice seară mă pot prinde că de la galerie până la orchestră nu găsești un găgăuță măcar, unul singur, care să aplaude fără să priceapă, sau care să ia de bani buni cine știe ce speculă șarlatanească și grosolană a sentimentelor de patriotism și

naționalism în artă. Nu, nici un gagăuță: toți, de orice sex și de orice vârstă, au o educație artistică hiperrafinată, și nu pot plăti nerozește, oricât ar fi eticheta de națională, o marfă de contrabandă artistică.

Patru succese așa de miraculoase în patru genuri așa de deosebite! pas de te ține cu condeiul după ele! O cronică ușoară, mai mult niște notițe generale asupra vertiginosului avânt al teatrului nostru național — iată ce pot face eu deocamdată.

Înainte de deschiderea stagiunii, s-a făcut multă discuție despre opera și opereta română. Erau și aci, ca în orice discuție despre ceva ce are să fie, pesimiști și optimiști. Ba are să iasă rău, ba are să iasă bine, ba nu, ba da, și, discuția încălzindu-se, pe lângă celelalte și cele late, s-au zis și vorbe groase. De aci apoi s-au ivit supărări, cari s-au tradus mai la urmă prin faptul regretabil că Direcția teatrelor a refuzat gazetelor pesimiste locul la care aveau dreptul în Teatrul Național după datină și bună-cuviință.

Ce bine că noi am rămas în acea discuție neutri! noi avem bilet, și, fiindcă ținem mult la el și voim să-l păstrăm, promitem onor. direcții cea mai desăvârșită amabilitate.

S-a deschis, în sfârșit, stagiunea în necazul pesimiștilor, și încă d-a dreptul, fără încunjur, cu operă.

D-șoara Leria, deprinsă cu focul rampei, a început bătălia, și era peste putință, cu bravura d-sale artistică, să nu o câștige; cu atât mai bravă însă a fost d-șoara Leria cu cât comparșiicari o secundau erau cu toții recruți nedeprinși, cari intrau pentru întâia oară în foc.

Să facem vorbă puțină despre Lucia. Chestiunea întreprinderilor artistice de acest fel internațional este o chestiune curat economică: cât dai, atâta iei — scurtă socoteală. Adevărul acesta îl ilustrează foarte bine împrejurarea că baritonul Popovicieste în ajun de a intra la Opera imperială din Viena,

Teodorinieste la Barcelona sau mai știu eu unde, și Bîrseascaeste pensionară la Burgtheater.

O ilustrare mai picantă a celor ce zicem se va vedea în anecdota pe care o dăm aci la sfârșit.

În toată Europa este astăzi, în legătură cu criza economică, o mare criză de cântăreți de operă — amândouă din cauza Americii. Un confrate al meu, care se pricepe la economia politică, mă asigură că criza economică a Europei se datorește în mare parte cerealelor americane, care inundă piețele vechiului continent.

Eu nu mă pricep la economia politică, dar cum îmi explică de bine confratele meu relația între cerere și ofertă și între valoarea convențională și cea reală, înțeleg lucrul foarte bine. Atunci stabilesc eu teoria: America ne dă grâne și ne ia cântăreții.

Târgurile bogate, răsărite ca prin minune în câțiva ani pe nomolurile aurifere ale Lumii Nouă, au nevoie de petreceri de lux, și și le pot plăti mai bine decât noi.

Unde mai pui apoi efectele dezastroase ale umidității coastelor americane, care ruinează în scurt timp vocile italienilor, și frigurile galbene, care dau o mortalitate foarte însemnată printre cântăreții de importație europeană.

Pe un vapor cu destinație pentru Antile se îmbarcase odată un impressario cu o trupă de operă. În trupă era și un tenor care avea în contractul său anume stipulația că numai dânsul va cânta în operele de forță.

Vaporul pornește. Era o seară de basmu: luna plină și marea liniștită.Toata lumea se tolănea pe covertă.

Tenorul începe să cânte o cavatina. Numaidecât un alt tenor îi răspunde; apoi altul, apoi al treilea și încă unul: erau cinci tenori de forța. Imediat tenorul nostru exclusivist protesteaza:

— Signor impressario, d-ta ai convenit cu mine să fiu numai eu tenor în trupa d-tale, și d-ta mai ai

încă patru!

— Caro signor mio, răspunde impresariul, d-ta nu știi ce sunt frigurile galbene; întreabă-mă pe mine, să-ți spun. Anul trecut am avut pentru Havana patru tenori și am rămas fără nici unul; anul ăsta am luat cinci, ca să-mi rămâie unul și mie.

Închipuiască-și oricine puterea de concurență a Americei: pentru ca să capete unul, plătește cinci.

Astfel am ajuns noi, europenii, bătrâni iubitori de teatru liric, în așa hal încât nu ne-a mai rămas decât să înființăm pretutindeni opere italiane... naționale. Desigur că pe d. Rașianu n-are să ni-l dispute America . Cât e de mititel și de slăbuț delicatul nostru tenoraș, impresariul, care știe ce sunt frigurile galbene, nu l-ar lua în corabie.

Dar câte suveniri vesele din copilărie — răposatul Pio Motta, și el se lua la serios! — îmi deșteaptă mie arătarea nobilului lord Arthur Buclaw, ginere nenorocit, care cade în patul nupțial victima pumnalului Luciei, prea credincioasă amantului ei pentru a putea suferi pe un altul!

Nu e vorba, o domnișoară nu ar trebui să fie prea credincioasă unui altuia pentru a nu putea suferi o așa miniatură de ginere. Aceasta poate a fost chiar un truc admirabil al direcției teatrului de a întări efectul tragic al scenei de nebunie și a scuza mai bine crima nefericitei mirese.

Bietul nobilul lord Buclaw! el este ursit pesemne a nu ni se înfățișa nouă la București decât cu niște foarte iconomice dimensiuni: voce subțirică, talie și mai subțirică, o spadă foarte subțirică și niște pulpe și mai subțirele — prea foarte slăbuț: un fel de lord de post.

Ravenswood are și el cusururile lui: niște maniere prea de amploiatde la primărie; se cam lasă a fi smucit de Lucia pentru a înainta la rampă în momentele acute ale duetului; dar cel puțin e un băiat curățel, bine făcut, și picioarele i sunt mai

groase decât spada. Cântă și el cam fals, cam prea sus, dar asta s-ar putea scuza cu aceea că atunci orchestra cântă cam prea jos — și cel puțin cântă, nu fluieră ca nenorocitul său rival.

Cine s-ar duce în America dintre toți, știu eu — d-ra Leria. Cu minunatul său talent, cu maniera fină cu care interpretează până și cele mai mici fraze, și cât o prinde de bine a fi pe scenă, de mult s-ar fi și dus, dacă n-ar fi avut o sănătate cu deosebire debilă, care o osândește chiar la o inactivitate artistică, când nu poate cânta aici la noi, unde are îngrijirile și liniștea familiei.

În această slăbiciune fizică a simpaticei cantatrice găsim explicarea avantajului că posedăm pe scena noastră o așa de superioară artistă, avantaj de care ne felicităm cu caracteristica cruzime a egoismului omenesc.

Despre Hamlet și Fântâna Blanduziei s-au zis destule. Zilele trecute s-a dat chiar aci o critică amănunțită asupra executării tragediei lui Shakespeare.

Giroflé-Girofla — încă un succes.

Iulian este un om, un adevărat artist: el e comic nu numai pentru el, e comic pentru toți.

Murzuc pare că abuzează de cafea nu numai pentru a-și zugrăvi chipul de maur: glasul îi e foarte înecat și intonează grozav de alături.

Marasquin joacă pe găgăuță cu destulă sinceritate, și la falsete poate da mult înainte nobilului lord Buclaw — în once caz, e departe de a face o figură așa de tristă ca mititelul scoțian.

Doamna Danescu, deși bucurându-se de niște proporții foarte respectabile, cancaneazăcu destulă furie.

Cancanul a avut un succes monstru și e totdeuna bisat.

Giroflé, Pedro și Paquitta... nici pe aceste tinere debutante nu e, din nenorocire, primejdie să ni le răpească Lumea Nouă.

Dar ce e în lumea asta fără cuvânt și, prin

urmare, fără scuză? într-un oraș mic de provincie a venit odată un fel de papa Franchetti cu câțiva ragazzi, tutti assoluti, să dea un șir de reprezentații. Prima reprezentație: Il Trovatore, alt capodoperă care-mi face mie efectul dulceții de vișine.

La actul întâi, după canzona Trovatorului la cantonadă, publicul cheamă pe assolutul pe scenă și trage-i:

"Abbasso, fuori, buffone! Alla porta, canaglia"

Și fluierături, și huiduieli zguduitoare, o tempestăturbată.

Bietul Trovator se închină, mulțumește și iese. A doua seară iar așa, a treia seară iar. În sfârșit, a patra seară, în mijlocul unui zgomot infernal, Trovator își scoate casca, înaintează la rampă și face semn că vrea să vorbească. Tot publicul tace și ascultă, și el:

— Signore e signori, le zice, știți dumneavoastră câtă leafă am eu ca să vă cânt aici?

— Nu, nu! Cât? din toate părțile sălii.

— Am cinci sute de lei pe lună. Ei! nu cumva poftiți dumneavoastră să vă cânt pe cinci sute ca pentru zece mii? îmi pare rău! Apoi daca eram tenor bun, nu mai găseam eu să cânt în altă parte? Tocmai aici la dumneavoastră era să ajung?

Publicul a fost pe deplin pătruns de logica Trovatorului: din seara aceea s-a făcut pace, și tenorul a mers din reușită în reușită, ba încă la plecare i s-au făcut și ovațiuni.

În așteptarea unui al cincilea mare succes, Teatrul Național reia pe rând Lucia și Giroflé. Se anunță pentru curând sosirea trupei de balet, care să ne dea pantomime. Cel puțin aceia n-au să cânte.

Cronica teatrală

Un copil răsfățat, un Pepi sau un Toto, a trăit în sânul familiei până la o vârstă cam înaintată. Papa și maman i-au permis să bage mâna în bucate, să se strâmbe la lume, să se vâre în conversația oamenilor bătrâni, să ocărască și să înjure pe trecători; i-au zis că e admirabil, extraordinar, fenomenal de frumusețe și de spirit; l-au lăsat sa fie leneș și să arunce cartea în capul pedagogului; într-un cuvânt, papa și maman, dintr-o dragoste rău inspirată, i-au încurajat copilului toate neroziile.

Domnul Pepi al nostru a ajuns acum băiețel așa de mare, încât papa și maman trebuie să se despartă cu lacrămi de dânsul și să-l înfunde într-un pensionat. Junele nostru merge în institut cu acea zestre de rele năravuri, care a progresat, grație complezenței părinților lui simpli, până într-atât, încât a ajuns nesuferită pentru lumea străină.

La pensionat, numaidecât, domnul Pepi începe să capete observații, admoniții și în sfârșit pedepse, una mai aspră decât alta. Închipuiască-și oricine figura lunguiață și ochii rotunzi ce-i face băiatul când aude observația aceasta:

"Domnule Pepi, ceea ce faci d-ta nu se face: mergi la arest!"

Scurt.

D. Pepi se revoltă, țipă, plânge, se zvârcolește; dă din mîini și din picioare: un adevărat scandal!

Cum se poate, el, admirabilul, extraordinarul, fenomenalul, să capete observații! să fie pus la arest! Și seara, când merge acasă, face o reclamație plină de obidă lui papa și lui maman, că l-au certat la școală și că el nu vrea să mai meargă să învețe.

Dar o să-mi zică cineva: ce are a face istoria lui Pepi cu teatrul?

Iată ce are a face.

Istoria băiatului corupt de laude și aplaude este numai o parimie: junele cel imposibil, care se minunează și se revoltă grozav când i se face cumva o observare critică, este Teatrul Național. Ca și Pepi, teatrul nostru s-a deprins a nu citi

despre dânsul la gazetă decât: “Domnul X... admirabil! doamna Y... fenomenală! domnișoara Z... sublimă!”

Și astfel, când un om care pricepe lucrul cutează să rupă armonia acestor platitudini și sa zică de bună-credință: “Domnul X... fals; doamna Y... lipsită de talent; domnișoara Z... imposibilă”, ține-te: obidă, nervi și istericale!

Întrebăm: până când copilăriile astea à la Pepi cel fără viitor?

Noi, artiștii, scriitorii, cronicarii, publiciștii, suntem oare o familie în sânul căreia trebuie să ne tămâiem reciproc și mutual spre a face admirația unui public de gură-cască? Ar fi trist să fie așa.

Nu. Noi suntem o seamă de oameni pe cari dispozițiile noastre intelectuale și morale ne-au abătut de la o cale mai utilitară în viață și ne-au împins la niște cariere a căror răsplată completă nu poate sta decât în înalta satisfacție morală că, supunându-ne unei irezistibile vocațiuni, am muncit pentru cultura poporului nostru cu sinceră iubire de adevăr.

Și afară de aceste considerațiuni mai înalte — prea înalte poate pentru unele naturi deplasate în mișcarea artistică — să ne coborâm chiar pe terenul mai strâmt al personalității unui artist: nu au obosit încă domnii și doamnele de la teatru de eternele laude banale cu care îi încarcă zilnic gazetele noastre?

Cum adică? Noi, care ne pretindem că facem artă, literatură și știință, suntem, în mijlocul societății noastre, o conjurație, o conspirație, al cărei cuvânt de ordine ar fi nesinceritatea, neadevărul și tragerea pe sfoară a publicului profan, mai puțin deprins decât noi la judecata lucrurilor de artă?

Nu, nu poate fi astfel, și — oricât ne-ar părea de rău dacă aceasta ar produce oarecare nervozitate în anumite locuri — ne simțim datori a-i spune teatrului nostru adevărul și a-i arata cusururile ce

trebuie să și le îndrepte. Făcând aceasta, credem sincer că facem mai mult bine copilului rău nărăvit de răsfățuri decât i-au făcut aceia cari l-au încurajat în relele sale deprinderi. Și astfel, cât timp împrejurări materiale nu ne vor împiedeca de la împlinirea acestei datorii, o vom îndeplini-o după puterea noastră.

Știe cineva ce e teatrul, atunci trebuie să știe asemenea că: un artist necriticabil nu poate exista, o piesă fără cusururi nu se găsește până acuma, și o reprezentație teatrală absolut perfectă nici nu s-a văzut, nici se va vedea vreodată. Ei! nu e o copilărie să pretindem că aceste minunății nevăzute în toată lumea s-ar putea vedea la noi, în București?

Chestia în artă nu stă în atingerea absolutei perfecții, ci în o relativă lipsă de imperfecțiuni. Și tocmai aci stă rolul criticei: să semnaleze imperfecțiile și să recomande eliminarea lor, daca lucrul e cu putință.

Astfel, de ce e Manolescu mult mai bine în Hamlet decât în Ruy Blas? Pentru că în cel dintâi e mult mai puțin imperfect decât în cel d-al doilea. Și e mai ușor unui talent tânăr și sănătos să se apropie mai mult de perfecție într-un rol așa de bine făcut, cum este melancolicul și simpaticul prinț al Danemarcei — cu nehotărârea lui, cu desprețul lui pentru deșertăciunile omenești, cu filozofia lui și cu dorul acela, pe atât de nesecat pe cât e de neajutat de energie, de a răzbuna pe nobilul si nefericitul său tată — decât rolul lacheului blagomanși impertinent, debitând toată seara tirade piramidale, în care-și face reclama măreților sale calități de inimă.

Firește, pentru o natură înzestrată și încă nedeprinsă îndeajuns ca a lui Manolescu, e mai ușor a compune o figură shakespeariană plină de adevăr decât un rol sec și imposibil de fals, product tipic al unei școale literare pe care pentru teatru n-o mai poate scăpa de părăsire și uitare nici

chiar talentul retoric și frumusețile stilistice ale unui Victor Hugo sau Schiller.

Ceea ce zicem de Manolescu în Hamlet și Ruy Blas vom zice și de d-na Ar. Romanescu-Manolescu în Ofelia și Jeanne d'Arc.

Dar cum? cutezi să critici și pe Victor Hugo și pe Schiller? Da. în țara noastră, care e reputată ca foarte liberală și progresistă, poate că ne-a mai rămas să mai scuturăm jugul unui rest de fetișism și să cucerim încă o libertate foarte necesară culturii publice: libertatea judecății în materie intelectuală. S-a apucat odată să se știe că Victor Hugo și Schiller au fost mari poeți, s-a mântuit: daca vrei să-ți găsești beleaua, poftim de spune cuiva, și mai ales acelora ce n-au habar de scrierile acestor doi poeți, că Ruy Blas și Fecioara de la Orleans, cu toate admirabilele lor calități lirice, au ca bucăți dramatice o foarte contestată și slabă valoare.

Și cu toate acestea, daca ar fi să-mi stârnesc o revoltă tot așa de mare în cercurile noastre artistice ca și cu cronica mea trecută, cutez a-mi spune părerea.

Faptul cum că Victor Hugo și Schiller au fost mari gânditori, niște înalte talente artistice ca poeți lirici, nu împiedică de loc ca piesele lor teatrale să aibă, în loc de scene, niște conferențe, și, în loc de acțiune, numai o sarbădă concurență de tirade retorice. Aceste piese nu au în ele nici un tip, nici un caracter posibil și susținut; ele, de pe teatru, ca de pe o tribună, îndoapă publicul cu un optimism tendențios revoltător, arătându-i o galerie de păpuși — lipsite de atributele fatale ale vieții reale — toate bune, toate generoase și poetice, care toate vorbesc într-un lirism trandafiriu, insuportabil până la urma urmelor pentru publicul modern. Din piesele acestea se pot scoate acte întregi, și piesa rămâne tot piesă, și fiece act e aproape de sine stătător, ca și un organism de pe treapta zoologică din urmă, care, fragmentat în câte părți voiești, îți

dă tot atâtea vietăți de același fel.

Și cât sunt de grele de jucat, tocmai pentru că sunt false și indigeste !

Dar să mă opresc aci. Să critic eu pe Victor Hugo și pe Schiller! Cum se poate?

Să trec dar la lucruri mai vesele și mai puțin compromițătoare.

La Ruy Blas aveam în bancă lângă mine un vecin glumeț. Ruy Blas, ajuns prim-ministru, maltratează în o tiradă gigantică de 104 versuri pe miniștri, pe care-i surprinde certându-se ca bandiții, în gura mare, la consiliu în palat, în picioare, în lipsă de scaune, certându-se asupra împărțirii bunurilor Spaniei. Miniștrii — vreo cinsprezece, toți coriștii (pe atunci Spania avea cinsprezece departamente, se vede) — sunt foarte nespălați și rău îmbrăcați.

Vecinul meu din bancă îmi șoptește observația:

— Eu în locul lui Ruy Blas nu m-aș mira de loc că jefuiesc Spania; niște bieți zdrențuroși și nepieptănați ca ăștia cu greu pot rămâne, oameni de treabă!

Adevărul e că tot firul, poleielile și mătasea le luase onestul Ruy Blas, ca tot lacheul ajuns, și colegii din minister aveau aerul nici chiar de bandiți, ci de-a dreptul de cerșetori.

Regina din Ruy Blas are un vecinic surâs, grozav de dulce și de familiar, care contrastează într-un chip picant cu dignitatea cerută la curtea ei așa de rigidă. Tocmai această rigiditate ultracatolică o face pe rotunjoara Maria de Neubourg să exclame:

“De când sunt, de-un an, regină , mă sting...”

La acest strigăt de mâhnire al blondei și durduliei germane, vecinul meu din bancă îmi observă:

— De un an se stinge! închipuiește-ți ce proporții trebuie să fi avut acum un an!

Observarea trecătoare a vecinului meu are un important fond de adevăr, și anume acesta: artistul

dramatic este un executant instrumental, al cărui instrument este însăși ființa lui materială.

Un instrument poate fi minunat pentru o anume bucată, foarte nepotrivit pentru alta, absolut imposibil pentru o a treia.

Țipătul feroce de alarmă nu ni-l poate da clarineta guturăiată: ni-l dă trâmbița metalică cu glasul ei strălucitor și eroic. Dar pentru aceasta, cu accentele-i mai slabe, și melancolice și vesele, clarineta nu rămâne un instrument mai puțin prețios: când e vorba a ne da fraza idilică, pastorală, o trâmbiță ce se respectă trebuie să lase clarineta să-i treacă înainte.

Astfel, o artistă care se bucură de niște proporții relativ fericite este, prin chiar aceste avantaje demne de invidiat în viața privată, împiedicată de a ne reprezenta pe scenă personaje suferinde sau prea eterice. Tot asemenea, pe o damă cu proporții și linii mai delicate, micuță și agilă, nu o prinde de loc — cu atât mai puțin cu cât și-ar da mai multe sforțări — să joace pe o vitează amazonă.

Nepotriviri de acestea ne amintesc totdeauna concertele populare ale muzicelor militare dirijate de sergenți-majori, care fac furori la grădinile publice din provincie cu variațiile Carnavalului de Veneția executate pe trâmbiță. Pentru gură-cască din provincie lucrul face un efect amețitor; pentru cine are, însă, gustul câtuși de puțin dezvoltat, e o anomalie artistică intolerabilă.

Nu e foarte greu a arăta că e adevărat ceea ce spunem. E așa de plăcută apariția doamnei Ana Manolescuîn Casilda din Ruy Blas; e așa de gentilă și de convenabilă malițioasa spaniolă, încât ne rămâne dintr-o bucățică de rol o impresie mult mai vie decât din tot bagajul liric al eroinei din piesă. Asemenea și contele d'Onate, care n-are decât câteva replice, în raport cu colosalul hors-d'oeuvre Don Cesar de Bazan, căruia i se consacră un act întreg, al patrulea, tocmai când acțiunea ar trebui să se precipite.

Pentru ce? Pentru că instrumentele sunt potrivite, în acord, și se cântă bine pe ele.

Un alt exemplu, prin contrariu: Panu, în Jeanna d'Arc, apare în sfite grele, cu cârja arhiepiscopală, ca monseniorul de Reims . Deocamdată, publicul nu recunoaște sub venerabila barbă pe simpaticul comic: cum deschide însă eminența-sa gura, deși spune lucruri foarte catolice, toată sala izbucnește într-un acces de veselie nebiruită. Nu e vorba, între noi fie zis, și eminența-sa monseniorul de Reims prea seamănă cu popa Zăbavă.

Și, în fine, Manolescu, un începător, cu toate imperfecțiile lui, este preferabil în Hamlet lui Rossi, cu toată virtuozitatea acestuia. Rossi este un virtuoz ; el joacă pe Hamlet și pe Romeo cu o interpretare miraculoasă. Ce folos însă? E o cavatină de Rossini, cu ruladele, pichetateleși fioriturileei, executată exact și bine, dar... de un trombon.

Nu ! asta nu ne poate da o mulțumire artistică deplină; și de aceea preferim pe Manolescu.

Așa e, actorul este un instrument, al cărui instrumentist este înăuntru: spiritul, sufletul lui. Interiorul artistului—acolo stă chestiunea cea mare; pentru că, mai la urmă, orice corp sănătos și întreg ar fi un bun instrument pentru teatru; dar câte instrumente admirabile, în interiorul cărora doarme o brută, incapabilă de a înțelege oricât de pe departe ce minuni ar putea face cu el; — interiorul, cu înțelegerea și simțirea lui!

Despre Préville, vestitul comic și profesor francez, se povestește următoarele:

O elevă care voia să debuteze repeta dinaintea lui scena de jale a unei amante delăsatepentru o alta de amantu-i necredincios.

— Mai cald, domnișoară, mai cald! îi zicea mereu profesorul.

Fata, însă, nu ieșea din al ei. În sfârșit, Préville, plictisit, strigă:

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnișoară!

d-ta ești aici o amantă trădată și părăsită, fii mai caldă!... Ai dumneata amant?

— Da, domnule.

— Cum îl cheamă?

— Ernest.

— Îl iubești?

— O, da!

— Mult?

— O, da, foarte mult.

— Ei! ia presupune că te pomenești odată cu o nenorocire: Ernest, pe care-l iubești așa de mult, te lasă și fuge cu o prietină a d-tale; îți pierzi amantul pentru totdeuna: ce faci?

— Iau altul.

— Altul! strigă Préville deznădăjduit. Altul! Domnișoară, lasă-te de teatru și apucă-te de cusătorie!

Bună vorbă, dar să poftească s-o zică la teatrul nostru daca vrea să treacă numaidecât de dușman al instituțiilor noastre naționale.

Cum se poate să nu încurajezi începuturile noastre de cultură?! Dar, slavă Domnului! de la 1835 în fiece an — și e jumătate de veac la mijloc! — ce facem alta decât să încurajăm mereu la începuturi? N-ar fi odată vremea să isprăvim cu începuturile astea interminabile?

Însă mă pun contra unui curent aproape general. Tocmai; recunosc. Dar de când n-are cineva voie să gândească și să-și spună părerea daca n-o mai împărtășește și un altul? Se critică la noi tot, și profan și sacru, se critică aspru cei mai însemnați bărbați politici; din nenorocire, critica merge și mai departe; și teatrul să rămână sacrosanct, să n-aibă nimeni dreptul să vorbească de el fără să se închine? Ce absurdități sunt astea?

Și-apoi, daca n-am dreptate, ce-i pasă teatrului de ce zic eu? E o întreagă lume care, neavând pretenții de artă, n-are unde să se arate iarna ca saison decât la teatru. Părerile unei critice izolate n-are decât să le nesocotească acest teatru, care se

găsește într-un caz analog cu al birtașului din următoarea anecdotă:

Un prieten al meu, după o călătorie de o zi în căruță de poștă, ajunge seara zdruncinat și flămând într-un orășel de provincie. În orășel, un singur birt; intră și zice birtașului:

— Domnule, mi-e foame grozav; dă-mi ceva; ce ai?

— Stufat.

— Stufat! nu pot să sufăr; nu manânc stufat!

— Ba ai să mănânci, zice birtașul imperturbabil.

— Cum asta, să mănânc? Nu mănânc de loc, mă iartă!

Și iese trântind ușa . Caută alt birt, nu e; vreo cafenea, nu găsește. Se plimbă un sfert de ceas, două, trei; în sfârșit, biruit de oboseală și de foame, intră iar:

— Ei, daca n-ai altceva, dă-mi și stufat.

— Nu ți-am spus eu că o să mănânci? zice birtașul triumfător.

Note

1. În Convorbiri literare, 1885, 1 aprilie, p. 95, semnată cu inițiala C. În Opere, III, 1932, la Addenda, p.291.
2. În Voința națională, 1885, 8 octombrie, cu semnătura Luca. În Opere, V, 1938, p.265.
3. În Voința națională, 1885, 18 octombrie, cu semnătura Luca. În Opere, V, 1938, p.272.

Scrisoare

Domniilor-lor
Domnilor redactori ai ziarelor din Bucuresti
Iubite confrate,

De două luni de zile am înalta onoare de a fi numit director general al teatrelor în locul onor. d-lui C.I. Stăncescu, demisionat în urma unei inspecțiuni finanțiare, care a găsit casa teatrului într-o stare foarte neregulată.

Numirea mea a făcut obiectul multor comentarii, unele simpatice, altele ostile, în deosebite cercuri. Nu ar fi nimic de zis în această privință; fiecare e liber să judece un lucru așa cum îl taie capul și cum îl îndeamnă inima. Dar se întrebau unii: care sunt titlurile acestui om tânăr și de naștere obscură pentru a ocupa un loc pe care îl ocupaseră niște bărbați așa de venerabili și de nume ilustru, ca domnii Ion Ghica, Gr. C. Cantacuzino și C.I. Stăncescu? La această întrebare, care încă din când în când se mai face prin unele locuri, răspund:

Întîi: Având de mult — pe când a fi junimist nu era așa de neprimejdios lucru ca acuma — fericirea să fiu admis în societatea literară "Junimea", m-am făcut cunoscut în acest cerc ca un scriitor conștiincios și ca un foarte călduros amator de teatru și de muzică. Dacă mi-e permis a fi indiscret, în acest cerc, de aminteri cam dificil la gusturi, m-am bucurat totdeauna, și ca amator și ca cunoscător, de o oarecare deosebită stimă. În sânul acestei colonii literare, pierdută într-o vreme de nebulozitate politică din atenția publicului, am avut câteodată și cu producerile mele, și în schimbul de idei mici succese, a căror scumpă

amintire nu se va șterge niciodată din inima mea; căci acele succese, datorite, firește, mai mult bunei voințe a fruntașilor cercului decât talentului meu — care nu mă îndur a zice că nu era pentru ceva și el în aceasta — m-au încurajat a lupta multă vreme cu asprimea soartei și cu prigonirea oamenilor.

Al doilea: Eram un om care mai mult sau mai puțin treceam în fața publicului de autor dramatic — știți, iubite confrate, că eu, actualul director al teatrului, sunt autorul pieselor O noapte furtunoasă, Leonida față cu Reacțiunea, O scrisoare pierdută și D-ale Carnavalului — și încă un autor dramatic unic în țară... Nu vă speriați, iubite confrate, unic nu prin talent, ci prin altceva: eram și sunt unicul autor dramatic fluierat... Și ce fluierare!... Le auz încă... De atunci ocolesc stradele cu linii de tramways, de atunci am rămas cu un fel de antipatie de anarhist contra sergenților de oraș; semnalele lor mă aruncă într-o melancolie foarte neplăcută.

Suficiente sau nu aceste titluri ale mele, față cu titlurile literare și special teatrale ale onor. mei predecesori — am fost numit.

Îndată ce am venit la teatru director, am descoperit, afară de cele găsite de d. inspector financiar Constantinescu, niște greșeli de administrare, din care cea mai slabă s-ar numi patentă incapacitate, iar cele mai grave se numesc delapidare, abuz de încredere și furt.

Când un om însărcinat să mânuiască bani publici ia din acei bani și-i întrebuințează pentru nevoile sale particulare, se numește delapidator, când un om subtilizează o valoare ce i s-a încredințat și caută să nu dea seama de ea, se numește abuzator de încredere, si acela care își însușește dintr-o casă de fier o sumă a altcuiva anume se numește hoț. Nu e așa?

Cum se numește acum acela ce, fiind mai mare peste necredinciosul depozitar, îl îngăduie îndelungă vreme, ani întregi, să exercite aceste

industrii? Acela, mai-marele, se numește în mai multe feluri, după motivele diverse ale îngăduielii sale: daca cu știință, complice; daca din nebăgare de seamă, negligent; daca din încredere oarbă, prea din cale-afară naiv; daca din nepricepere, incapabil — în toate cazurile și dânsul e foarte vinovat.

Dar numai atâta am găsit eu la teatru?

Dar risipele? dar favorurile? dar incapacitatea profesională? dar trândăvia, disprețul datoriei, lipsa de disciplihă, de ordine și de autoritate, duse până la cea mai complectă anarhie?... Aș putea da interesante amănunte publicului friand de de-alde astea, dar i le rezerv pentru la vreme.

O să-mi ziceți însă că nu e frumos ce fac eu acuma, că nu e bine să mai acuz pe niște oameni deja osândiți și executați, că e de prisos să mai denunț și combat o sistemă deja răsturnată. Așa ar fi, daca acea sistemă n-ar găsi încă interesați care să o regrete și dacă acei executați s-ar astâmpăra și m-ar îngădui pe mine, care până acuma n-am făcut nici bine, nici rău, să încep măcar a face ceva. Să încep a lucra și apoi să mă critice, fie chiar nevolnicii și răufăcătorii; dar să-mi dea pace să încep. A critica și învinovăți chiar pe nedrept lucrarea cuiva, mai merge; dar a-l sfâșia când d-abia se pregătește a lucra, asta este culmea lipsei de spirit. Nedrept, bine! dar stupid... asta e rău!

Căci ia să vedem ce este această furtună contra mea, această goanăal cărei scop se vede cât de colo a fi să nu pot eu nici începe lucrul.

De la oameni din rândul publicului imparțial să vie aceasta? Nu e de crezut. Eu publicului nu pot îndeajuns să-i mulțumesc de cât m-a încurajat și de câte simpatii, poate prea calde în raport cu meritele mele reale, mi-a acordat ca autor dramatic, ca om de teatru adică.

Goana aceasta aci ia forma machinațiilorși zgomotelor surde, a bârfelilor triviale, a denunțărilor maloneste, a scrisorilor anonime pline de înjurături și de amenințări de atacuri cu mâna

armată; aci se traduce apoi în notițe de gazetă brodate cu împunsături nervoase, adesea puerile, în informații născocite și absurde, în injurii brutale chiar. De unde să fi pornind toată această campanie?

Eu am cuvinte să bănuiesc că ea vine de la aceia cari s-au dus, aliați, poate, cu aceia cari ar fi vrut să vie. La aceștia apoi se mai aliază poate și câteva persoane (din fericire puține la număr) cari, prin căderea sistemei vechi de dezordine și gheșeftărie — scuzați-mi acest termen, nu găsesc altul mai propriu — sunt puse în neputința de a-și mai realiza în teatru câștiguri nedrepte și arbitrare, sau a-și mai face micile capriții personale. Aceste persoane mă acuză cel puțin mai precis decât cei dântâi: bărbații spun că merg cu spiritul de stricteță la datorie și de ordine până la asprime; femeile — că nu sunt destul de politicos și de galant. E natural să li se pară astfel unor deprinși prea mult cu vechea sistemă. După dezordine — intrarea prea bruscă pe calea ordinii, după îndelungă anarhie — restabilirea autorității normale fac efect aspru, efect ce de aminteri îl face orice reacțiune în sensul bun al cuvântului; deocamdată cam doare, ce e drept, dar face pe urmă bine. Așa se întâmplă și cu copiii prea mult răsfățați acasă când dau de ordinea severă a școalei regulate.

Dar această stricteță mi-o impun și mie însumi, tocmai pentru ca să n-aibă nimeni încotro. Intru dimineața la opt ceasuri în teatru, lucrez în biurou până la 11; la 11 precise trec în sala probelor, unde dirijez cu regizorul, d. Gusty, repetiția până la 3 d.a. De la 3 până la 6 teatrul e închis, avem o pauză. La 6 precise, nici un minut mai târziu, sunt în sala probelor, unde lucrez cu cea mai amănunțită luare-aminte la pregătirea spectacolelor. Viu cel dântâi în teatru și ies cel din urmă, când s-a sfârșit repetiția de seară, la 10 ceasuri.

Oamenii de serviciu și artiștii pot să atesteze

despre aceasta.

Iată ca muncă materială.

Acuma, de priceput, ce să zic? Omul e om, și nu-mi vine a zice tocmai că nu mă pricep la a alege, ba la nevoie chiar a face o piesă de teatru, a o pune în scenă, a conduce personalul artistic...

Dar, în sfârșit, astea le va vedea publicul imparțial, se înțelege că vorbesc aci de publicul care plătește, nu de publicul care vine gratis la teatru. Acela va judeca la iarnă dacă am știut organiza aparatul, după cum acesta va funcționa.

Cu multă emoțiune, se înțelege, aștept judecata publică, dar nu tocmai lipsit de încredere.

Teatrul — oricât le-ar părea de rău unora de aceasta — se va deschide dar ca de obicei la 1 octomvrie. Nu suntem încă fixați cu care piesă vom începe; e probabil, însă, că vom începe ori cu Agaki Flutur, comedie în 3 acte de d. Alecsandri, rolul principal ținut de d. Anestin, sau cu Regele Lear, tragedie în 5 acte de Shakespeare, rolul principal d. I. Petrescu.

După acestea vor urma, pe rând: Manevrele de toamnă, Toți pentru unul și unulpentru toți, Politicalele, Adevăr, dar cu măsură, Trei pălării, Oaia rătăcită, Femeile noastre, comedii; Macbeth, Pascal Fargeau, Bastardul, Fiica d-lui Fabrițiu, tragedii și drame; poate și Visul unei nopți de vară, cu muzica lui Mendelssohn, redusă, se înțelege, într-un mod rațional la proporțiile mijloacelor noastre; iar mai târziu, pe lângă altele, și o comedie nouă de subscrisul, la care acuma chiar lucrez. Stagiunea se va închide ca de regulă între 1 aprilie și 1 mai.

Să nu uit a spune un lucru. E adevărat că — din cauze neatârnate de voința direcțiunii, și chiar nici de voința d-lor proprie — vreo doi-trei artiști buni ne lipsesc în anul acesta. La această regretabilă împrejurare, direcția a căutat să remedieze luând alți artiști de deosebite genuri, dar tot așa de cunoscuți ca buni, pe cari publicul dorea de mult

să-i vază pe scena Teatrului Național; e destul să pomenim de dd. Anestin și Hagiescu. Afară de asta, direcția a căutat sâ întrebuințeze mai bine ca în trecut niște talente marcante, ce până acuma stăteau cam prea ascunse în umbra rolelor de a doua mână. Astfel, în stagiunea aceasta, d. Petrescu – care a jucat anii trecuți așa de bine pe Macduff în Macbeth, pe Actorul în Hamlet, pe bătrânul Moor în Briganzii – va juca pe regele Lear, pe Fabriciu și pe Pascal Fargeau și alte prime roluri forți.

Cunoscătorii de teatru și în general publicul amator vor înțelege cât e de avantajoasă această sistemă de a da drumul tutolor talentelor să-și facă evoluția complectă.

Așadar, ne-am înțeles? N-aibă nimeni grije, și mai cu seamă cei ce nu o au sinceră, că teatrul nu va merge.

Un confrate al dv. mă înghimpa mai deunăzi cu o informație, în care spunea cum că s-ar putea prea bine ca teatrul nici să nu mai înceapă. Acesta nu o știa d-sa din proprie cercetare, nu; i-o spusese un amic al d-sale, care, zicea d-sa, este “un bărbat competinte”; cine o fi acel bărbat competinte nu putem nici măcar bănui, devreme ce, slavă Domnului! care dintre noi toți, cetățenii regatului, nu are “un amic” și nu este un “bărbat competinte”?

Această informație este – cum să zic mai bine? – o nerozie răutăcioasă sau o răutate neroadă? fiindcă cine inventează tendențios așa absurdități nu pot știi ce e mai mult – rău ori nerod. Oricum ar fi, însă, nerod ori rău, puțin importă dacă o dată amicul d-sale afirmă ca d-sa este un bărbat competinte. Pe acesta îndeosebi îl invităm, cu tot respectul ce se datorește unui “bărbat competinte” că d-sa a veni măcar la deschiderea și închiderea stagiunii noastre.

Sfârșesc.

M-am crezut dator să fac astă întâmpinare dintr-

o singură dată la tot ce s-a spus și șoptit pe socoteala teatrului și a mea. Nu am scăpat din gând pe nici unul dintre răuvoitorii mei; fiecare, sper, își va găsi aici șirul care-l privește; nu cred că vreunul să se poată îndoi că am făcut nepolitețea de a-l uita.

La orișice s-ar mai spune sau șopti de aici în colo, voi răspunde tocmai la primăvară, după închiderea stagiunii, căci acuma sunt prea ocupat cu afacerile teatrului, nu am vreme de pierdut cu polemice și cancanuri.

Dați-mi voie să vă mulțumesc, iubite confrate, de ospitalitatea grațioasă cu care mi-ați acordat acest loc în coloanele dv. și să vă strâng mâna cu toată stima.

I.L. Caragiale
Director general al Teatrului Național.
București, 1888, august 22

Teatrul Național

De vro câteva zile apar, în unele gazete din capitală, mici notițe despre cele ce se petrec la Teatrul Național; nu tocmai pe scenă, căci stagiunea e închisă, ci prin comitetul teatral și prin gândul direcțiunii. Altfel, daca ne-am găsi în plină activitate teatrală, poate că ziarele nu s-ar ocupa de lucru în sine, afacerea aceasta fiind mai serioasă, cerând mai multă bătaie de cap decât aruncarea pe hârtie a patru rânduri — iasă ce-o ieși.

Sunt, fără îndoială, doi-trei maniaci care urmăresc mersul teatrului nostru, atunci când se joacă pe scenă, cu multă dragoste și c-o Meosebită luare-aminte; zelul lor este însă fals înțeles, sau înadins luat în nume de rău; adesea, stăruința și patima ce depun în această urmărire sunt explicate și arătate, atât publicului, cât mai ales autorității de la Teatrul Național, ca o pornire răuvoitoare, ca o hotărâre d-a "mâhni degeaba pe bieții actori ș-a descuraja orice entuziasm (!) la cârma Teatrului nostru Național". Dar se uită un lucru: maniacii ăștia, o dată stagiunea închisă, nemaiavând nimic în fața lor de judecat, depun condeiul și așteaptă redeschiderea teatrului; iar în tot timpul "stagiunei moarte" au bunul-simț să lase lumea în pace, ca să-și pregătească aparatul în liniște și în toată libertatea; purtarea lor, desigur, este și dreaptă, și cuminte. Dimpotrivă, toți marii judecători din presa noastră, în materie de teatru, tac ca peștii opt luni, cât lustrule aprins, vin regulat la teatru, se folosesc de un plus de bilete, staluri și chiar loji, peste "obișnuita și cuvenita intrare personală", își fac micile treburi, își satisfac sentimentalismul lor pentru preotesele artei; la gazetă însă nimic, nici o vorbă, fie de laudă, fie de ocară, necum de judecată cinstită.

O dată stagiunea închisă, e altceva; marii judecători n-au nevoie să asculte cu luare-aminte ca să priceapă; scapă de obligațiunea d-a munci acasă, cu o carte în mână, ca să poată judeca mai luminat la rândul lor; și, dar, lucrul fiind foarte ușor, s-apucă de se ocupă de teatru, atunci când teatru în activitate nu mai este. Și despre ce vorbesc? cu ce se ocupă?

Răsfoiți gazetele de vro două săptămâni încoace:

"Aflăm că Direcțiunea teatrelor n-a angajat, pentru viitoarea stagiune, pe d. A., comic eminent și destul de cunoscut publicului. Foarte rău; pe această cale rău apucă actuala direcțiune."

În altă gazetă:

"Se vorbește că d-soara V. este în sfârșit intrată în bugetul stagiunii ce se apropie. Felicităm direcțiunea și pe membrii comitetului pentru această însemnată achizițiune. Hotărât, casa teatrului și amicii artei dramatice vor constata la anul înălțarea colosală a scenei noastre; iată o alegere nemerită, pe care ne facem o plăcere a o comunica cititorilor."

Încă una:

"S-a sfârșit! Ce credeau, oare, d-na R. și d-nul M.? Trebuia să li se taie odată tendințele de preponderanță și pretențiunile bănești ! Putem asigura că nu vor mai fi angajați estimp. Atât mai bine; teatrul nu numai că nu câștigă cu domnielelor, dar chiar pierde... sunt și alții, tot de aceeași valoare, dacă nu mai mare, și se mulțumesc cu situațiunea legală și cu partea regulată de societari. Așa, d-nul I. , d-nul N. etc."

Și de acest fel, zecimi de notițe intermitente, din care răsuflă orice-ați pofti, afară de iubirea de teatru și de interesul neinteresat pentru arta dramatică.

În alte părți, ziarele, în lipsă de piese noi, se ocupă, peste vară, de chestiunea teatrului dintr-un punct de vedere mai înalt, cuprind lucrul mai de

departe, merg până a-și răcori dorul de mai bine discutând teorii, precizând dorințe, întrevăzând mijloace de urcare pentru scena țării lor. La noi, marii judecători laudă pe d-ra Y., ca să facă plăcere d-lui X.; ocărăsc pe d. M. și pe d-na R., ca să facă pe gustul cutărui membru din comitet, ori d-lui director, supărați câteva minute; înalță la ceruri pe comicul A., deși toată iarna nu i-au dăruit două rânduri de meritată laudă, numai așa, ca să mai bată în cei de la teatru; s-amestecă în amănuntele bugetare, care privesc pe direcțiune, căci ea are răspunderea, ea va avea meritul, ea va căpăta biciuiala; se fac ecoul tuturor rivalităților, discuțiunilor și paraponelor actoricești; tipăresc orice cancan, orice dezbinare momentană între actor și autoritatea teatrală, merg până a destăinui cazuri regretabile, e drept, dar care privesc numai și numai disciplina și poliția internă a teatrului.

N-am nici o teamă să-mi aprind paie în cap cu marii noștri judecători de peste vară, și mai puțin încă mă tem că voi fi bănuit de gentilețe către actuala direcțiune; am dovezi la îndemână, cu care să arăt că toți la un loc nu iubesc teatrul cât îl iubesc eu, și singur, pe când toți tăceau, am lovit în orice vedeam rău, anume în timpul când actualul director era la "întâia domniei-sale domnie".

Ș-apoi vom vedea...

Decât îmi place să fiu cinstit când scriu; înțeleg severitatea, patima chiar; urăsc însă pe cel care face o nedreptate ori publică un neadevăr. Și nedrept este să ataci până nu vezi pe om la lucru, ca să-l judeci după rezultat. Și neadevăr este să pretinzi că un actor de frunte, oricât ți-ar fi de antipatic personal, nu e trebuincios teatrului, și că altul, de mai mică valoare, dar simpatic, e în stare să omoare scena prin lipsa lui.

O admirabilă lucrare literară

“Dacă nu ești faur, la ce-ți mânjești nasul cu cărbuni?” zice o vorbă populară; iar un autor modern, Carmen Sylva, zice: “La bêtise se met au premier rang pour être vue; l’intelligence se met en arrière pour voir”.

Onor. d. A. Pencovici, directorul Monitorului oficial, al Tipografiei statului și al Internelor, ține grozav de mult să-l vedem. Să vedeți cum: ne-o spune d-sa însuși.

Domnului A. Pencovici îi cere șeful de atelier text pentru Probarul nou al Tipografiei statului, și (cauzele mici produc adesea efecte mari) d. A. Pencovici se transformă deodată și devine dintr-un împiegat conștiințios un și mai conștiincios om de litere.

D-sa traduce pentru Probar: Carmen Sylva,Le Pensées d-une Reine.

Minunat Probar ! el va conține, peste probele de litere ale atelierului, o probă mai mult de talentele directorului.

Considerația superiorilor, stima inferiorilor, dragostea familiei, iubirea prietinilor, astea le-a avut totdeuna onor. d. A. Pencovici; dar astea sunt de ajuns pentru un împiegat; astea nu ajung omului de litere; lui îi trebuie admirația publică. Asta vrea acuma onor. d. A. Pencovici — voiește și vei putea! — o vrea și o are!

Oficiosul se folosește de ocazia Probarului și, vrând să-l vedem și pe dânsul ce poate în litere, ne face o dare de seamă despre lucrarea literară a directorului Oficialului.

Națonalul — după ce reproduce prefața în care se spune istoria cu Probarul, cum a devenit d. Pencovici om de litere, și câteva bucăți traduse față în față cu textul original francez — încheie:

“Avem o traducere admirabilă, cum rareori se poate vedea la scriitorii noștri...”

Să dăm și noi câteva probe din faimosul Probar, câteva mustre din admirabila traducere. Pentru a fi însă mai expeditivi, să întrebuințăm metoda lexicologică.

Iată:

Un être borné — omul cu mintea scurtă;

Timidité naturelle — frică;

Le jeûne — cină de post;

La bonne chère — prânz de dulce;

Assemblage — șir;

La bêtise — neghiobia;

En arrière — mai în dos;

Pensée — cuget;

Une femme du monde — o muiere căreia îi place lumea!

D.A.Pencovici rămâne dar un admirabil traducător, cum — mărturisim cu Naționalul — rareori se vede la noi, că, de! bat-o norocul de franțuzească, povestea coanii Chiriții, și copiii mici o vorbesc.

Dar unde admirabilul traducător e nu numai rar, dar și unic, este în prefață, în care explică cum i-a venit inspirația să facă admirabila traducere.

Acolo junele literat este în adevăr candid: admirabilul traducător nu vrea să facă câtuși de puțin răspunzător pe autorul original de traducție.

D-sa — închipuiți-vă — ar putea arunca răspunderea, în parte, dacă nu chiar în totul, asupra șefului de atelier, care i-a cerut text pentru Probar; la urma urmelor, acela ar fi de vină că d. director a devenit om de litere. D. director nici nu visa de literatură, și el vine și-i cere text pentru Probar!

Dar traducătorul nu vrea să arunce răspunderea traducerii sale asupra nimănui. Și asta este nobil, este mare, este frumos din partea d-sale!

Eu niciodată n-o să pot admira îndeajuns pe un admirabil traducător care știe și declară că un autor

și un șef de atelier nu sunt răspunzători de loc de admirabila sa traducție!

Știe carte băiatu lui Papuca!...

Națiunea ne dojenește că unul dintre colaboratorii noștri iscălește cu pseudonimul Falstaff și ne roagă, în folosul nostru, ca "dacă nu știm ce amintiri revarsă în spirit acest pseudonim, să cugetăm asupra acestui vers al lui Victor Hugo: Les Falstaff que l'argent fait parler ou fait taire, sau mai bine să deschidem cel mai ieftin dicționar, unde vom citi: Falstaff compagnon de debauche du roi d'Angleterre Henri V; Shakespeare en a fait le type de la débauche, du cynisme et de l'effronterie.

Pe românește: Falstaff — Cuconul F..."

Minunat băiatul lui Papuca!... Lui amintirile i se revarsă în spirit; el știe versuri de Victor Hugo și are și cel mai ieftin dicționar.

Tot așa de procopsit era și băiatul lui Nastratin Hogia. Când s-a întors acasă din străinătăți, a cerut lui tată-său să-i deie o odaie pe seamă, unde să-și așeze biblioteca și să studieze ziua și noaptea. Tatăl, foarte mulțumit că are așa fecior, i-a făcut pe plac.

Seara, după ce și-a așezat cărțile frumos, s-a pus băiatul în pat, cu lumânarea alături, pe măsuță, să citească, ca orice tânăr studios. Dar, ridicând o dată ochii în sus, ca să reflecteze mai adânc, ca să-și reverse în spirit cine știe ce amintire, ce să vază!...

O bârnă din tavan era mânjită... de o vacă, ori de un bou, ori de o mânzată, ori de un vițel!... în sfârșit, vârsta și sexul dobitocuiui care comisese acea pată nu erau sigure; dar acestea puțin importau tânărului savant, destul că pata era fără doar și poate — după toată analiza și la ochi, și la nas — pricinuită de un patruped, un patruped neapărat ierbivor și un patruped ierbivor anume din speța bovină.

“Aceasta este (gândi junele, izbit de ciudățenia fenomenului) ori o paradoxală minune, ori o minunată paradoxă!... Cum să umble boul, vaca, vițelul, ori mânzata pe tavan?... S-ar putea?... Să cercetăm dicționarul!”

Și se pune băiatul pe răsfoială: o noapte întreagă consultă dicționarul favorit, citește, scrie, calculează, își sparge capul cu meditația, își revarsă în spirit toate amintirile, și geaba! Până la ziuă nu ajunge să dezlege problema: cum poate să umble spața bovină pe tavan ca mușteleș?

A doua zi, fericita lui mamă, văzându-l obosit de atâta luptă cu dicționarul și aflând ce problemă îl chinuise toată noaptea, îi explică procopsitului tot misterul, și adică: când se făceau casele, bârnele erau trântite în ogradă; un bou al unui cărăuș, care aducea materiale, a comis o mânjitură pe o bârnă; lemnul, fiind uscat, a supt între firele lui zeama nevinovatei greșeli a dobitocului, astfel că bârna a rămas pătată, și așa pătată au pus-o dulgherii la tavan.

Tot așa și băiatului de la Națiunea îi trebuie o explicație în privința lui Falstaff, care îi revarsă în spirit amintiri — o explicație ce nu se află în dicționarul d-niei-sale.

Iată-o, pentru că-i trebuie:

Între anii 1377 și 1459 — adică pe timpul domniilor celor trei Enrici, al IV[-lea], al V[-lea] și al VI[-lea] — a trăit “faimosul căpitan sir John Falstaff”, de fericită și ilustră memorie. Acest sir John Falstaff a făcut minuni de bărbăție în războaiele de invazie ale englejilor în Franța. El era foarte bogat: stăpânea imense domenii și averi strânse foarte însemnate, datorită gratitudinii și munificenții suveranilor săi.

Spre adânci bătrânețe, obosit de atâtea măreție isprăvi, nobilul sir John Falstaff se retrase la Caister Castle, locul său natal, unde și muri în vârstă de 91 ani, onorat de cei mari, binecuvântat de cei mici, admirat de toată lumea.

Cronicarii povestesc pe larg despre isprăvile și înaltele merite ale mărinimosului erou. Din partene, credem că ajunge această scurtă notiță; nu avem loc aci să-i facem biografia; destul să arătăm că sir John Falstaff este și va rămîne una din cele mai nobile, cele mai strălucite și mai neuitate figuri ale istoriei Engliterii.

Viteaz, onest, devotat regilor săi și neamului său; căpitan vestit în războaie, iscusit diplomat în timp de pace; om înzestrat cu un spirit tot atât de înalt pe cât îi era inima de bună și de bărbată — astfel a fost sir John Falstaff, încât despre dânsul se putea spune cum spune Shakespeare, prin gura biruitorului de la Philippi, despre tribunul Brutus: "Natura amestecase așa de bine într-însul elementele, că putea zice cu mândrie: Iacă-vă un bărbat!"

Însă...

Minunatul, strălucitul, faimosul sir John Falstaff a avut și el un cusur. Așa e soarta noastră, a muritorilor — mari ca și mici! Da, și sir John Falstaff are un cusur, și încă ce cusur! mic în sine, dar enorm, incalculabil în urmări! — un cusur care-l face să-și piarză toate calitățile, un cusur care-i nimicește cu desăvârșire memoria... Și iată grozavul cusur: sir John Falstaff nu e trecut în cel mai ieftin dicționar! De aceea băiatul procopsit al lui Papuca stă ca colegul său, Nastratin-fiul, cu ochii în tavan și nu i se revarsă în spirit altă amintire decât a berbantului de Falstaff din Suratele vesele de la Windsor, pentru că acesta a avut norocul ca dicționarul cel mai ieftin să nu-l treacă cu vederea.

Dar acest din urmă Falstaff merită și el o mențiune mai de preț decât aceea din dicționarul băiatului.

Se zice cu multă stăruință că Shakespeare numise, mai întâi pe acest erou caraghios sir John Oldcastle; dar din familia Oldcastle existau pe vremea Elisabetei urmași; aceștia au silit pe poet

să schimbe numele tipului. Astfel, mentorul de chefuri al junelui Enric s-a numit sir John Falstaff.

Această omonimie s-a părut ireverențioasă, și admiratorii marelui căpitan, răposat, au relevat-o îndată. Shakespeare a întâmpinat însă că nu avusese câtuși de puțin vreo intenție de ireverența față cu memoria ilustrului sir John, dar că numele îi sunase frumos și el l-a găsit foarte teatral.

Poate, credem noi, poetul voia să tragă de aci chiar un efect artistic. E mai comic parcă un așa berbant când poartă un nume ce amintește atâtea mari virtuți, pe care el, tipul opus și grotesc, tocmai nu le are. Închipuiți-vă într-o comedie modernă la noi un tip de bețivan bătăuș de alegeri, care s-ar numi pompos Mihai Viteazul!

Despre acest Falstaff al lui Shakespeare, un mare critic francez, Philarète Charles, zice:

"În privința spiritului, Falstaff este un om inimitabil. Ca și Figaro, el găsește la toate răspuns. Să-l amenințe o primejdie, să-l tulbure cineva de la traiul cel bun, de la plăcerile sau speranțele lui, o glumă vie, dictată de prezența de spirit cea mai sigură de ea însăși, parează îndată lovitura îndreptată contra bătrânului epicurian. El se învăluiește în spirit și în glume, ca ariciul în ghimpii săi."

Falstaff al lui Shakespeare este dar Sancho Pança al lui Cervantes, Panurge al lui Rabelais, Sganarelle al lui Molière, Nastratin al orientalilor, Păcală al românilor.

Nuanțe specifice deosibesc, în adevăr, între ele aceste tipuri; fondul lor, însă, rămâne același. E aceeași plantă răsădită în deosibite pământuri și sub deosibite ceruri: e vecinicul tip al omului stricat prin iubirea bunului vieții, dar om cu judecata sănătoasă: grotesc și fin, batjocoritor și batjocorit, cinic și moral, naiv și înțepător, păcălici și păcălit, totdeauna însă om de un adânc bun-simț, niciodată zevzec, niciodată cu ochii în tavan, niciodată cercetător de dicționare foarte ieftine.

Dar să încheiăm.

Despre notițele de mai sus n-avem decât o povață de dat băiatului de la Națiunea: cu dicționarul cel mai ieftin nu merge totdeauna; trebuie să roage pe Papuca să-i cumpere unul mai scump.

Nastratin

P.-S. A propos de cel mai ieftin dicționar, este o bună glumă nemțească.

Într-un dicționar de așa fel se citește:

„B e e t h o v e n — compositeur de musique allemand; il a écrit pour le piano quelques petits morceaux très estimés par ses amis.”

Scandal

Ni se spune — dăm însă știrea sub toată rezerva — că în curând va apărea un ziar umoristic intitulat Scandalul. Un confrate din capitala, anunțând apariținea Scandalului, zice că la viitorul organ va colabora penele cele mai bine reputate.

Din parte-ne putem adăoga că, în cazul când aceste pene va fi în adevăr bine reputate și când redactorii va avea stăruință, este multe probabilități ca Scandalul să fie mai bun decât toate ziarile umoristice câte a fostără pân-acum. În tot cazul, va fi niște scandaluri gramaticale cum nu mai este altele.

Muzica

Conservatorul nostru de muzică și declamațiune, școala care adat atâția iluștri artiști în așa scurt timp, devine din ce în ce mai complet: i s-a înființat, în fine, o clasă de harpă.

Harpa sau harfa, după cum spune profesorul de istoria universală a muzicii al Conservatorului, este un instrument foarte vechi, de origină africană. Cuvintul harpă sau harfă vine de la harfonistă — artistă care cântă cu harfa.

Harpa este instrumentul cel mai principal în orchestră. Afară de foarte rare excepții, în toate bucățile de deosebite genuri, mai ales în cele clasice, harpa nu are în tot timpul nici o pauză, absolut nici una: ea sună mereu, fără o clipă de întrerupere. E un instrument mai mult decât important, este indispensabil. Pentru aceea, harfonistele sunt atât de rare și așa de scump plătite. Unei orchestre pot, de exemplu, să-i lipsească vioara, viola, violoncelul, contrabasul, flautul, oboiul, clarineta, fagotul, însă nu se poate, nu trebuie să-i lipsească harpa.

De aceea publicul a și constatat că până acum nu avem o orchestră: vioara primă — fals, armonia — cu un sfert de ton mai jos decât quartetul, intrări mancate, pauze sonore, cadențe răsturnate, părțile obligato — absente... Și se știe, cu toate acestea, cât de superioară e calitatea instrumentelor din orchestra noastră: ele n-au niciodată nevoie să fie acordate. Ce era?... Ce lipsea?... Lipsea harpa.

Harpa e sufletul orchestrei! O avem acuma, să ne felicităm! și să sperăm că onor. guvern conservator se va grăbi să umple îndată un alt gol de care sufere muzica în regatul nostru.

Trebuie înființată clasa de toba mare, apoi cea de tipsii și în fine cea de triangul.

Toba mare mai ales! Daca harpa este sufletul orchestrei, toba mare este inima, iar triangulul și capacele — spiritul.

Ceea ce e harpa între instrumentele de coardă este toba mare între instrumentele suflătoare. Dacă cea dântâi este superioară prin arpegie, cea d-a doua o întrece în tril: or, zicem tril, zicem arpegie, am zis totul, am zis: muzica.

Autoritățile cele mai necontestate în materie, Ziehrer, Schrammel, Zeller, și emulii lor până la un punct oarecare, cum Gluck, Beethoven, Chopin, au înțeles rolul important al tobei mari și efectele prodigioase ce se pot obține cu o frecuentă întrabuințare a acestui instrument de perfecție.

Este adevărat că o tobă mare bună costă foarte mult și e foarte greu de acordat. E un instrument de o sensibilitate extremă: o schimbare cât de ușoară de temperatură îl face să răgușească, așa că trebuie ținut în vată și totdeauna la o temperatură egală și la aer uscat.

Sunt instrumente de acestea cari costă sume fabuloase, mai ales cele fabricate de celebrul Stradivarius. Dintre acestea sunt numai patru exemplare astăzi în Europa... și unul încă este dubios.

Primul îl are țarul Rusiei; gloriosul monarh cântă pe el în momentele-i pierdute și cu oarecare virtuozitate. Al doilea (cel dubios) se află la “Universal Panopticum” din Prater la Viena, care-n vacanță face turnèleîn Orient; acolo el cântă acompaniat de o harmoniflûte. Al treilea se află în “ British Museum ” și nu cântă decât la deschiderea Parlamentului, la instalarea Lordului Maior și la căsătoria unui membru al familiei regale britanice. Astfel, anul acesta a cântat la Sigmaringen. Acestuia îi lipsește ciocanul original, și se știe că ciocanul este pentru toba mare ce [e] arcușul pentru vioară. În fine, al patrulea se află la noi, în București: da, toba mare din capitala regatului român este un adevărat Stradivarius.

Ceea ce e ciudat e că nu se știe hotărât cine este adevăratul proprietar al nobilului instrument: Teatrul Național, Conservatorul sau domnul Mihalache, care cântă pe el cu o virtuozitate nec plus ultra?... Trilul eroic ce d. Mihalache obține pe acest instrument este fără contestare o culme; orice vorbe ar fi de prisos în această privință: trebuie să meargă cineva să-l audă ca să vază ce va să zică un tril eroic.

Așadar, o clasă de toba mare ni se împune imediat, cu atât mai mult cu cât românii sunt poporul cel mai muzical din Europa. Clasa aceasta are să fie foarte frecuentată și ar trebui să se prevază în bugetul viitor 20—30 de burse ale statului pentru aceasta.

Dar credem că e destul pentru astăzi. Într-un număr viitor vom vorbi despre necesitatea înființării claselor speciale de triangul și de tipsii.

Ateneul Român

Joi seara, doctorul Urechia a ținut la Ateneul nou conferința sa despre Elementele de succes în o conferință publică.

Doctorul Urechia este amicul nostru; nu putem, prin urmare, decât să-i facem multe laude. Ne mărginim azi a rezuma spirituala sa conferință, care se va publica de aminteri în curând.

Elementele de succes: măgulirea tuturor ideilor și formulelor populare, pe care oricine le aplaudă automatic, sau prin imitație, precum: tinerimea română, economia română, femeia română, țăranul român, muncitorul român, regatul român șcl., șcl., șcl. — în genere fraza goala, declamația șarlatanească, lătrătura patriotică, națională, română — cu un cuvânt, moftul, iată elementul de succes al celor mai multe conferențe.

Publicul a fost subțire adus de tactul conferențiarului să confirme teoria lui: publicul a aplaudat, ca serios spuse, câteva mostre de declamare ateneistă făcute într-adins pentru ilustrarea teoriei și denunțate imediat de conferențiar după smulgerea aplauzelor inevitabile.

Suntem fericiți să vedem că se poate câteodată — din nefericire, prea rar — să se spună și de pe tribuna Ateneului niște adevăruri, cari de atâta vreme se tac în această fericită România!

Concurs și premiuri academice

Academia Română și-a împărțit premiile: pe cel mare, de 12.000 lei. l-a pus la păstrare, negăsind pe nici un concurent vrednic pentru a-l obține; pe cel de 5.000 lei l-a acordat amicului nostru B. Delavrancea pentru Paraziții. Un spirit sucit, puțin în curent cu cele literare, a zis cu această ocazie: "Iar Paraziții? parcă era vorba să nu se mai premieze academicienii între dânșii!"

Cu aceeași ocazie ne-a picat și nouă, celor de la Moftul român, dintr-o sorginte pur academică, o donațiune de 250 lei; cum? vom lămuri aceasta mai târziu.

Mărturisim că cea dântâi idee ce ne-a venit a fost să împărțim frumușel această sumă între directorul și redactorul nostru— au mai făcut și alți moftangii români așa ceva, și nu s-a mai prăpădit lumea.

Ne-am gândit însă că aceasta ar fi un abuz rușinos și ne-am întrebat: cum se pot întrebuința acești 250 lei mai nemerit, așa ca să răspundem cinstit și frumos la intenția generosului donator? Ne-am gândit, am cumpănit și am hotărât:

Moftul român publică prin aceasta următorul concurs:

Pentru cel mai bun elogiu adus Academiei Române — 120 lei.

Pentru cea mai bună satiră în versuri contra Academiei Române - 100 lei.

Pentru cel mai bun epigram [sic] în contra Academiei Române — 20 lei.

Pentru cel mai bun cuatren simpatic adresat ilustrului corp — 10 lei.

Plus pentru fiecare un abonament permanent la foaia noastră și titlul onorific de membru corespondent al redacției Moftului român.

Concurenții vor înainta operele lor la redacția noastră, strada Caragheorghevici 14, în plic sigilat, purtând fiecare un mofto, până cel mai târziu luni, 5 aprilie 1893 seara. Comisia examinatoare va fi compusă din trei literați, un doctor și doi membri ai Academiei, unul corespondent și altul activ — cât poate fi de activ un membru al Academiei. Rezultatul concursului va fi publicat în numărul de la 8 sau 11 aprilie. Autorul premiat, daca va voi, își va declara numele în urmă. Premiul va fi plătit îndată, înainte chiar de publicarea operii premiate.

Și acum, la lucru, fii ai muzelor române — premiul nu-i mare, dar nici gloria nu-i mică!

Un mare sculptor român

Care român, din clasele culte cel puțin, n-a cunoscut figura simpatică și-n adevăr remarcabilă a lui Dumitru Brătianu? Totdeauna foarte corect, foarte inimos, deși cam exagerat, cam prea vizionar și afectând atât în scris, cât și-n vorbă un stil cam prea apocaliptic, ca să nu zicem bombast, Dumitru Brătianu a fost un patriot mare, un revoluționar îndrăzneț și convins, un bărbat de stat dibaci, un orator și un publicist entuziast: e, în sfârșit, o figură cu care se poate făli o generație întreagă.

Iată ce știam cu toții până astăzi despre Dumitru Brătianu. Dar oamenii mari au în genere niște deprinderi ciudate. Ei, în afară de ocupațiunile lor, de sfera lor de activitate publică, se ocupă, în momentelelor pierdute, cu câte o lucrare de predilecție; în genere, artele sunt, acelea cari fac pe oamenii mari să-și uite de preocupările ce le dă misiunea lor publică. Frederic cel Mare cânta cu flautul și făcea versuri; Carol Quintu făcea ceasornice; Goethe — pictură, Dumitru Brătianu făcea sculptură.

Există în capitala vechei republici de Prahova, în cetatea clasică a Ploieștilor, pe Piața Unirii, o operă de artă de o necontestată valoare: este un dar splendid pe care și l-au făcut ploieștenii într-un moment de admirațiune si de respect pentru propriul lor patriotism și curaj civic — este statua Libertății. De câte ori trec prin urbea Ploieștilor mă abat totdeuna în Piața Unirii, să văz acel faimos bronz verde ca spanacul.. L-am admirat de multe ori, și niciodată n-am putut afla cine-i este autorul: care artist, care emul al lui Michel-Angelo a produs această capodoperă?

În sfârșit, am aflat, grație eminentului nostru

confrate din Ploiești , Democratul.

Un articol în care face apologia virtuților civice ale bărbatului de stat, îndemnând pe cetățeni a-și întări caracterele față cu amenințările "reacționarilor de la 48, ce se scoală ca din mormânt și vor să se puie la locul de la care au fost resturnați", Democratul îl încheie astfel:

„Miercuri, la 9 curent, este prima aniversară a doliului pentru pierderea lui Dumitru Brătianu, autorul statuiei ce ploieștenii au în Piața Unirii."

Înțelege bine oricine că după atâta ș-atâta bravură de stil, redactorul Democratului ar merita să aibă măcar un bust în piața de-alături, unde se vinde spanac.

„Balade și idile” de George Coșbuc

Pe câmpul vast al publicisticii române, pe care crește atâta spanac des și abundent, a apărut, în sfârșit, zilele acestea și un copac, și e așa de mândru și așa de puternic, că mii și mii de recolte de buruieni se vor perinda, și el va sta tot mereu în picioare, tot mai sănătos și mai trainic, înfruntând gustul actual și vremea cu schimbările ei capricioase, și făcând din ce în ce mai mult fala limbii noastre românești — un volum de Balade și idile de George Coșbuc, editura librării [sic] Socec și Comp.

Până să ne facem datoria pe deplin în privința acestei apariții de cel mai mare preț, credem de ajuns, spre a atrage asupră-i atenția cititorilor noștri inteligenți, a reproduce câteva bucăți din această încântătoare carte. Fără vorbă multă, să începem:

Unde-i apa mai adâncă,
Nu ridică haina lor –
Nu-i frumos ca să-și arate
Pulpa golului picior,
Și-apoi sunt și plopi pe maluri
Și ei văd și spun ușor.
Îndemnate de rușine,
Ele lasă mult mai bine
Să se ude haina lor.
Unde-i mai puțină apă,
Își ridică haina sus –
Ah! și sunt flăcăi pe maluri!
Sunt, dar cine i-a adus?
Să privească-ntr-altă parte!
Și de văd, ce-au ei de spus?

Decât hainele-nmuiate
Tot mai bine e s-arate,
Gol piciorul cât de sus.
Oamenii mă-nvinuiesc,
Că sunt tânăr și iubesc –
Tu mi-ai zis să viu la moară
Pe-nserat, să te-ntâlnesc,
Dar la moară dau de prieteni,
Și de prieteni mă feresc.
Te-am văzut și ieri pe stradă,
M-am temut să te opresc,
Că de mama mi-e rușine
Și de tine mă sfiesc.
Mi-e necaz pe toată lumea
Și mi-e ciudă că trăiesc;
Te-aș lăsa și mi-e cu jale,
Te-aș iubi și nu-ndrăznesc!
Popa Toader din scripturi,
Dă lui Mitru-nvățături:
„Mitre, știi ce spune psaltul?
Să nu faci în viața ta
Ceea ce te-ar supăra
De ți-ar face-o altul!“
Mitru stă și stă gândind,
De el multe nu se prind:
„Dar mai știu eu, cum e asta!
Altul, de! zici înțelept,
D-apoi eu? Să n-am eu dreptul
Să-mi sărut nevasta?“
Ah, cât ești de frumoasă, doamnă,
Când stăm de vorbă amândoi,
Dar mai ales când spui, blazată,
Că viața asta e noroi.
Mi-arăți briliantata mână
Și obositul cap ți-l pleci –
Ești întruparea frumuseții
Visată de poeții greci.
Tu mă omori cu ochii nobili!
Răceala ta m-a fermecat!
La foșnetul cel cald al rochii

Dintr-un copil mă simt bărbat!
Și-atunci când râzi aristocratic
Cu vecinicul tău mon-ami,
Ah! nu-nțelegi, sublimă doamnă,
Cu ce plaisir te-aș pălmui!
Șchiop! Dar și eu am să mor:
De ce să mă supăr oare,
Dacă n-am două picioare?
Pot muri și c-un picior.
Locul meu e hotărât:
Iadul! nu-mi ajută ruga –
Iar spre iad, ori mergi cu fuga,
Ori mergi șchiop, e tot atât!
Și-ntre șchiopi găsești eroi:
Când e vorba de băute,
Mergeți voi oricât de iute,
Șchiopul merge-n pas cu voi!
Ei veseli repetau cântarea
Ciocnind paharele în cor –
Eu mi-am lăsat pe mână capul
Și n-auzeam cântarea lor...
Departe-n văi e o căscioară
Cu prispa netedă de lut,
Și mama coase, și-a ei lacrimi
Stau umede pe ce-a cusut.

Memorii din timpul războiului

Acesta este titlul unei cărțisincere în care sergentul Ștefan Georgescu povestește prin câte a trecut el, ca voluntar, în războiul pentru independență. Cartea este scrisă într-un stil natural, absolut lipsit de pretenție și de artificialitate falsă, o carte care merită citită de oricine, și mai ales de amatorii de scrieri clare și născute, iar nu făcute. Are pagine pline de entuziasm neforțat și de umor în adevăr românesc. Sunt cu deosebire prețioase descrierile despre viața soldaților în timpul războiului. În mijlocul ploii de gloanțe, de obuze și șrapnele, oamenii ni s-ar părea noă, profanilor, că trebuie să fie foarte posomorâți; reiese din memoriile bravului ex-sergent, care a scăpat "numai" cu pieptul zdrobit, cu câteva coaste scurtate și cu un braț găurit, că veselia este tovarășa nedespărțită a soldatului român în campanie. Următoarea anecdotă, între altele, e bună dovadă despre aceasta. Iată, în focul războiului, cum petreceau bravii noștri.

Grămătici și măscărici

Boierii noștrii odinioară, afară de rare excepțiuni, nu se prea dedeau la învățătură de carte. Pentru aceea, aveau în genere nevoie de grămătici, copii, mai mult sau mai puțin deștepți, ieșiți din rândurile mojicimii și procopsiți cu carte și condei la umbra mănăstirilor grecești.

Slujba grămăticilor era să ție socotelile curții boierești, să scrie zapisele, corespondența și jelbile boierului către divan și la domnie. Un bun grămătic era mâna dreaptă a boierului, mai cu seamă la cele politicești.

Afară de grămătic, însă, orice boier care se respectă mai avea încă un alt slujbaș intelectual, tot atât de neapărat unei curți boierești cu întinse relații sociale. Pe atunci, când nu se pomenea de viață publică și când elita socială și high-life se numea protipendadă, boierul, în loc de Capșa și de Bar, avea sindrofie și chefuri acasă, numa-nișlicel și-n meși; în loc de Hugo, avea un taraf de lăutari și un măscărici.

Slujba acestuia era să spuie caraghioslâcuri la chef, să păcălească pe musafiri și chiar pe stăpânu-său și să spună pe grecește cocoanelor ceea ce damele aud azi pe franțuzește la Hugo.

Dar în afară de această îndatorire artistică, măscăricii, recrutați mai totdeauna dintre robi, pe lângă că mai făceau boierului și servicii intime la împrejurări sentimentale, aveau și o sarcină politico-socială.

Când boierul avea necaz pe cineva, când era mahmur din cine știe ce pricină, când era scârbit până în suflet că l-a scos vodă de la ipolipsis, atunci punea pe măscărici la poarta curții să pândească pe rival sau pe prietenii ori simpaticii acestuia, să le dea cu huideo, să le arunce murdării

și să-i înjure năstrușnic.

Boierul ședea cu ciubucul în pridvor și striga: “Hahaha! înjură-l, mă! înjură-l bine, mă!”

S-a dus acea epocă patriarhală; s-a dus epoca de aur și de lapte dulce; astăzi avem epoca de hârtie și de cerneală violentă.

Boierii de atunci erau naivi; cei de astăzi sunt adânci; aceia erau grosolani, din topor; aceștia sunt cilibii și subțiri.

S-au dus grămăticii cu călimările-n brâu și cu pana de gâscă la ureche; astăzi ies din rândurile poporului tineri culți și independenți, proletari intelectuali, cu carte și condei si mai ales cu principii.

Aceștia nu mai scriu jelbi la divan și la domnie; dumnealor fac articole politice în privința prerogativelor coroanii și asupra tacticei de opoziție în urma evenimentelor de la 3 octombre—dată fatală pentru bazele regimului parlamentar.

Se-nțelege că, precum jalba scrisa de grămătic o iscălea odinioară, cu pecetea de la inel, boierul de bună credință, lumea schimbându-și numai forma, tob așa și astăzi: profesiunile de credintă le scrie “cu îndelungă fidelitate” proletarul intelectual, iar boierul le subscrie “cu robustă convingere”.

Și pentru ca să se păstreze cu scumpătate bunul obicei străbun, deși nu mai au boierii noștri pe vechii și inculții măscărici, care să polemizeze din poarta curții, avem, slavă Domnului, o presă a elitei sociale destul de spirituală și de convenabilă:

“Combateți-i, băieți! combateți-i «sarcastic» de tot!”

Despre Macedonski

Primim la redacție un volum de versuri cu un titlu, deși savant și exotic, dar îndestul de popular. E vorba de "Excelsior, poesii de d-nul Alexandru Macedonski".

Excelsior… Iată un comparativ care a iritat de multe ori în mod superlativ pozitiva mea persoană.

Am avut săpunul Excelsior; savantul meu amic, tânărul profesor de istorie la Facultatea de litere, d. Neculai Iorga, un alt Pic de la Mirandole, între quibusdam aliis, mi-a dat și o dulce versiune a odei răposatului Tennyson, dulcele (cu atât mai dulce că a fost cel din urmă) poet oficial al curții britanice; am văzut căzând balonul Excelsior și reușin baletul Excelsior.

E ciudat: mai adesea reușește o direcțiune să aibă un balet bun decât un balon să aibă o bună direcțiune.

Iată un balet în adevăr mirific! o idee mare vulgarizată prin cadriluri! o gândire virilă simplă, exprimată printr-un complex de pulpe de sex contrariu!

E simplă, în adevăr, această nobilă concepție – simplicitatea este un atribut al nobleții! Spiritul Luminii în lupta-i seculară cu Duhul Întunericului, Luceafăr sclipitor contra Tenebrelor oarbe... Binele contra Răului – Excelsior!

Avem mai întâi prologul. În mijlocul unor talazuri negre, sub un cer acoperit cu nori negri, stă în lanțuri, pe o stâncă neagră, sub călcâiul unui demon mai negru ca toate, o umbră albă — e geniul civilizației sub călcâiul Răului. Muzica este lugubră — o dezvoltare de acorduri disonante, în care domină nota sfâșietoare a unor dureri haotice, și care urmărește gâfâind o rezolvare depărtată într-un acord perfect.

Deodată, o rază luminoasă — o minune a electricității! — sparge tavanul scenii și se oprește dasupra interesantului grup a celor două genii. La atingerea luminii lanțurile captivului se sfarmă, demonul negru ramâne trăsnit, iar geniul alb se ridică triumfător: tutti la orchestră, acordul atât de mult așteptat izbucnește, si apoi, fără pauză, imnul secular de biruință al libertății! Excelsior!

Ni se desfășură pe urmă în cinci acte — cam lungi, ce e drept — reprezentarea alegorică a triumfurilor, încet-încet, veac cu veac, câștigate de geniul Luminii: abolirea sclaviei, aplicările electricității la fabricațiunea ciorapilor și la telegrafia submarină, străpungerea Gothardului și Suezului și, în sfârșit, fraternizarea puterilor garantate sub bagheta miraculoasă a zeiței Pax-Concordia... Excelsior !

A! dar uitasem... Excelsior... acesta este titlul noului volum de versuri al d-lui A. Macedonski, volum neprețuit, căci nu poartă nici pe copertă, nici în corp enunțarea prețului de librărie — modestie déplacée zic unii; convingere legitimă, zicem noi.

De altminteri, poeziile d-lui Macedonski nu mai au, credem, nevoie de vreo reclamă și din partea noastră. Tot ce-i putem zice și cu această ocazie poetului nu este decât: Excelsior!

„Romanii călători” de Ioan Kalinderu

doctor în drept de la Facultatea din Paris,
membru al Academiei Române,
membru al Societății geografice române.
București, 1895

În mijlocul preocupațiunilor utilitare așa de multiple, cari agită lumea în acest veac de oțel și de cauciuc, e frumos să vedem pe un om găsind încă timp pentru studii mai senine, pentru cercetări științifice înalte, pentru cultivarea artelor frumoase. Aceste “nobile inutilități” au fost totdeauna un fel de strict necesariu pentru oamenii cu spirite mai ridicate.

Savantul nostru academic, d. I. Kalinderu, este unul dintre acestia; iată un studios pasionat, care urmărește cu o neobosită dragoste cercetările sale asupra vieții și civilizației romane.

Romanii călători este urmarea la Vilegiatura și Reședințele de vară la romani: ea ne arată mijloacele materiale de călătorie, hanurile? drumurile pe uscat și pe apă, atracția ce o exercita Egiptul cu civilizațiile sale superpuse, cea originară și cea dezvoltată prin înrâurirea greacă, limitele geografice ale comerțului, limite mult mai înaintate decât ale împărăției... E prima lucrare în limba română care reconstituie unul din elementele caracteristice ale vieții publice în sutele dântâi ale erei creștine.

Nu intră desigur în cadrul unor notițe literare o dare de seamă amănunțită și, în orice caz, nu putem face o critică asupra acestei savante lucrări. Ea a fost citită la Societatea geografică, și conferențiarul a obținut sufrajele autorităților în

materie.

Ne mărginim a spune că Romanii în călătorie, deși este o operă de erudițiune, nu e mai puțin o operă de vulgarizare și de delectare pentru amatorii de lecturi frumoase.

Un monstru de activitate

Minunatul domn Frédéric Damé! Ce monstru de activitate! D-sa ne aduce aminte de secătura din comedie, care spune că era așa de muncitor când învăța la Paris, încât studia câte douăzeci și patru de ceasuri pe zi regulat, ba erau câteodată zile în cari lucra și mai mult.

Așa și d. Damé. Cât au stat conservatorii la putere a fost:

1. Titular, numit contra legii, la două catedre.
2. Făcător al unui dicționar româno-francez.
3. Subdirector al învățământului primar.
4. Șef al biuroului de statistică al Ministerului Instrucției.
5. Bibliotecar al aceluiași minister.
6. Făcător și organizator al bibliotecilor rurale.
7. Organizator și supraveghetor al muzeului pedagogic.
8. Însărcinat cu diverse publicațiuni ale aceluiași minister.
9. Director al buletinului aceluiași minister.

Aceste însărcinări, însă, pe cari le îndeplinea cu scumpătate, deși foarte ieftin, îi mai lăsau d-lui Damé destul timp liber. Urându-i-se, așa, neocupat, d-sa s-a gândit să mai ceară încă o ocupație d-lui ministru.

— Domnule ministru, îmi mai rămâne încă timp liber; voi să-l sacrific și pe acela pentru folosul statului și al patriei! Iată ce m-am gândit eu, domnule ministru. Este o dare de seamă a d-lui Nenițescu despre o călătorie în Macedonia , și care se publică pe socoteala ministerului. Eu cred că ar trebui tradusă în limba franceză, pentru a fi mai accesibilă publicului european. O traduc eu.

— Dar dacă ăi obosi cu atâtea treburi?

— Eu nu obosesc niciodată, d-le ministru. Dar

pentru a înconjura primejdia oboselii eventuale, o să pui pe altul s-o traducă, pe d. R...

— Ei? și d-ta ce o să faci atunci?

— Eu?... Eu o să supraveghez pe traducător să nu facă traducția rău, pentru că nu prea știe bine cele două limbi.

Și astfel, deși împovărat deja cu atâtea sarcine, d. Damé a mai luat și sarcina aceasta, pentru care a obținut un mandat de plată de 1.000 lei, mandat cu numărul 3.662 din 95.

Fiind însă că această sarcină era prea grea, d. Damé a crezut de cuviință să ceară și un ajutor de supraveghetor al traducătorului. Pentru acest ajutor, d. Damé a mai obținut încă un mandat de plată (cu no. 6.327 din 95) de 1.000 lei; suma aceasta a încasat-o tot d-sa, ca să o dea probabil ajutorului, care, fiind desigur modest și discret, n-a voit să-și spuie numele, ca să nu-l jeneze pe șeful său la achitarea mandatului.

Dar să lăsăm gluma. Este o adevărată nerușinare purtarea aceasta. Cum? bugetul unui minister dat astfel în jaf la toate secăturile? Ce însemnează această sistemă de neobrăzare? Orice nulitate incultă, orice pripășitură se înfige ca râia într-un minister și suge cu sute de trompe necurate din o sută de izvoare bugetare?

Pentru nevoi reale ale țării, bugetul e totdeuna măsurat cu scumpătate, și când e vorba de pricopseala șarlatanilor și negustorilor de doftorii de bătături, de premiarea inculților și de încurajarea nonvalorilor mai mult sau mai puțin literare și științifice, bugetul să nu mai aibă baiere? E o datorie, credem noi, să pilduiască oricine pe acești cavaleri de industrie, și nu ne vom da niciodată în laluri de la îndeplinirea ei.

„Constituționalul” poet

Organul junimist își permite din când în când și accese de lirism.

Așa, de exemplu, focul de la Teatrul Maican îl inspiră să ne dea câteva rânduri de înaltă poezie. Se știe că sinistrele inspiră pe poeți în cel mai înalt grad. Cutremurele, uraganele, trombele, incendiile mari sunt tot atâtea pretexte lirice.

Să scoatem florile alese ale bucății din Constituționalul. Iată-le:

“Foc !... sergentul postat în fața tribunalelor a fost atras de un fum puternic.”

Văzându-se atras, ce face sergentul?

“Își aruncă ochii pe acoperișul caselor, unde ieșea o coloană de fum puternică și deasă.

Împrejurimile erau luminate a giorno de puterea focului... Focul era în toată puterea, cu toate că nu trecuse nici un sfert de oră de la anunțarea lui...”

Se știe că un foc, mai ales puternic, nu începe decât de la anunțarea lui. Poetul trebuie să fie și este totdeuna și logic.

“Totul fusese prada flacărilor”; însă afară de Totul, tot “s-a putut salva de la aceeași pradă a acelorași flacăre câte un scaun, o culisă, un ohiect”.

Vine apoi strofa “Stingerea definitivă”; poetul a crezut de cuviință să nu ne descrie și stingerea provizorie.

Avem apoi Cauzele sinistrului, ale cărui peripeții au fost viu comentate de asistenți.

“Tot ce e de mirat e că pare cam ciudat cum a luat foc dintr-o mică neglijență un teatru așa de bine aranjat și... asigurat contra incendiului!”

Asta în adevăr este mare minune: cum să poată arde un edificiu bine aranjat și mai ales asigurat tocmai contra incendiului? Asta e tot așa de absurd

ca și încetarea din viață a unei persoane asigurate în contra cazului de moarte!

“Mister!” zice poetul.

Și acum finalul:

“Bieților artiști francezi, cari au dat aseară în fața unei săli goale La fille da Tambour-major, le-a fost dat cupa cea mai amară...”

Care să fie acea cupă?

“...le-a fost dat să se întoarcă cu o garderobă de 30—40.000 lei pierdută.”

Iată deosebirea între un om de talent si un om ordinar; eu, comun muritor, dacă mi-aș fi pierdut garderoba, sunt sigur că mă întorceam fără ea. Artistul tot artist: după ce i se dă cea mai amară cupă, se-ntoarce cu garderoba lui, măcar c-a pierdut-o.

Frumos lucru e poezia!

O nouă societate română

Mai mulți domni și doamne din societatea aleasă ș-au propus să înființeze o societate pentru cultivarea limbii și literaturii naționale. Scopul lor este frumos și cu atât mai lăudabil cu cât este lipsit de orice intenție de câștig material, sperăm.

Vom avea deci o societate în care nu se vor subscrie acțiuni, ci poezie sau proză frumoasă; nu se vor mai tăia cupoanele cu folos, ci versurile de prisos, și în adunarea generală, în loc de dividende, se vor împărți aplauze și complimente.

Proiectul de statute obligă pe membrii de ambe sexe să nu mai vorbească nici în lume, nici în intimitate limbi străine și mai cu seamă limba franceză; ei sunt obligați a vorbi, cu copiii, cu amicii, la biserică, la five-o-clock-uri, la teatru, la baluri, numai românește. Dorința poetului: "O, vorbiți, scriți românește, pentru Dumnezeul" va căpăta pentru membrii tinerii societăți putere de lege.

Era în adevăr și timpul ca societatea noastră din straturile superioare să ajungă la convingerea că disprețul limbii naționale și uzul limbii franceze trebuiau să înceteze.

A vorbi românește, a scri (cum zice poetul), a citi numai românește este o datorie pentru orice român, și mai ales pentru orice româncă, pentru orice mamă, care, se-nțelege, are copii, căci altminteri nu am mai putea înțelege de ce limbii naționale i se zice limba maternă. Naște numai o întrebare, chiar mai multe.

Limba românească este mai grea puțin decât limba franceză, mai cu seamă dacă voim să vorbim sau să scriem cugetări mai ridicate de la nivelul absolut banal al vieții de toate zilele, sau când voim să exprimăm simțiri mai alese.

Nu vrem să zicem, Doamne ferește, că limba română n-ar fi cumva în stare să exprime toate cugetările și simțirile, fie ele cât de înalte sau de adânci; nu, dar limba franceză este o limbă deja aproape cristalizată în formule precise, așa că orice minte găsește în repertorul de formule franceze pe aceea care-i trebuie în orice ocazie.

Așa se explică ușor cum atâtea domnișoare au aerul că spun ceva când baraguinează franțuzește. De câte ori n-auzi foarte pe nepotrivite un Avec ça! Ça y est!Par exemple! Și totuși, parcă auzi ceva potrivit.

Mai ales când e vorba de ceea ce se zice în limba franceză un bout de causerie, ce te faci fără Avec ça?

Apoi noua societate mai obligă pe membrii de ambe sexe să scrie numai românește. Foarte bine — asta pentru public. Dar presupune că o doamnă voiește să scrie un răvășel trandafiriu, poftim să-l înceapă altfel decât cu: Mon petit chien bleu; ce te faci cu statutele? afară numai dacă doamna nu va împinge respectarea lor până a scrie: Cățelușul meu, albastru!

Pe urmă vine chestia cititului. Să nu mai citească nici un membru nimic afară de românește, zic statutele.

Dar atunci din două una: ori că societatea e compusă din membri cari scriu numai și nu vor să citească, ori membrii ei s-au hotărât a nu citi decât foarte rar sau chiar de loc — pentru că desigur nu poate fi vorba de citirea publicațiilor politice, ci de literatura propriu-zisă — și tot ce se tipărește negru pe alb, ba de la o vreme și roșu, nu se cheamă tocmai literatură.

Atunci ce-i rămâne tinerei societăți de făcut? va întreba cineva.

Mult, îi vom răspunde: să învețe românește, și asta nu e lucru ușor. O societate care a vorbit treizeci de ani limba franceză a guvernantelor elveține nu poate lesne, prin niște statute, s-o-

schimbe pe o alta, pentru care nu există până acuma guvernante.

Societatea să înființeze o școală de guvernante, fie chiar elvețiene, numai să fie o școală de guvernante care să vorbească românește.

Aceasta credem c-ar trebui să fie articolul fundamental al statutelor tinerei societăți.

Teatrul nostru

Multe lucruri absurde se văd în lumea noastră românească, așa de multe, că ne-am deprins cu ele și ni se par foarte raționale, ba adesea am crede absurd pe acela ce ar îndrăzni să le critice sau măcar să le, denunțe ca atari.

Se poate o absurditate mai mare decât exagerata extensiune a învățământului secundar clasic la noi? Se poate o mai mare absurditate decât năvala sexului frumos la învățământul universitar? Dar despre astea altă dată. Deocamdată, să răspundem la aceasta: se poate o mai mare absurditate decât organizația oficială a Teatrului nostru Național? Nu, desigur.

Și, cu toate astea, teatrul merge. Cum merge, e altă chestie.

Să vedem.

Teatrul Național este pus sub tutela și protecția statului și comunei. Aceștia îi dau gratis un local, luminatul și încălzitul, dreptul de a închiria localul, apoi o bună subvenție în bani, în plus, îi plătesc administrația oficială. S-ar crede că asta e o fericire pentru teatru, și-ar putea închipui cineva că cu așa ajutoare mersul teatrului trebuie să fie perfect asigurat și traiul artiștilor la adăpost de orice necazuri materiale. Ei, nu!

Artiștii sunt foarte nemulțumiți, și mersul teatrului foarte puțin sigur și de loc convenabil.

De ce? Din cauza organizației sale administrative și artistice.

Artiștii, după legea absurdă a teatrelor, sunt de două categorii — întâi societari privilegiați, cari au permanentă parte din câștig, cari sunt proprietari ai Teatrului Național, însă proprietari minori, puși sub tutela administrației oficiale; și al doilea gajiști, cari sunt plătiți numai pe timpul stagiunii,

căpătând în vacanțe numai o mică sumă, ca un fel de bacșiș; aceștia sunt ca niște uvrieri artistici pe cari epitropia societarilor îi ia, îi lasă, îi ține ori âîi gonește, după împrejurări, după nevoie și — chiar după bună sau rea dispoziție.

Care e rațiunea acestei deosebiri de clasă între artiștii noștri? Talentul, nu, căci sunt și au fost între gajiști oameni de talent, și s-a întâmplat între societari să fie mulți fără talent. Atunci ce? Iată. Legea copilărească a teatrelor prevede un număr limitat de societari: acei ce la punerea legii în aplicație au apucat să se afle în teatru, sau au fost văzuți cu simpatie de direcțiunea de atunci, au constituit societatea de proprietari minori, puși sub epitropia oficială, și au rămas de atunci buni stăpâni pe teatru, dar, din nenorocire pentru ei, niște stăpâni condamnați a rămâne vecinic minori, vecinic sub epitropie.

E lesne de înțeles că pentru cei lipsiți de talent, pentru nevoiași, aceasta a trebuit să fie o mare norocire; fără talent, nefiind bun de nimic, se-nțelege că trebuie să-ți convină a avea un câștig cât de modest asigurat. Dar pentru cei cu talent, siliți a munci singuri — ceilalți nefiind utilizabili — spre a duce întreprinderea la capăt, a fost o mare nenorocire epitropia oficială.

Și astfel, s-a recurs la înmulțirea covârșitoare a gajiștilor. Societatea neavând destule forțe să ducă Teatrul Național, a trebuit să ia cu leafă mulți artiști de afară. Atunci s-a văzut ciudatul fenomen că epitropisiții privilegiați, în majoritatea lor, steteau deoparte și priveau, iar repertoriul teatrului era dus aproape exclusiv de gajiști, dintre cari cei mai mulți aveau talente remarcabile.

Pentru a mai tempera această absurditate, s-a imaginat atunci niște mijloace de compensare a gajiștilor talentați, pe de o parte gratificațiuni speciale și personale, pe de alta perspectiva de a fi proclamați ca societari, începând cu gradul inferior și clasându-se treptat.

Cum am zice, o mică republică impotentă, care-și ia cu plată o armată de bravi mercenari. Ce este acest stat în stat? Ce este această absurditate?

Statul vrea să încurajeze și să ajute dezvoltarea teatrului, pentru aceea îl ia sub ocrotirea sa, îl ajută material într-un mod relativ destul de generos; dar cu modul acesta, oare, statul își ajunge, scopul? Nu.

Ajunge să pensionezepersoane, și încă persoane inutile, chiar rău-făcătoare instituției.

Pentru ce statul, care e reprezentat printr-o direcție competentă, nu desființează societatea și nu-și organizează, cu toate forțele teatrale de cari dispune țara , o companie în adevăr bună și completă? Pentru că nu vrea, pentru că statul se crede, cu aceea ce dă, achitat de datoria morală ce o are de a face să prospereze instituțiile de cultură.

Statul nostru dă subvenții peste subvenții la sute și mii de instituțiuni de cultură. Cum merg ele? Puțin îi pasă lui. Te-am trecut în budget, ți-am dat tot ce am putut. De control inteligent, ori de vreo solicitudine morală să-ți iei nădejdea. Și astfel, în generalitatea cazurilor, toate subvențiile acordate de stat sunt mai mult gratificări date la oarecari persoane decât ajutoare date la niște instituțiuni.

Iată absurditatea.

Dar în privința teatrului absurditatea este, trebuie să mărturisim, alimentată de o cauză cu desăvârșire străină de reaua direcție a afacerilor noastre publice.

Cauza pentru care nu merge teatrul destul de bine nu e atât nici reaua lui organizare, nici lipsa de talente literare și artistice, nici incapacitatea direcțiunii, ci lipsa de alte localuri de teatru.

Sunt sigur că dacă s-ar mai clădi măcar încă două localuri în capitală, teatrul românesc — și ca artă, și ca literatură — ar prospera în zece ani într-un chip uimitor.

Publicul românesc, cu siguranță, se europenizează pe zi ce merge; el are astăzi nevoie

din ce în ce mai simțitor de instituțiile de cultură europene. Succesul mereu crescând al publicisticei în genere, atât material, cât și moral, este în această privință un semn caracteristic.

Dacă față-n față ar sta două teatre, dintre cari unul să doarmă dus pe subvenția statului și altul să stea și să fie deștept, desigur acesta, cel chemat să trăiască, ar crește și ar prospera în paguba celuilalt — nevolnicul ar trebui să-și închiză baraca, oricât ar vrea să-și legitimeze existența și dreptul la pomana oficială, împărțind biletele gratis cu pachete întregi. Unul ar rămânea cu cerșetorii și chilipirgiii de loji și de staluri gratuite, și celălalt cu bunul public, care vrea să vază un teatru bun și plătește bucuros pentru asta.

Un director particular de teatru, care și-ar pune nu numai obrazul, ci și capitalul în joc, care ar avea sorți să-și vază inteligența și munca lui proprie răsplătite și capitalul rentând mai bine ca în o altă întreprindere, nu și-ar permite să țină porțile teatrului închise șase luni de zile, iar în celelalte șase luni să joace de trei, ba câteodată chiar numai de două ori pe săptămână.

Un director nu și-ar permite să plătească un regiment de inutili, nu și-ar permite să dea la o parte talentele și să scoață înaintea publicului nulitățile.

Un așa director în fine nu și-ar permite să joace piese absurde pentru amiciția autorului, partidului sau familiei acestuia; n-ar putea să joace decât piese de succes mai mult sau mai puțin sigur, pentru că el ar trebui, din produsul întreprinderii și, dacă nu, din pungă, să plătească chiria localului, lefurile artiștilor și oamenilor de serviciu și onorarele autorilor, și pentru că ar ști că la semestru nu are să încaseze de la visterie și din alte părți nici o pomană oficială.

Teatrul românesc numai prin inițiativa privată se mai poate pune pe calea adevăratului progres literar și artistic. Când zic inițiativa privată, nu mă

gândesc, Doamne ferește! la asociațiuni generoase de frecuentare obligatorie a teatrului puse sub înalte patronaje; arta, dacă nu se poate ține prin propria ei vitalitate, n-are să scape de decădere și de pierzare prin accese de patriotism și naționalism.

Când zic initiativă privată, înțeleg o asociație de capitaluri care să construiască în București două localuri moderne de teatru.

Sunt sigur că acele capitaluri nu ar fi rău plasate. Și pe lângă câștigul material, asociația ar putea avea și mulțumirea că a contribuit, mai mult decât toate guvernele trecute, prezente și viitoare, la propășirea teatrului în țara românească.

Ar fi o afacere bănească minunată și-n același timp o adevărată binefacere pentru publicul nostru.

Câteva cuvinte

Iată întâiul număr al Epocei literare. O programă amănunțită nu e neapărat; totuși, câteva cuvinte de introducere nu pot fi de prisos.

Dând la lumină această publicație, noi știm bine să ne luăm o sarcină destul de grea, dacă nu chiar covârșitoare față de forțele literare de cari dispunem. Știm că o atatre publicație trebuie să dea mai mult produceri proriu-zise decât dezbateri literare, oricât ar fi acestea de interesante. Asemenea, mai știm că puțini scriitori serioși de la noi, din deosebite cauze, fie politice, profesionale sau curat personale – atât de puțini scriitori și atât de multe cauze! – nu vor veni deocamdată cu noi; căci și republica literelor nu e scutită de animozități și lupte civile. Pentru aceea nici nu am încercat să ne adresăm la toți acei puțini.

Este prea adevărat că, din nenorocire, școalele noastre produc mulți mai mulți scriitori decât cititori. Acesta ar putea fi mai bine prins dacă, din multitudinea de publicațiuni literare și critice, s-ar despărți hotărât și s-ar grupa la un loc toate spiritele competente, toate talentele de care dispune țara astăzi. Și Dumnezeu știe dacă ar fi așa de multe încât să nu poată încăpea convenabil într-o casă.

Dar nu! ne place mai bine să stăm risipiți și confundați în mulțimea anonimă a diletanților, pentru a nu ni se atinge o închipuită meritată întâietate. Care este rezultatul acestei risipiri de forțe literare, acestei lipse de comunicativitate și de conlucrare între contimpuranii în adevăr înzestrați? Iată.

Publicul cititor, atât de puțin format până acuma, nu poate totdeauna distinge între producerile literare pe aceea ce-și poartă fără

onoare eticheta. El pune mâna pe ce-i cade din întâmplare sub ochi, având unul la mie sorț să dea peste o lucrare de seamă. Omul ia din grămadă și, la citirea unei secături literare, ori e amăgit cu totul, dacă e prea simplu, și ia secătura drept un talent, ori, dacă are bun-simț, rămâne nedomirit, zicându-și: dacă asta se cheamă literatură, apoi nu-i o artă literatura, e o secătură.

Dar cine o să aibă răbdare și vreme — vorbim de public, nu de critici — să pescuiască în vastul nomol de publicațiuni actuale pe cea în adevăr bună? Și cum, dacă n-are priceperea și deprinderea făcute, o s-o știe prețui lucrarea cea bună când va avea norocul să dea peste dânsa?

Iată rezultatul lipsei unei publicațiuni literare și critice mai îngrijite, la care să contribuie cu toată inima și fără pretenții de preseanță, direcție sau orice fel de gloriolă toți acei ce țin o pană în mână nu pentru a-și bate joc de ea.

Dăm la lumină foaia noastră, sperând că o dreaptă linie de purtare profesională ne va atrage încetul cu încetul sprijinul publicului cult iubitor de literatură românească mai îngrijită, și că, astfel, vom avea doar cu vremea alături cu noi și pe alții, cari poate se vor pune în fruntea noastră, îndemnându-ne a păși cu mai multă încredere și făcând succesul acestei foi sigur și mai durabil.

Cu multă dragoste vor fi primiți aceia. Să vie un talent să ne bată la ușă ! va fi venit la casa lui, unde e atât de dorit: ușa i se va deschide de perete, va fi întâmpinat cu o caldă și frățească îmbrățișare și va găsi între noi toată stima sinceră ce trebuie s-o merite talentul adevărat!

D. B. P. Hăsdeu

Am avut alaltăieri plăcerea să revăz pe onor. D. B.P. Hăsdeu, și fără mult înconjur l-am rugat, daca nu vrea chiar să ne dea din când în când câteva rânduri, să ne permită măcar a reproduce în Epoca literară câte ceva din scrierile d-sale mai vechi, pe cari publicul actual nu le mai poate găsi… Sunt bucăți mai ales umoristice remarcabile.

Onor. d. Hăsdeu a binevoit să ne acorde această permisiune. Dar, cum e omul, totdeauna nemulțumitor, am îndrăznit a-l mai ruga să ne dea și o scrisoare cel puțin de trei rânduri, în care să ne consemne în scris această permisiune. Totdeauna scrisorelele oamenilor mari către cei mici îi ridică în opinia celor mici pe cei mari și pe cei mici în opinia publică – este un schimb amabil de ridicări reciproce.

La aceasta spiritualul academic mi-a răspuns:

Reprodu ce vrei, dar scrisoare nu-ți dau.

Pentru ce?

Unde ai văzut om serios ca mine să dea hârtie la mâna unui cioflingar ca tine?

Fără o glumă nu se putea! Dar tot e bine: îi avem vorba, suntem în stare, prin urmare, să anunțăm că vom da în unul din numerele viitoare o minunată și foarte rară bucată umoristică din tinerețe a ilustrului academic.

O carte rară

Norocul ne-a făcut să dăm peste o carte rară, o carte pe care o căutam de atâta vreme și pe care pierdusem orice speranță de a o mai putea găsi.

Iată coperta doritei cărticele pe care am primit-o cum se primește, după o îndelungată despărțire, un prietin bun pe când îl credeam de mult pierdut pentru totdeuna:

MICUȚA
TREI ZILE ȘI TREI NOPȚI
DIN VIAȚA UNUI STUDENT
de Bogdan Petriceico-Hajdeu

1864
Tipografia Cesar Boliac, strada
Scaune nr. 40
București

Și fiindcă avem, cum am spus, autorizația ilustrului ei autor, ne grăbim a împărtăși cititorilor acest giuvaer în locul foiletonului. De astă dată, nostima Micuță regăsită nu se va mai putea pierde.

Traian Demetrescu

Zilele acestea s-a stins, așa de timpuriu, Traian Demetrescu, unul dintre poeții distinși ai generațiunii tinere. Era un talent mic și feminin, dar era un talent, și așa moartea lui poate fi considerată ca o pagubă pentru literele noastre. Pentru aceia cari au avut plăcerea să-l și cunoască personal părerea de rău trebuie să fie și mai mare. Era un caracter cu deosebire afabil și apropiat, maniere de domnișoară blândă, sfioasă și prea simțitoare, distincție și politețe de adevărat gentilom, apucături poetice chiar în cele mai de rând prilejuri ale vieții, onest și dezinteresat, figură simpatică, glas dulce și mângâios și un zâmbet de copil bun. El trăia așa cum scria, învăluindu-și viața practică în atmosfera eterată a poeziei sale, și aceasta nu era afectare, pentru că-l prindea. Traian Demetrescu era un spirit totdeuna entuziast, sincer și adesea destul de pricepător al artei. Melancolic din cauza boalii care-l istovea, dar totdeuna inimă bună și deschisă, și vesel tovarăș, ca și prieten cinstit, Traian, blândul pesimist pe care-l pierdem, ne lasă tuturor, cari l-am cunoscut bine, multă părere de rău și o duioasă amintire.

„Răzbunarea lui Anastase”

Acesta e titlul povestirii istorice pe care d. Ciru Oeconomu[1] a publicat-o zilele trecute. O analiză critică amănunțită nu poate încăpea în cadrul nostru; noi trebuie să ne mărginim a ne arăta numai în linii generale impresia ce ne-a făcut-o citirea acestei lucrări.

Autorul, ocupându-se mai demult cu studiul așezămintelor juridice de pe vremea marelui Teodosiu, a fost atras de farmecul acelei epoce așa de frământate în urma cuceririi dreptului de dominare în statul roman de către religia creștină. Cercetările juridice l-au îndemnat să penetreze și-n domenul celor istorice, și farmecul acestora a inspirat jurisconsultului povestirea ce ne prezintă.

În scurt, este istoria unui tânăr pribeag, de cea mai joasă proveniență, care, din depărtările vastei împărății, vine cu un băț în mână și cu o traistă-n spinare în marea cetate romano-creștină, să-și caute și el, ca alți mulți, norocul. Și îl și găsește, ca toți acei ce știu bine să rabde și pot să-ndrăznească mult. Norocul îl ia de mână și-l duce pe cărările sucite, strimte și prăpăstioase, pe care numai el le cunoaște; și, când ajunge la capăt după atâta multîncercată răbdare, norocul îi dă voie să-ndrăznească: atunci Anastase aruncă bățul pribeagului și ia sceptrul împăratului, aruncă de pe umeri traista, ca să îmbrace hlamida împărătească. [2]

Este o povestire cu deosebire interesantă. Tabloul luptelor și sfâșierilor partidelor religioase, descrierea amănunțită a moravurilor și obiceiurilor, și-n genere a modului de trai de pe vremea aceea (secolul V) constituiesc aparatul decorativ al acestei simple povestiri.

Figura răbdătorului, îndrăznețului și norocosului

Anastase, în toată această luxoasă punere-n scenă, la început d-abia luată în seamă, crește încet-încet, se ridică treptat, până ajunge a domina scena întreagă.

Anastase este la sfârșit aproape de tron, pentru că este amantul împărătesii Ariana, soția rănită în suflet a smintitului Trascalisc, cunoscut sub numele de Zenon Isauricul. Smintitul împărat este tras într-o cursă și-ngropat de viu într-un cenotaf, unde merge, însolit de credinciosu-i Anastase, să caute un inel făcător de minuni. Zenon se coboară în sicriul de piatră, să ia din fund inelul mult dorit; atuncii Anastase apleacă încetinel lespedea grea, care se lasă pe un scripet ascuns și aproape acopere sicriul. Rugăminți, promisiuni, amenințări, blesteme — toate de prisos: capacul se așează d-a binele pe muchile cenotafului, prin pereții căruia nu se mai poate auzi îngrozitorul zbucium al smintitului și nefericitului îngropat.

Anastase e a doua zi soț al Arianii și împărat al Răsăritului. Povestirea d-lui Ciru Oeconomu, afară de unele mici ezitări și asperități de formă externă, este limpede și curgătoare: e o melodramă pasionată, cu mare spectacol și cu, o strălucită și savantă punere în scenă.

—

Note

1. Magistrat superior (1848-1910), cu scrieri juridice și literare
2. Anastase I, împărat al Bizanțului (491-518)

D. Eugeniu Stătescu poet

Românul e născut poet. Și d. Eugeniu Stătescu, ministrul justiției, a fost odinioară poet.

Pe la 1854 se stabilise în poalele Penteleului celebrul Persescu, autorul faimoaselor cașcavaluri; om cu avere, el construise pe valea Bârsei o casă mare, un falansterbine mobilat, bine întreținut și bine aprovizionat, unde primea cu multă bucurie pe numeroșii vizitatori cari fugeau de pâcla orașelor la aerul binefăcător al munților.

Persescu, galant amfitrion, îi primea pe toți cu cea mai mare bucurie, îi ospăta câtă vreme ei voiau să stea acolo și, drept mulțumire, nu le cerea în schimb decât să scrie o gândire, o strofă, o iscălitură măcar, în semn de amintirea petrecerii la Penteleu, pe un frumos album.

Într-unul din aceste albumuri se găsește poezia de mai la vale, iscălită de actualul ministru al justiției. Sunt de atunci aproape patruzeci și doi de ani! Suntem siguri că bărbatului politic de astăzi îi va face o dulce plăcere să-și revază improvizația poetică de odinioară, când desigur, cu toată încrederea ce putea să aibă în talentul său, nu bănuia furtunile prin care trebuia să treacă mai târziu, nici înălțimile la care, pierzându-și entuziasmul, era menit să ajungă către bătrânețe.

Arheologie

S-a zis cu drept cuvânt că, precum naturalistul poate reconstitui, după câteva oase împietrite de vremuri, structura completă a unui animal de o speță dispărută, asemenea arheologul și istoricul pot reconstitui o epocă, un tip de civilizație, stinse de mult, după niște ruine. Arhitectura este arta care ne dă, mai bine decât oricare alta, măsura dezvoltării materiale și intelectuale a unui popor la o anumită vreme.

Templele și palatele egiptene ne arată mai clar decât orice povestire ieroglifică mărirea superbilor faraoni și înalta civilizație a poporului lor. În dimensiunile acestor ruine, vedem formidabila putere materială; în gustul alcătuirii lor originare vedem înălțimea superioară a concepției, forța intelectuală, acea nobilă și grandioasă...

A! dar nu gândiți că am să vă fac o tiradă, entuziastă deși savantă, poetică deși științifică, asupra arhitecturii clasice la diferite popoare și epoce?

Voiți poate să deschid numaidecât excelentul meu dicționar enciclopedic și să vă înec într-un duș, o cascadă, o Niagară de erudițiune?

Voiți poate să vă fac o amănunțită analiză a Acropolei? ori să vă reconstituiesc faimosul templu al lui Neptun? să vă dovedesc că anticii întâi așezau bucățile și apoi le ciopleau? căci trebuie să știți că din coloanele de la Pestum unele sunt canelate, iar altele au rămas nescobite.

Sau doriți, poate, o plimbare prin curtea Leilor de la Alhambra?

Ori nu știți și trebuie să vă mai spun că divinul Michel-Angelo a suprapus planului lui Bramante vechiul Panteon roman — o genială concepție!

Să vă vorbesc de acea minune, de acel

mărgăritar, de acea nestemată, pe care o numim La Sainte-Chapelle?

Ori poate voiți să vă vorbesc de minunea minunilor, de catedrala de la Argeș, de faimosul Manole, acel sublim artist, acel devotat soț, care se sacrifică cu entuziasm, lăsându-se văduv numai și numai să facă un nume nepieritor iubitei sale soții?

Dar cine sunteți dv.? Dar cine sunt eu? Dar unde ne aflăm aici? La Ateneu? ca să vă fac o conferență mirifică? Nu! să lăsăm să se odihnească în raftul său iubitul meu dicționar enciclopedic, această generoasă lampă care luminează cu atât mai splendid încăperea unui cap cu cât el e mai puțin mobilat. N-am nevoie deocamdată de lumina colosalei enciclopedii, pentru că mă adresez unui cititor destul de luminat ca d-ta, și vin la ceea ce aveam de spus fără mult încunjur.

Să sperăm că Bucureștii noștri, iubita și frumoasa noastră capitală, n-or să aibă niciodată soarta celebrelor orașe și centre egiptene. Să sperăm că ofensele vremilor nu-l va clăti în vecii vecilor de pe solidele lui temelii, fiindcă e știut că "românul în veci nu piere!"

Dar să ne închipuim așa, pentru ca să ne treacă de urât, o vreme foarte depărtată în adâncul câtorva mii de ani, când centrul culturii și activității poporului nostru să se mute de aci mai înspre inima Europei, la Alba-Iulia bunăoară. Atunci ce s-ar întâmpla cu Bucureștii? Ar începe, firește, să decadă, să fie părăsit încet-încet. Acum să facem încă un apel la bogata noastră fantazie: să ne închipuim evenimente pe cari viitorul le ține ascunse pentru cine nu e proroc, de exemplu, focuri grozave, cutremure, potopuri, vulcani, cari l-ar preface în ruine.

Ia să vedem acuma ce ar putea să constate și să reconstituie arheologul depărtatului viitor din ruinele iubitului nostru București.

El va găsi mai întâi că, la poporul român din veacul XIX, vecinii erau unii cu alții eminamente

politicoși și discreți. Plecând din capătul unei strade, el ar vedea că fiecare casă, una după alta, întoarce spatele celei de la stânga și are în față spatele celei din dreapta. Arheologul, după aceasta, va constata că locuitorii acestor case erau iubitori de lumină și de aer, pentru că fiecare casă are toți pereții găuriți.

Apoi ar constata că ei erau foarte curați și că mâncau foarte puține sărături, pentru că el n-ar găsi decât foarte rare urme de fântâni și de conducte de apă; că erau deștepți, adică foarte puțin iubitori de somn, pentru că în interiorul caselor n-ar găsi un perete nespart, unde să presupună că s-ar fi putut convenabil alătura un culcuș omenesc; i-ar rămâne însă îndoiala că poate dormeau în mijlocul odăii.

Din arhitectura domestică ar constata cele privitoare la moravurile private ale oamenilor; întrucât privește cultura publică, arheologul după monumente ar putea trage și mai hotărâte concluziuni.

El ar constata mai întâi că poporul român din suta XIX era econom, că ura luxul și artele, pe cari prin eufemism le numim frumoase în loc de inutile. Așa, ar constata că nu prea se-nnebunea după teatru, fiindcă într-un oraș așa de vast n-ar găsi decât o clădire cu așa numire. În schimb, însă, ar vedea cât era acest popor de religios, după sutele de biserici și bisericuțe, care de care mai fără pretenții și mai modeste, așezate în genere cu spatele la drum, probabil pentru a scuti serviciul sfintei liturghii de zgomotul circulației și de strigătele bravilor olteni.

Ar mai constata că acest popor, deși nu iubea luxul, îl suplinea totuși cu mult bun-gust; că desprețuia piatra și bronzul, dar le înlocuia cu mult succes prin teracotă și tinichea, pentru cari avea o deosebita simpatie; că, neavând destui bolovani pe gârlă, cultiva cu multă pricepere fabricațiunea pietrii artificiale; că era așa de învățat, încât nu mai

avea nevoie să mai citească, și de aceea n-avea nici o clădire de bibliotecă.

Arheologul ar mai constata la epoca noastră o deosebită repulsiune pentru monotonia liniei drepte, o pronunțată pornire contra calapoadelor simetrice demodate, ci, dimpotrivă, o mare înclinare, aproape un cult pentru liniile și formele capricioase, adică strâmbe.

Ar constata indiscutabil această dragoste de strâmb după mersul stradelor, după fizionomia piețelor, după toate locuințele particulare, și mai ales după palatele noastre publice. Ea se manifestă într-un chip strălucit la palatul regal, care e strâmb, ca și casele cetățenilor; la palatul poștelor, care e strâmb; la palatul municipal, la palatul poliției, la palatul județului, la palatul finanțelor, cari sunt strâmbe; la Teatrul Național, la palatul Ateneului, la palatul Academiei, cari sunt strâmbe. Ar constata ura aceea de drept și dragostea aceasta de strâmb până și la palatul Justiției.

Puterea acestei pasiuni de strâmb se va vedea cât a fost de irezistibilă mai cu seamă la Teatrul Național. În adevăr, acest monument, clădit într-o epocă anterioară, când gustul nostru nu era destul de format și educat, fusese drept dintru început; astfel, făcea un efect detestabil, o notă din cale-afară discordantă între celelalte monumente. Gustul bun a trebuit să biruie până în fine; era peste putință să lăsăm în picioare o monstruozitate, un edificiu drept: am reparat și Teatrul Național și l-am făcut și pe el convenabil ca toate celelalte, adică strâmb.

Toate strâmbe... toate.

O, ilustre arheolog, care vei trage în viitorul depărtat din ruinele sublime ale Bucureștilor esența civilizațiunii noastre actuale, ce o să gândești tu despre capul meu și despre al contemporanilor mei? !

Un caz literar interesant

Vom publica în numărul viitor mai multe amănunte asupra unui plagiat în toată regula, cunoscut deja publicului nostru, plagiat comis de unul dintre cei mai mari scriitori actuali ai Franței în detrimentul unui român. Emile Zola, după cum a fost silit să mărturisească singur până-n fine, a copiat în La Débâcle pasaje întregi din opera prințului George Bibescu Belfort, Reims, Sédan, Campania din 70. D. prințul Bibescu, membru corespondent al Institutului Franței, a binevoit să ne dea spre publicare documentele necesare, împreună cu mai multe scrisori pe cari le-a primit, în urma publicației d-sale, de la persoane foarte înalte, ca, de exemplu, prințul Frederic al Germamei, mai târziu împărat, prințul imperial Napoleonși alții. În numărul viitor, plagiatul Zola-Bibescu.

Plagiatul Zola-Bibescu

O campanie întreagă s-a ridicat în contra lui Zola după publicarea romanului său La Débâcle. Se știe metoda — noi am zice mania, dacă n-ar fi interesată — marelui scriitor francez de a îngrămădi pe o țesătură simplă, pe o intrigă foarte banală, o colosală garnitură așa-numită "documentară", pe care o învârtește, o răsucește, o răstoarnă pe toate fețele, o multiplică așa că, dintr-o povestire ce ar putea, cu tot aparatul cuviincios, să încapă în patruzeci de file, el reușește să scoată un volum de 400 de pagini. Garnitura documentară consistă în cea mai mare parte din vocabularele tehnice.

Așa, de exemplu, aproape jumătate dintr-un roman consistă din cuvintele tehnice ale mecanicilor de la drumul-de-fier. Zola a făcut cu multă răbdare vocabularul lor: taie cuvintele, face o grămadă mare din ele, și apoi ia câte un pumn din grămadă și presară peste paginele sale, cum se presară zahăr și scorțișoară peste plăcintă ca să-i dea dulceață picantă. Ce rezultă d-aici? că cititorul naiv, profan în mecanică, fără să-nțeleagă mare lucru, cască ochii mari în fața adâncimii marelui: naturalist, care știe să documenteze așa de admirabil, să dea așa de exact coloarea locală; dar, dacă se-ntâmplă să cază cartea în mâna vreunui mecanic de drum-de-fier, apoi acela are să se amuzeze foarte-mult cu balivernele documentare ale naturalistului: trei din patru părți sunt potrivite ca nuca-n perete.

Această manie, ca să nu zicem chiar ghidușie, a lui Zola s-a descoperit cu vârf în La Débâcle. Se-nțelege că în La Débâcle nu mai era vorba de catastrofa unei locomotive, ci de a unei armate colosale. Aci romanul nu era în primejdia

neînsemnată de a cădea la zece ani o dată în mâinile unui cunoscător; era o carte ce a doua zi chiar trebuia să cază în mâna a mii de bravi ofițeri și soldați, la cari balivernele militare ale documentalistului nu puteau trece cu atâta ușurință neluate-n seamă. În adevăr, încep rectificările. Zola, neștiind el însuși cât erau de grave greșelile lui, nu se astâmpără și aruncă prin Figaro o sfidare: "Persoanele cari au asistat, ca militari sau civili, la tragedia de la Sedan și cari au cetit La Débâcle, poftesc oare să spună daca au găsit vreo inexactitate sau vreo greșală de amănunt în acest roman?" Ține-te, apoi, o cascadă, o furtună întreagă de denunțări: inexactități, greșeli imposibile, vocabular tehnic pocit șcl.

Cu ocazia aceasta, însă, câțiva din acei ce căutau cu de-amănuntul în La Débâcle elemente pentru a răspunde sfidării prea îndrăznețe a lui Zola mai dau peste altceva și mai grav decât o inexactitate sau o falsă pricepere de vorbe tehnice: dau peste un plagiat în toată regula. Ofițerii descopăr că naturalistul, atât de amator de documente, luase o eminentă operă personală a unui camarad al lor, prințul George Bibescu, fost adjutant al generalului Douay în corpul 7 al armatei franceze (Belfort, Reims, Sedan, Campagne de 1870) drept un document impersonal, o caldă lucrare originală, drept un rece raport anonim, și, astfel, se crezuse în dreptul său a o forfeca pagină cu pagină și a o turna ca aparat documental în romanul său.

Dacă Zola s-ar fi mărginit a întrebuința opera prințului Bibescu numai ca un izvor de date sigure asupra mișcării corpului 7, se-nțelege că nimeni n-ar fi avut ceva de spus; cu toate că și atunci onestitatea literară ar fi reclamat o declarare cât de trecătoare, o notiță măcar, în care să se facă onoare izvorului prețioaselor date. Dar Zola a luat în întregimea lor pagine întregi, mărginindu-se a schimba pe ici, pe colo câte o vorbă, cel mult câte o propoziție; a luat imaginele telles-quelles și le-a

transpus într-o deosebită ordine, presărând printre ele câte o propozitie a sa, care în genere se potrivește foarte puțin cu întregul pe care-l plagiază.

Deși Zola nu a avut un proces în fața justiției, cum prea ușor se putea să-l aibă dacă în locul prințului Bibescu era un autor mai puțin cavaler și mai interesat, totuși, a fost aspru judecat și pedepsit de opinia publică. S-a făcut un zgomot asurzitor în toată presa europeană; ziarele continentului și insulelor au aplicat pe rând lui Zola execuția paralelelor. N-avem loc a reproduce mai mult decât următoarea mustră — trecerea cuirasierilor pe puntea plutitoare de la Rémilly:

Bibescu:

...Droits sur leurs étriers, enveloppés dans leurs grands manteaux blancs, les cuirassiers passent silencieux; ils semblent portés par les eaux. Deux feux, allumés sur chacune des rives aux deux extrémités du pont, éclairent seuls de leur lumière blâfarde hommes et chevaux; leurs flammes se reflètent, d'une façon étrange, dans les casques brillants des cavaliers et donnent à ce spectacle quelque chose de fantastiqueetc.

Zola:

...Les feux brûlaient sur les deux rives... Debout sur les étriers, serrant les guides, les cuirassiers passaient, passaient toujours, drapés dans leurs grands manteaux blancs, ne montrant que leurs casques tout allumés de reflets rouges. Et l'on aurait cru des cavaliers fantômes, allant à la guerre des ténèbres, avec des chevelures de flammesetc...

Și așa, zeci de pagine.

Zola, încolțit din toate părțile, se hotărăște, în fine, să răspunză. El publică în Figaro un lung

articol, în care caută să se scuze arătând că își ia documentele de unde le găsește. Mărturisirea se pierde în o grămadă de vorbe: e bine s-o extragem și să o dăm singură; ea poate sta de sine și fără atâta garnitură zolaică:

"...Unul dintre adjutanții generalului Douay, prințul Bibescu, a scris asupra mișcării corpului 7 o operă de o extremă însemnătate, de care m-am servit mult...

Mi s-a imputat cu asprime că am furat acea carte: asta este adevărat..."

De câteva zile a apărut Rome de Zola; e un enorm volum de 700 pagine; desigur, naturalistul n-a lipsit nici de asta dată să [se] documenteze cu profuziune. Dacă însă l-o fi împins care cumva păcatul să ciupească de la vreun prinț al bisericii, cum a ciupit de la prințul Bibescu, poate n-are să-i meargă tot așa de ușor: altu-i popa și altu-i soldatul.

„Spitalul amorului”. O prefață

Barbu Lăutarul a lui Alecsandri ne-a spus așa de bine cum se făceau ziafeturile și curtea în vremea veche și ce rol important jucau pe atunci glasul și cobza lui: societatea înaltă de atunci, negustorimea și poporul se nebuneau după lăutari, cari le cântau de la naștere și până la groapă — la botez, la nuntă, la înmormântare, de dimineață, toată ziua și toată noaptea: era un adevărat cult pentru muzica greco-turcă-țigănească, pe care, pentru exigențe politice, am numit-o mai târziu muzică națională. Repertoriul țigănesc se compunea din danțuri primitive populare și câteva danțuri fanariotice de salon, și mai cu seamă din așa-numitele cântece de lume: toate saloanele, toate mahalalele, hanurile, grădinile, cârciumile și noaptea târziu chiar ulițele urlau de ahturi.

În mijlocul acelei mode stupide, acelui curent de erotism trivial, de sentimentalism grețos și de galanterie ridiculă, cari au târât și mânjit chiar pe mulți oameni de spirit și de adevărat talent, Anton Pann, vestitul nostru poet popular, a publicat, pe lângă atâtea admirabile lucrări originale și traduceri, și o colecție de cântece și poezii la modă pe acea vreme. Minunatul poet și povestitor, care era în același timp un excelent cântăreț și cunoscător al Psaltichiei, publică acea colecție însoțind fiecare bucată cu muzica ei, transcrisă, fidel, după cum se cânta, firește după felul oriental.

E un trist tezaur, mai ales în partea poetică. În această grămadă de orduriliterare, de testimonii de imbecilitate a unei epoce, se găsesc totuși rătăcite rare exemplare oneste, câte o bucată a unui adevărat poet și câteva încă populare românești propriu-zise, nu grecești sau țigănești. Câteva

specimene din stupida grămadă va ilustra destul de bine cele ce spunem.

Destul și prea destul. Anton Pann a făcut un adevărat serviciu literaturii culegând toate aceste documente caracteristice a stării noastre sociale din prima jumătate a veacului. Și pentru că omul de spirit simțea bine ce murdării culege, el a trebuit să le găsească o etichetă convenabilă; colecția poartă ca titlu Spitalul amorului. De unde se inspiră el a găsi acest titlu? Să-l lăsăm să ne-o spună el însuși în următoarele spirituale rânduri de critică, pe cari le pune ca prefață la Spitalul amorului.

Un nou plagiat Zola

Am terminat articolul nostru din numărul penultim despre plagiatul Zola-Bibescu cu bănuiala că celebrul autor francez, în ultima sa lucrare Rome , o fi făcut ceea ce a făcut și în La Débâcle: un vast împrumut forțat din opera altcuiva pentru a-și ridica creditul propriu. Bănuiala noastră s-a adeverit. D. Gaston Deschamps, într-o savantă și spirituală cronică literară, publicată în Le Temps, arată pe larg cum Zola a plagiat pe scriitorii Georges Goyau, André Pératé, Paul Fabre și pe arheologul Gaston Boissier.

Câteva rânduri din cronica lui Gaston Deschamps sunt prea interesante ca să nu le dăm aci. Iată:

"D. Emile Zola, zice criticul, nu cunoștea Roma... Totuși, voia să «facă» Rome , precum a «făcut» Lourdes și cum va «face» Paris . Atunci s-a «documentat».

«A se documenta», în limba particulară a școalei naturaliste, este a căpăta asupra cutărui sau cutărui subiect — fie vorba de căi ferate, de marile magazinuri, de poduri și șosele, de tutunuri sau de mine — o știință repede, expeditivă, superficială, făcută din peticele de hârtie puse unele peste altele. Grămădești un dosar, adunând la întâmplare orice fel de note și informații. Rotunjești toate aceste peticele, potrivit cu mersul fabricațiunii. Coși toate bucățelele, mai bine sau mai rău, cu ață albă. Când toate au fost compilate, cusute și țesute, numaidecât tragi clopoțelul telefonului la librărie. A venit momentul să se împrăștie prospectele, să uruie tobele reclamei, și afișele pestrițe să acopere zidurile.

Uzina literară a lui Zola e un stabiliment model.

Nimic mai instructiv decât vizitarea acestei fabrici de la Medan . Ia să vedem puțin cum se face acolo pentru a se modela materiile prime, a se spăla cârpele strânse, a se utiliza petecele și a se turna, fie anul bun, fie rău, un volum de 600 pagini.

Câțiva reporteri curați la suflet au crezut că fac un bine d-lui Zola îndemnând pe public să crează că întreprinzătorul industrial al Romei era cât p-aci să se prăpădească din pricina unei munci de ciclop. A! ce mai foc de cuptor! ce zgomot de ciocane și de nicovală! ce gesturi zbuciumate! ce năprasnice opinteli! sudoarea curgea de pe fruntea încrețită a Maestrului, și brațele-i răsuceau metalul cald, pe când picioarele i se-nglodau în vrafuri de documente îngrămădite... Pe când această viziune ne umplea ochii de admirație, de groază, aproape de milă, d. Zola, așezat frumușel înaintea mesii de lucru, jumulea liniștit două-trei repertorii, a căror listă e lesne de așternut.”

Iată acum și câteva specimene din noul plagiat al documentalistului Zola.

Goyau:

En mourant à Rome, saint Pierre fut le suprême bienfaiteur et comme le second fondateur de cette ville: et si les oracles antiques qui pressentaient l’éternité du Capitole ont échappé dans la suite des temps au reproche de mensonge, c'est à Pierre qu'ils durent cette fortune. En choisissant pour capitale d’un monde naissant la capitale d’un monde expirant, Pierre fit un coup de génie.

Dès le temps de Sévère, les papes sont connus des pouvoirs publics comme les chefs d’une association funéraire.

L’encyclique Immortale Dei, de 1883, sur la constitution des états, l’encyclique Libertas de

1888, sur la liberté humaine, l'encyclique Sapientiae, de 1890, sur les devoirs des citoyens chrétiens et l'encyclique Rerum novarum, de 1891, sur la condition des ouvriers, développent en toutes ses parties la conception chrétienne de la société... L'Eglise constate, autour d'elle, la "misère imméritée" des travailleurs.

L'ouvrier, souvent, reçoit un salaire insuffisant ou subit un nombre exagéré d'heures de travail... Tout homme a le droit de vivre... le contrat qui lui a été extorqué au moment où il avait faim est injuste.

Deux heures après la mort de Giovanni Mastaï, que l'Italie et l'Eglise avaient aimé sous le nom de Pio Nono, le cardinal Pecci s'approcha du lit funebre... Le voile blanc qui couvrait le visage de Pie IX fut levé: "Giovanni! Giovanni! Giovanni!" appela le camerlingue; et, par trois fois, il lui frappa le front d'un marteau d'argent. A trois reprises la bouche demeura muette, les rides immobiles. "Le pape est vraiment mort", dit-il aux assistants.

Zola:

C'était d'abord saint Pierre, ignorant, inquiet, tombant à Rome par un coup de génie, venant réaliser les oracles antiques qui avaient prédit l'eternité du Capitole.

C'étaient les premiers papes, de simples chefs d'associations funéraires...

Immortale Dei, sur la constitution des états; Libertas, sur la liberte humaine; Sapientiae, sur les devoirs des citoyens chr6tiens" Rerum novarum, sur la condition des ouvriers... Le pape y constate la misère imméritée des travailleurs, les heures de travail trop longues, le salaire trop réduit. Tout

homme a le droit de vivre, et le contrat extorqué par la faim est injuste.

Il (le cardinal Boccanera) irait, armé du petit marteau d'argent, taper les trois coups symboliques sur le crâne de Léon XIII, glacé, rigide, étendu sur son lit, entouré de sa cour pontificale! Ah! taper enfin à ce mur de cerveau, pour être bien certain, que rien ne repondait plus, qu'il n'y avait rien là dedans que de la nuit et du silence! Et ces trois appels retentiraient: Joachim! Joachim! Joachim! Et, le cadavre ne répondant pas, le camerlingue se tournerait, après avoir patienté quelques secondes, puis il dirait: "Le pape est mort".

Toate acestea din savantul volum intitulat Le Vatican , les papes et la civilisation, le gouvernement central de L'Église par Georges Goyau,. André Pératé, Paul Fabre,vechi membri ai școalei franceze de la Roma.

Dar exploatarea capodoperilor de știință sigură, de artă și de spirit ale lui Gaston Boissier, publicate sub titlul prea modest de Promenades archeologiques? Dar indicațiunile prețioase ale cărții lui Charles Benoist, Souverains, hommes d'État, hommes d'Église, din cari Zola a făcut un miș-maș de mahalagisme, obținute (după propria lui mărturisire) "prin bacșișuri potrivite"? căci se știe că Zola, neputând obține de la Leon [al] XIII-lea o audiență, pe care-o solicitase, s-a "documentat" cum a putut...

Însă spațiul nu permite să ne lungim prea mult. Cine dorește să cetească in extenso remarcabila cronică literară a lui Gaston Deschamps o va găsi în Le Temps de la 12/24 mai c.

Cu toată critica, însă, succesul lui Zola nu poate suferi nimic, și succesul legitimează tot, de la opincă până la vlădică. Cu Zola se întâmplă ce s-ar întâmpla și cu un mitropolit răufăcător: un biet

autor modest și obscur, când imitează câteva șiruri, e pierdut; Zola ia cu lopata de unde apucă, și-i merge bine; un popă de sat, dacă ar ciupi din beteala de metal prost a unei icoane, ar înfunda, ras și tuns, pușcăria, iar pe î.p. sfinția-sa, după nenumărate clasice plagiaturi, nici sinod, nici guvern, nici vodă n-ar avea de unde să-l apuce, cu toată barba-i cea lungă.

Dacă toată lumea — și cea "burgheză" și cea "nouă" — ține și cu Zola și cu mitropolitul: cât i-ai prinde, n-ai ce le face!

Un articol regretabil

Amicul meu, d. C.R.-Motru, în tribuna noastră literară de ieri, sub titlul Un articol regretabil, a criticat tendința unor scriitori ai noștri cari, în lipsă de talent măcar mediocru, caută să facă senzație cu subiecte abracadabrante și mirobolante, atroci pe cât de revoltătoare, bizare pe cât de stranii, cum ar zice un alt amic al meu, d. Gion. D. Motru crede că un articol, o schiță, o nuvelă, nuveletă, nuvelică, fantazie sau chiar fantazioară, numai fantazistă să fie, fie măcar isterică, trebuie să stea dacă nu în deplină pace, măcar într-un cuviincios armistițiu cu morala.

Mizericordie divină! cum ar exclama același amic Gion. Dar atunci, daca e vorba de teorie, d-ta, d-le Motru, ai pe a dumitale; Gion o are pe a lui; dar eu, eu cum rămân? Eu nu pot avea și eu pe a mea? Ba da, o am; și voi să o arăt.

Mie nu-mi pasă, când e vorba de literatură, cum am avut onoarea a o spune și altă dată, de intenție, de tendență, de teză, de morală, de Motru, de Gion, de fin de siècle, de abracadabrant, mirobolant, bizar, straniu și celelalte; mie îmi pasă daca pe autor îl prinde sau nu-l prinde când se apucă să-mi spună ceva.

Vezi, asta-i asta.

Gion a scris, de exemplu, ceva pe care redacția Kikirezului ar fi stat la îndoială să-l publice. Ei și? asta ar însemna oare că lucrarea lui Gion n-ar fi, din punct de vedere literar, bună? Mă rog, amice domnule Motru, să mă ierți! Daca, pentru scrupuluri morale, Kikirezul ar fi refuzat publicarea, asta încă nu însemna o judecată literară. Dar daca comitetul revistei Literatură și artă română, fară să se gândească la morală, s-ar fi gândit la artă și literatură, desigur ar fi refuzat

articolul pur și simplu:

— Amice Gion, scrie altul...

— De ce?

— Acesta nu te prinde.

Căci acesta e marele cuvânt în artă și-n literatură: te prinde ori nu te prinde.

Aci stă toată chestiunea talentului — și fără talent, singurul care te face să nemerești fără să vrei chiar, nimic nu te poate prinde, oricâtă bunăvoință ai avea să te lași prins.

"Nu siliți natura, a zis fabulistul; veți fi neplăcuți cu talentul, cu talentul cu care nu sunteți născuți." Și atât e de adevărat ce-a zis el, că, oricât de necorect și schilod a spus-o, îi șade bine lui, îl prinde s-o spună astfel.

D-l Motru pretinde ca Gion se silește, insistă, spre a face senzație, asupra punctelor imorale din schița lui fantazistă. "La ce va fi folosind asemenea insistență?" se-ntreabă d. Motru.

La ce? răspund eu. Ca să dovedească numaidecât că nu-l prinde să scrie schițe fantaziste.

Putea amicul Gion să insiste și asupra unor puncte morale: cu toată insistența lui, tot acolo ajungea.

Și o dovadă despre aceasta este o întreagă activitate literară a aceluiași amic al meu, o activitate plină de cele mai frumoase intenționi morale.

Prin urmare, încă o dată să mă ierte celălalt amic al meu, d. Motru, să-i spun că dacă e cazul să zicem că e regretabil articolul lui Gion, aceasta e pentru cum, nu pentru ce al acestui articol, în adevăr mai mult decât regretabil. Gion imoral?

Allons donc, farceur!

Mizericordie divină! Où ç'qu'est son fusil alors?

Quand tu auras fini avec tes balivernes, espèce de blagueur!

Mon Dieu! în țara noastră, în arta noastră, în literatura noastră, în progresul nostru, în toate ale

noastre, et coetera, cum zicea romanul de pe malurile Tibrului, și celelalte, cum zice românul de pe malurile Dâmboviței cu apă dulce, che ta lipa, cum zicea răposatul Vilarà, iproci, iproci, cum spunea adormitul întru nefericire, răposata victimă dizgrațiată a lui Neselrode, gheneral lieutenant și locțiitor împărătesc Pavel Dimitrievici Kisseleff, autorul celebrei rivale bucureștene(quelle fraîcheur!) a parizienii păduri de Boulogne, et, puis, va te faire fiche , cum ar zice amicul meu Gion, în mozaicatele-i arabescuri și bigaruri stilistice — în toate, zic — artă, literatură, progres — fiecare face rar ce știe și ce poate și foarte des ce nu știe și mai ales ce nu poate.

Aci e buba, amice Gion, și nicăieri aiurea, amice Motrule!

Gheorghe Baronzi

Alaltăieri a încetat din viață, în etate de 83 de ani, Gheorghe Baronzi, cunoscutul veteran al literelor române. În lunga lui carieră, publicist neobosit, a scris de toate, atât originale, cât și traducții: poezii de toate genurile și proză asemenea, de la epigramă până la poemă și de la articol trecător până la dramă. În această arenă vastă a republicii literelor române, răposatul veteran a luptat cu toate armele, cu o egală bărbăție și cu o egală consecuență la jurământul ce-l făcuse muzelor, păsându-i puțin de lipsa succesului personal.

Nici un mare succes îndeosebi, afară de urmarea cu credință nestrămutată a datoriei și legământului.

Și câți, oare, dintre cei târâți în falangele unui Alexandru Machedon sau în cohortele unui Cesar pot să se înscrie anume în istoria strălucitelor isprăvi ale acestor cuceritori?

G. Baronzi n-a fost unul dintre marii eroi ai republicii literelor române, e adevărat; ci unul dintre neobosiții legionari, și poate nu unul dintre cei mai puțin îndrăzneți; o dovadă e poezia de mai la vale, Cățelul pământului, al cărei refren îl pune mai târziu, ca motto, Eminescu la ciudata sa poemă Strigoii — e ca un pompon pierdut de un legionar obscur în luptă și ridicat în treacăt de un erou mare, pentru a-l înfige în strălucita-i cască.

Pomada fermecată

Multe pomezi pentru creșterea părului pierdut s-au încercat în deosebite veacuri, totdeuna cu sinceritate și niciodată cu succes, amăgind astfel necontenit iluziile bietei noastre omeniri. Dar geniul cutezător al omului nu a desperat. Cu nestrămutată încredere într-un "viitor mai mare, mai bun, mai frumos", el a urmat fără preget să caute ce-i trebuia — pomada fermecată — și iată că, în fine, providența i-a încununat cu prisos strădania seculară, dându-i acum de curând ceva mai mult decât el ar fi îndrăznit să-și închipuie a spera.

Acesta este de aminteri un obicei cunoscut al providenții: după ce vreme îndelungată îți pune la încercare răbdarea, tocmai când, zdrobit, începi a crede că ți-ai sleit toată energia în zadar, îți scoate generoasă înainte o strălucită răsplată.

În antichitate, Arhimede, făcând regulat băi reci, află legea greutății specifice; în evul mediu, alchimiștii, căutând piatra filozofală, descopăr chimia, fără de care n-am fi avut mai apoi chibriturile, hârtia de muște și Salvadenbul român; mai târziu, în secolul XV, genovezul Columb, căutând Indiile, dă peste America, fără de care n-am fi avut picioicile, Regia și pelagra; în fine, frizerii, urmărind pomada pentru creșterea părului pierdut, descopăr azi rețeta pentru căpătarea talentului și frumoaselor daruri intelectuale pe cari nu le-ai avut niciodată.

Ca toate marile invențiuni, și aceasta este neînchipuit de simplă. E o rețetă care se poate face cu prea puțina cheltuială în orice familie.

Iei: dureri și chinuri sociale, năzuințe, avânturi și idealuri sociale; le pisezi tare la un loc, le amesteci bine în mediul social, torni peste ele

câteva linguri de cerneală de tipar — și pomada e gata.

E foarte simplu, nu-i așa?

Astfel, ajungi ce poftești — poet liric, satiric, epic, novelist, dramaturg, publicist, critic, într-un cuvânt, artist, pe atât de mare, se-n-țelege, pe cât ăi întrebuința cu mai multă stăruință noua pomadă a idealului social.

Își închipuie oricine ce viitor are rețeta asta, care, cu drept cuvânt, a ajuns a fi astăzi un cult pentru cei ce sufăr de chelie pe dinăuntrul capului, și se știe cât e de rar părul pe dinăuntru, prin urmare, se-nțelege cât de universală va deveni întrebuințarea minunatei invențiuni.

Iată, de exemplu, încep cu o poezie:

"O! lună, tu, regină , și palidă, și moartă,
Ce tainic treci alene pe-a bolții-albastre poartă,
Din naltul fără margini pe care-l bați de veci,
Ne-aduci tu vreo nădejde? Nu! razele-ți sunt reci!"

—A! dar asta, domnule ! exclami d-ta. Poezia aceasta este o platitudine, o secătură literară. Iar lună? iar palidă, iar moartă? iar tainic, boltă albastră, raze reci? Pentru Dumnezeu, încetează, rogu-te, cu vomitivul d-tale literar!

— Așa? zic eu. Stăi, că am să-ți dau îndată un cordial, ori mai bine un constipant...

Mi-am aplicat rețeta, și iată, urmez poezia:

„Dar caldă-ți va fi raza când, sub a ei lumină,
Va trece-o lume nouă, o lume mai senină,
Când răul va dispare, și-atâtea năzuinți
Vor fi nu chinuri goale, ci pline biruinți!"

Lume nouă... senină... răul... năzuinți... chinuri... biruinți...

Așa e că am un ideal social?

Apoi, dacă am un ideal social, nu-i așa că am ajuns talentat? și poate încet-încet, tot dând cu pomadă, s-ajung și genial.

Nu-i decât idealul social în artă!

Dar ceva mai mult, nici nu se poate să fie talent

sau geniu fără să fi întrebuințat pomada mea.

— Ba se poate, zici d-ta.

— Ba nu se poate, răspund eu.

— Dar Anacreon, dar Shakespeare, Machiavelli, Molière, Goethe? Doar pe vremea lor nu se pomenea de invenția aceasta recentă.

— Așa? strig eu, fără să-mi pierz cumpătul. Ia stăi, să vezi! Și pun mâna în borcanul meu cu pomadă și-ncep să-i frec si pe Anacreon, și pe Machiavelli, și pe toți, și-i frec, și-i năclăiesc, și iar îi frec, pân' le scoț și lor lustrul durerilor sociale, chinurilor sociale, năzuințelor sociale, avânturilor sociale, idealului social.

Astfel, am împăcat, într-un chip ingenios, reputația rețetei mele infalibile [sic], care trebuie de acuma să fie o religiune, cu reaua deprindere și rutina îndărătnică a societății vechi: orice religiune proaspătă trebuie, la apariția sa, să fie politicoasă și să știe face oarecari concesiuni vechilor credințe ruinate, pe cari vrea să le dărame.

Așa, așa, tinere! încrede-te în rețeta mea — ea singură te poate scăpa de chelia interioară.

Nu trebuie să uit însă a-ți spune — deși mi se pare c-ai înțeles deja, fiindcă ești deștept — că noua pomadă se deosibește de toate cele vechi la aplicare: ca să obții rezultatul dorit, trebuie să freci cu ea nu capul tău, ci pe al altora; dar să-i freci vârtos! să-i freci pân-îți năduși bine și tu, și ei.

Table of Contents

Teatrul italian
Concertele simfonice Peters
Câteva păreri
A zecea muză
Cronici literare
Teatrul cel Mare – „Urâta satului"
Cercetare critică asupra teatrului românesc
Articole despre teatru
Cronici teatrale
Scrisoare
Teatrul Național
O admirabilă lucrare literară
Știe carte băiatu lui Papuca!...
Scandal
Muzica
Ateneul Român
Concurs și premiuri academice
Un mare sculptor român
„Balade și idile" de George Coșbuc
Memorii din timpul războiului
Grămătici și măscărici
Despre Macedonski
„Romanii călători" de Ioan Kalinderu
Un monstru de activitate
„Constituționalul" poet
O nouă societate română
Teatrul nostru
Câteva cuvinte
D. B. P. Hăsdeu
O carte rară
Traian Demetrescu
„Răzbunarea lui Anastase"
D. Eugeniu Stătescu poet
Arheologie
Un caz literar interesant
Plagiatul Zola-Bibescu
„Spitalul amorului". O prefață

Un nou plagiat Zola
Un articol regretabil
Gheorghe Baronzi
Pomada fermecată

Table of Contents

Teatrul italian 2
Concertele simfonice Peters 3
Câteva păreri 4
A zecea muză 43
Cronici literare 48
Teatrul cel Mare – „Urâta satului" 62
Cercetare critică asupra teatrului românesc 67
Articole despre teatru 82
Cronici teatrale 92
Scrisoare 111
Teatrul Național 118
O admirabilă lucrare literară 121
Știe carte băiatu lui Papuca!... 124
Scandal 129
Muzica 130
Ateneul Român 133
Concurs și premiuri academice 134
Un mare sculptor român 136
„Balade și idile” de George Coșbuc 138
Memorii din timpul războiului 141
Grămătici și măscărici 142
Despre Macedonski 144
„Romanii călători” de Ioan Kalinderu 146
Un monstru de activitate 148
„Constituționalul” poet 150
O nouă societate română 152
Teatrul nostru 155

Câteva cuvinte 160
D. B. P. Hăsdeu 162
O carte rară 163
Traian Demetrescu 164
„Răzbunarea lui Anastase” 165
D. Eugeniu Stătescu poet 167
Arheologie 168
Un caz literar interesant 173
Plagiatul Zola-Bibescu 174
„Spitalul amorului”. O prefață 178
Un nou plagiat Zola 180
Un articol regretabil 185
Gheorghe Baronzi 188
Pomada fermecată 189